

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rok 2014

Daniela Balážová

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta katedra primární pedagogiky

**Souvislost mezi výukou sociálních dovedností a vztahy žáků
ve třídě**

**The connection between social skills teaching and classmates
relationships**

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jana Stará, Ph.D.

Autor diplomové práce: Daniela Balážová

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: březen 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Souvislost mezi výukou sociálních dovedností a vztahy žáků ve třídě vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. března 2014

Daniela Balážová

Poděkování:

Děkuji PhDr. Janě Staré, Ph.D. za odborné vedení práce, pomoc a poskytování rad při vypracování diplomové práce.

Název: Souvislost mezi výukou sociálních dovedností a vztahy žáků ve třídě

Abstrakt:

Cílem diplomové práce je zjistit souvislost mezi vývojem vztahů ve třídě a pravidelnou výukou sociálních dovedností. Jedná se o zjištění, zda výuka sociálních dovedností přispívá k pozitivnímu vývoji vztahů mezi žáky a zda pod jejich vlivem dochází také ke zlepšení klimatu ve třídě.

Teoretická část se zabývá vymezením pojmu pedagogická diagnostika, jejími metodami a typy, zvláště s orientací na sociometrii v pedagogickém výzkumu a na sociometrické metody a techniky. V závěru teoretické části je popsán výukový program CESTY s vyučovacím předmětem Sociální dovednosti se zaměřením na problematiku rozvoje pozitivních vztahů u žáků s ADHD, ADD.

Empirická část je postavena na výzkumu, který byl prováděn pomocí sociometrického ratingového dotazníku Vladimíra Hrabala (S-O-R-A-D). Tento dotazník byl zadáván ve třech pátých ročnících základní školy pro děti se specifickými poruchami chování a ve třech třídách běžné základní školy. Vyhodnocení získaných dat pomocí sociometrických indexů a sociogramů je podkladem pro porovnávání vývoje vztahů ve třídách žáků s ADHD, kteří mají pravidelnou výuku sociálních dovedností se třídami žáků z běžné ZŠ bez výuky tohoto předmětu. Dotazník byl zadáván dvakrát v každé třídě, poprvé na začátku školního roku a podruhé na konci I. pololetí.

Klíčová slova: ADD, ADHD, klima ve třídě, pedagogická diagnostika, sociální dovednosti, sociometrický výzkum

Title: The connection between social skills teaching and classmates relationships

Summary:

This dissertation is aiming to find the connection between classroom relationships development and regular social skills teaching. Specifically if social skills teaching creates positive development within students relationships and if it influences better classroom climate.

The theoretical part defines the concept of pedagogical diagnostics, its methods and forms, especially focused on educational – research sociometry, sociometric methods and techniques. In the end of theoretical part is described educational program CESTY with subject „Social skills focused on the development of positive relationships between students with ADHD, ADD issues.

The empiric part is built on research which was made using sociometric – rating questionnaire of Vladimír Hrabal (S-O-R-A-D). This questionnaire was used in three fifth year of elementary school classes for children with specific issues and in three regular elementary school classes. Rating of the results using sociometric indexes and sociograms is the base for comparing the development of relationships in classes with ADHD students, where the social skills are taught regularly, and three regular classes without this subject. The questionnaire was set twice in every class, first time at the beginning of school year and second time at the end of first mid-year.

Key words: ADD, ADHD, class clima, pedagogical diagnostic, social skills,
sociometric research

Obsah:

ÚVOD.....	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. DIAGNOSTIKA	11
1. 1 Pojetí termínu diagnostika	11
2. PEDAGOGICKÁ DIAGNOSTIKA	12
2.1 Vývoj pedagogické diagnostiky v českých zemích	12
2. 2 Hlavní oblasti pedagogické diagnostiky v primárním vzdělávání.....	13
2. 3 Oblasti pedagogické diagnostiky v primárním vzdělávání.....	14
2. 3. 1 Diagnostika osobnosti žáka:	14
3. TYPY PEDAGOGICKÉ DIAGNOSTIKY	16
4. SOCIOMETRIE A JEJÍ METODY	17
4. 1 Druhy sociometrických technik	19
4. 2 Sociometrie v pedagogickém výzkumu	20
4. 2. 1 Sociometrický test.....	20
4. 2. 2 Sociogram	21
4. 2. 2. 1 Druhy sociogramů	22
4. 2. 3 Sociometrické indexy	23
4. 2. 3. 1 Skupinové sociometrické indexy	23
5. SOCIÁLNÍ KLIMA TŘÍDY	25
5. 1. Psychosociální klima ve třídě.....	25
5. 1. 1. Pozice žáků ve třídě- typy:.....	26
5. 1. 2. Vliv učitele na klima třídy	28
5. 1. 3. Druhy přístupů ke zkoumání klimatu ve třídě	29
5. 1. 4 Typy klimatu třídy	31
6. VÝUKOVÝ PROGRAM CESTY S PŘEDMĚTEM SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI.....	34
6. 1 Sociální dovednosti.....	34
6. 2 Výukový program CESTY.....	36
6. 2. 1 Pojetí programu Cesty	38

6. 2. 2	Využití programu CESTY	39
6. 2. 3	Model studijního plánu CEST	40
7.	ADHD, ADD- SPECIFICKÉ PORUCHY CHOVÁNÍ.....	44
7. 1.	ADHD - Porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou (<i>Attention deficit hyperactivity disorder</i>)	44
7. 1. 1.	Základní projevy ADHD	44
7. 1. 2.	Příčiny a vznik ADHD/ADD	46
7. 1. 3	Reedukace symptomů ADHD	47
II.	EMPIRICKÁ ČÁST	51
8.	CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÁ OTÁZKA	51
8. 1	<i>Cíl práce:</i>	51
8. 2	<i>Výzkumná otázka</i>	51
8. 3	<i>Použité metody výzkumu:</i>	52
8. 3. 1	Dotazník S-O-R-A-D	52
8. 3. 2	Vyhodnocení dotazníku	53
8. 3. 3	Charakteristika zařízení	55
8. 3. 3. 1	Škola pro děti se specifickými poruchami chování.....	55
8. 3. 3. 2	Základní škola Harmonie	57
8. 3. 4	Charakteristika výzkumných souborů	58
8. 4	<i>Sběr dat</i>	59
8.5	<i>Prezentace výsledků a jejich interpretace</i>	61
8. 5. 1	Výsledky výzkumných souborů žáků VA, VB.....	62
8. 5. 1. 1	Soubor V1A-vstupní testování, září 2013	62
8. 5. 1. 1. 1	Zaměření obsahu Sociálních dovedností pro třídu V1A:	64
8. 5. 1. 2	Soubor V2A- re testování, leden 2014	66
8. 5. 1. 3	Soubor V1B-vstupní testování, září 2013	69
8. 5. 1. 3. 1	Zaměření obsahu Sociálních dovedností pro třídu V1B.....	71
8. 5. 1. 4	Soubor V2B- re testování, leden 2014	73
8. 5. 2	Výsledky výzkumných souborů žáků KC, KD.....	76
8. 5. 2. 1	Soubor K1C- vstupní testování, září 2013	76
8. 5. 2. 2	Soubor K2C-re testování, leden 2014	81

8. 5. 2. 3 Soubor K1D- vstupní testování, září 2013	86
8. 5. 2. 4 Soubor K2D-re testování, leden 2014.....	91
9. SHRNU TÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	96
10. ZÁVĚR.....	98
10. 1 Návrh opatření:	100
SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY	101
SEZNAM TABULEK.....	105
PŘÍLOHY	109

Úvod

Téma diplomové práce jsem si vybrala v souvislosti se školou, kde v současné době pracuji. Tato základní škola je určena pro děti se specifickými poruchami chování a pravidelně každý týden zde probíhá výuka předmětu Sociálních dovedností. Vzhledem k tomu, že žáci se syndromem ADHD/ADD se špatně orientují v sociálních situacích, je třeba více rozvíjet jejich sociální dovednosti. Tito jedinci neumí své emoce pojmenovat, adekvátně vyjádřit ani správně rozpoznat u druhých lidí. S nároky okolí se těžko vyrovnávají. Na základě toho mají často nepřiměřené a impulzivní reakce bez předchozího zhodnocení situace. Na okolí mohou působit jako nevychované a někdy i agresivní děti. Jejich projevy chování vznikají však z nejistoty a nezpůsobilosti nalézt vhodnější způsob jednání v sociálních situacích, které jsou pro ně těžší. Opakované selhávání v sociální oblasti u nich vyvolává frustraci. Nedostatky v oblasti sociálních dovedností se u těchto jedinců projevuje sníženým sebevědomím a následně v komplikovaném navazování adekvátních vztahů s ostatními. Z těchto důvodů je pro tyto děti velmi důležitá podpora okolí a to nejen rodiny, ale i školy. Na naší škole je pro jejich snazší adaptaci ve společnosti, uvědoměním si svých emocí, ke zlepšení sociálních kontaktů s ostatními a k adekvátnímu zvládnutí sociálních situací určen předmět Sociální dovednosti. Tento předmět má za úkol u dětí systematicky rozvíjet sebekontrolu, pozitivní sebeúctu, emocionální uvědomění a schopnost řešit mezilidské problémy. Sociální dovednosti jsou vyučovací předmět, který je součástí učebního programu CESTY, jeho obsahová náplň vznikla v rámci projektu „Nácvik sociálních dovedností u dětí s SPCH s dopadem na profesní orientaci“ pod číslem CZ 04.3.07/3.1.01.1/0061 a byla spolufinancována Evropským sociálním fondem, Státním rozpočtem České republiky a rozpočtem hlavního města Prahy.

Cílem této diplomové práce je zmapování vlivu sociálních dovedností u dětí s ADHD/ADD se zaměřením na vývoj vztahů ve třídě v porovnání vývoje vztahů ve třídě na běžné základní škole bez tohoto vyučovacího předmětu za stejný časový úsek.

Výzkumnou skupinu tvoří žáci pátých ročníků Základní školy pro žáky se specifickými poruchami chování a z běžné základní školy.

I. Teoretická část

1. Diagnostika

1.1 Pojetí termínu diagnostika

Slovo diagnostika se uplatňuje v mnoha vědních oborech. Nejvíce je asi používáno v lékařství, ale využívá se i v biologii, psychologii, pedagogice a jiných vědních disciplínách.

Diagnostiku chápeme jako „teorii objektivních postupů k určování stavu určitých jevů a procesů, jejich vlastností, příčin těchto vlastností, odchylek vlastností.“

(Průcha, 2006, str. 132)

Pro empirickou část své diplomové práce používám sociometrické metody a techniky pedagogické diagnostiky, proto považuji za důležité se nejdříve seznámit s pedagogickou diagnostikou jako takovou, nelze totiž oddělit sociometrický výzkum od základních znalostí pedagogické diagnostiky.

2. Pedagogická diagnostika

Pedagogická diagnostika může být chápána buď jako **proces poznávání a hodnocení žáka**, což je praktická diagnostická činnost nebo jako **vědní disciplína** zaměřená na teorii diagnostické práce v procesu výchovy.

Zelinková (2007, str. 11) ve své knize uvádí definici pojmu pedagogická diagnostika podle Chrástky (1988, str. 5):

„Pedagogická diagnostika je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnitřních a vnějších podmínek i průběhu a výsledků výchovně- vzdělávacího procesu.“

Sama autorka však zdůrazňuje, že *„součástí pedagogické diagnostiky musí být též diagnostika práce učitele, použitých metodických postupů. Na základě analýzy a syntézy získaných poznatků jsou vyvozovány závěry, které jsou východiskem pro plánování dalších kroků“* (Zelinková, 2001, str. 12).

Já sama chápu pedagogickou diagnostiku jako prostředek, který nám pomáhá získávat nové informace o žákovi v kontextu vlivů, které působí na jeho osobnostní rozvoj. Zjištěním správné pedagogické diagnózy učitel může najít důležité informace odhalující příčiny žákova selhání ve výchovně- vzdělávacím procesu a zahájit intervenci, tj. navrhnout objektivní postupy k uspokojení žákových edukačních potřeb.

2.1 Vývoj pedagogické diagnostiky v českých zemích

Pedagogická diagnostika se postupně diferencovala ze systému věd o výchově jako vědní disciplína v 70. letech 20. století. Již ale Jan Ámos Komenský se věnoval otázkám poznávání žáků. V díle Informatorium školy mateřské uvádí, kdy je pro dítě nejvhodnější nástup do školy.

Od konce 19. století do 30. let 20. století byl vývoj pedagogické diagnostiky ovlivněn empiricko- analytickým proudem a proudem reformní pedagogiky. Oba proudy byly kvalitním základem pro rozvoj pedagogické diagnostiky zprvu striktně orientované na učení a vyučování, na diagnostickou práci ve škole a vylepšování metod zkoušení a hodnocení. Začátkem 20. století se tomuto hodnocení úrovně

věnoval hlavně V. Příhoda, který se stal zakladatelem kvantitativních metod hodnocení. Dalšími významnými osobnostmi byli J. V. Klíma a C. Stejskal.

Výchově, rodinnému zázemím a sociálním vztahům se věnovalo málo pozornosti. Teprve v 60. letech 20. století dochází ke změnám ve školských systémech. Pedagogická diagnostika se rozvíjí v prostředí pedagogického poradenství a zaměřuje se na hodnocení žáka a příčiny jeho školního neúspěchu.

Současné pojetí je zaměřené na osobnost žáka a jeho edukační podporu. Zdůrazňuje se potřebnost diagnostické kompetence učitelů základních škol, která má sloužit jako jeden ze základních prostředků ke zkvalitnění práce se žákem.

V dílech Hrabala (2002) se pedagogicko- psychologická diagnostika rozšiřuje o diagnostiku školní třídy, jako sociální skupiny, diagnostiku rodinného prostředí, diagnostiku vztahů mezi žáky a autodiagnostiku učitele (in Dittrich, 1993). V současnosti se problematikou pedagogické diagnostiky zabývá stále více odborníků např. P. Gavora (1996), O. Zelinková (2007), H. Spáčilová (2003) a jiní.

2. 2 Hlavní oblasti pedagogické diagnostiky v primárním vzdělávání

„Předmětem pedagogické diagnostiky je celé pole jevů, dějů a jejich vzájemných vztahů v oblasti pedagogické situace. Obsahové zaměření pedagogické diagnostiky sleduje rozvoj osobnosti jedince, skupiny žáků, vliv podmínek a příčin, tj. pedagogický vliv učitele a školy, rodiny a dalších činitelů působících v době mimo vyučování“ (Spáčilová, 2003, str. 9).

Dále Spáčilová (2003, str. 9) rozděluje základní oblasti, kterými se pedagogická diagnostika zabývá, takto:

- **osobnost žáka** (jeho školní zdatnost, úroveň rozumových schopností, paměti, myšlení, úroveň vědomostí, zdravotního stavu, úroveň somatických vlastností, jemné i hrubé motoriky, grafomotoriky, laterality, poruchy v učení, chování, úroveň psychických vlastností, sociální úroveň žáka, sebepojetí a sebehodnocení žáka, motivace žáka, řeč, úroveň komunikace, samostatnost žáka, výsledky ve vzdělávání atd.)

- **skupina žáků**, třídní kolektiv (sociální vztahy ve třídě, struktura sociálních vztahů, sociální klima třídy)
- **pedagogické působení školy**- osobnost pedagoga, výchovný styl pedagoga, metody a prostředky ve výuce, vztah pedagog- žák, vztahy mezi pedagogy, management školy, klima školy, vztah mezi vedením školy a učiteli)
- **vliv výchovných činitelů působící mimo školu** (rodinné prostředí - vliv rodičů, prarodičů, sourozenců, styl rodinné výchovy, vztah rodič - dítě; vliv kamarádů a dalších osob, s kterými přijde dítě do styku; vliv sociálně – kulturního prostředí atd.

2. 3 Oblasti pedagogické diagnostiky v primárním vzdělávání

Obor pedagogické diagnostiky současně vymezuje i její oblasti. Má diplomová práce se zabývá výzkumem v primárním vzdělávání, z tohoto důvodu se v následující kapitole věnuji oblastem pedagogické diagnostiky na I. stupni ZŠ.

2. 3. 1 Diagnostika osobnosti žáka:

Pedagogická diagnostika v primárním školství vychází z oblastí, které žáka ovlivňují a které můžeme v rámci svých možností sledovat:

- a) diagnostika rozumového rozvoje žáka (vědomosti, dovednosti, návyky, rozumové schopnosti, učební styl žáka)
- b) diagnostika motivační a zájmové oblasti, postojově hodnotové orientace, psychických a somatických vlastností žáka
- c) diagnostika školního prostředí (školní třída a její diagnostika, autodiagnostika práce učitele)
- d) diagnostika rodinného prostředí (základní údaje o rodině, materiálně ekonomická situace, styl rodinného života- její kulturní úroveň, vazba a pozice dítěte v rodině, charakteristika výchovy, zdravotní stav rodičů, jejich věk, popřípadě alkoholismus, agresivita, delikvence rodičů)

(Spáčilová, 2003, str. 15-25)

2. 3. 2 Cíl pedagogické diagnostiky

*„Obecně a jednoduše lze vymezit prostor diagnostického uvažování pojmem **optimalizace** rozvoje žáka a konkrétněji otázkami: jaký žák **je** ve srovnání s tím, jaký **má být**, dále jaký **může být** a za jakých podmínek, popřípadě jaký **bude** za změněných podmínek“ (Hrabal. st., Hrabal, ml., 2002, str. 35).*

Při definování základních cílů pedagogické diagnostiky žáka je nutné uvažovat nad složkami- reality, požadavků, optimalizace a podmínek. Za cíl si klademe vystavění co nejobjektivnějšího pohledu na žáka, abychom mohli vybrat pro něj co nejvhodnější a diferenciální přístup při výchovně- vzdělávacím procesu, s využitím co nejefektivnější taktiky a metody, splnili požadavek toho nejlepšího rozvoje individuálních dispozic žáka a na tom to podkladě uspokojili jeho potřeby.

3. Typy pedagogické diagnostiky

V pedagogické diagnostice mají svou funkci všechny pedagogické přístupy. Vždy je nutný individuální přístup. Podle toho, co chceme diagnostikovat, používáme typ pedagogické diagnostiky, někdy může dojít i ke střetu dvou přístupů např. kritériální a individualizovaný přístup se setkávají při hodnocení a klasifikaci.

Diagnostiku dělíme podle typů na:

a) diagnostiku normativní- výsledek jedince je srovnáván s výsledky reprezentativním vzorkem populace

Slouží k potřebám společnosti (odpovídá na otázku, zda dítě odpovídá průměru svých vrstevníků) a k posuzování možností studia (k přechodu na náročnější školu).

b) diagnostiku kritériální - jedná se o srovnávání s vnějšími měřítky, s objektivně vymezenými úkoly

Zkoušky vycházejí z analýzy určité dovednosti a vymezují úroveň, na které se dítě v dané době nachází.

c) diagnostiku individualizovanou zaměřená na hodnocení dítěte ve vztahu k němu samotnému, není porovnáván s vrstevníky

Sleduje dosaženou úroveň a postup za určité časové období. Používá se u handicapovaných, neúspěšných dětí a u dětí se ztrátou motivace.

d) diagnostiku diferenciální – slouží k rozlišení obtíží, které mají stejné projevy, ale různé příčiny

Jedná se například o případy nekázně a hyperaktivity, které mohou být projevem nesprávné výchovy nebo poruchy ADHD.

(Zelinková, 2007, str. 14-15)

4. Sociometrie a její metody

Sociometrie patří mezi metody pedagogické diagnostiky, kterými můžeme provádět měření a získávat potřebné údaje pro pedagogickou praxi a výzkum. Vzhledem k zaměření praktické části mé diplomové práce se ale nezabývám podrobně všemi metodami, ale orientuji se pouze na sociometrii.

Sociometrické metody slouží zejména ke zjišťování vztahů ve skupinách, míry vlivu jednotlivce ve skupině, k objasnění kladných nebo záporných vztahů mezi jednotlivci a skupinami. Napomáhají ke stanovení adekvátních výchovných opatření, určení nástrojů k prevenci sociálně-patologických jevů nebo při přípravě vyučování (skupinová práce, projektová výuka). (Chrástka, 2007, str. 208)

„Sociometrická metoda je způsob zkoumání neformální struktury a dynamiky skupiny, mezilidských vztahů a postojů, vzájemných sympatií a antipatií členů skupiny, sociopreferenčních vztahů, a to přímými i nepřímými sociometrickými a psychometrickými technikami“ (Kohoutek, 2009).

Sociometrii chápeme jako způsob zkoumání vnitřní struktury a dynamiky sociální skupiny (např. školní třídy), sociálních vztahů a postojů, vzájemných sympatií a antipatií členů skupiny, kdo je kým přitahován, kdo má vedoucí roli, kdo je podřízený, koho ostatní izolují a koho odmítají. Používá k tomu různé sociometrické a psychometrické techniky Sociometrická měření jsou nezbytnou součástí skupinové diagnostiky.

Zakladatelem sociometrie je americký psychiatr rumunského původu **Jacob Levy Moreno** (1889-1974).

V každé skupině jsou formální vztahy, které jsou stanoveny oficiálně (například vztah nadřízenosti a podřízenosti), ale také neformální vztahy, které vznikají spontánně ve skupině na základě sympatií, antipatií a společných zájmů. Sociometrie se většinou zabývá neformálními vztahy ve skupinách.

Je možno zjišťovat tyto **druhy vzájemných vztahů**:

- vzájemná lhostejnost
- sympatie a lhostejnost

- lhostejnost a sympatie
- vzájemná sympatie
- antipatie a lhostejnost
- lhostejnost a antipatie
- vzájemná antipatie
- sympatie a antipatie
- antipatie a sympatie

Sociometrické výběry existují:

- jednostranně pozitivní
- oboustranně pozitivní
- jednostranně negativní
- oboustranně negativní

(Kohoutek, 2009)

Značení výběru:

- jednostranný pozitivní výběr značíme nepřerušovanou šipkou směřovanou k pozitivně vybírané osobě
- jednostranný negativní výběr označujeme přerušovanou šipkou k negativně vybírané osobě
- oboustranně negativní výběr se označuje přerušovanou šipkou k oběma osobám
- oboustranně pozitivní výběr se značí nepřerušovanou šipkou směřující k oběma osobám.

(Kohoutek, 2009)

Každý jedinec ve školní třídě má určitou roli. Někdo baví celou třídu, jiný ji vede, další organizuje. Tak se formuje struktura vztahů ve třídě. *„Role ve skupině závisí na jedné straně s cíli skupiny a jejími funkcemi, a na druhé straně s vlastnostmi jednotlivých členů skupiny“* (Černoušková, 1987, str. 15).

Ve skupině se také identifikují role jednotlivců:

- oblíbené a populární osoby, hvězdy
- vlivné osoby (vůdčí typy, kteří ovlivňují svými názory a doporučeními většinu)
- akceptované osoby (větší část skupiny je přijímá)
- trpěné osoby (jen malá část skupiny je akceptuje)

- odmítané a izolované osoby (nikdo ze skupiny je neakceptuje)

Na postavení, pozici žáka ve skupině závisí často jeho úspěchy v učení či práci a zvláštnosti jeho chování.

Základní pravidla J. L. Morena pro konstrukci sociometrického testu:

- být přesně vymezeny hranice skupiny
- nesmí být omezován počet voleb
- členové skupiny musí mít daná přesně stanovená kritéria pozitivní a negativní volby
- výsledků má být využito k vytvoření nových vztahů ve skupině
- kladné a záporné volby jsou anonymní pro členy skupiny, nesmí se dozvědět o výběrech, které udělali ostatní členové
- otázky v testu mají být všem jasné a srozumitelné

(Kohoutek, 2009)

4. 1 Druhy sociometrických technik

Značná část sociálně psychologické literatury, velmi často redukuje sociometrické techniky pouze na sociometrický test. Dalších technik se literatura dotýká pouze okrajově a to i přesto, že to jsou techniky stejného autora. Černoušková (1987) uvádí, že Jacob Levy Moreno zmiňuje ještě dalších devět technik včetně sociometrického testu.

- test seznámení
- test vzájemného působení
- test rolí
- test spontánnosti
- psychodrama
- sociodrama
- živé noviny
- terapeutický film
- obecné studium jednání in situ (v přirozené situaci).

4. 2 Sociometrie v pedagogickém výzkumu

4. 2. 1 Sociometrický test

Sociometrickým testem zkoumáme nejen pozitivní vazby ve skupině (sympatie, preference, zajímavost, ale také negativní vztahy (odmítnutí, izolaci). V sociometrickém testu se respondentům pokládá jednu nebo více otázek, které dovolují všem členům vybrat si ze skupiny spoluhráče pro dané situace nebo pro další činnosti. Zadává se většinou písemnou formou. Zaměření otázek je vždy dán cílem sociometrického šetření. Test je předkládán celé skupině. Každý člen skupiny má odpovědět na několik otázek, které zjišťují buď kladné, nebo záporné vztahy ve skupině.

Otázky na kladné vztahy jsou např.:

- Uveď jména spolužáků, s nimiž bys chtěl sedět.
- S kým ze třídy bys nejraději pracoval na ...?
- S kterými spolužáky bys chtěl společně bydlet ve stanu na výletě, na táboře?
- S kterými spolužáky bys rád spolupracoval na nějaké věci, modelu apod.?
- S kterými spolužáky bys rád trávil volný čas?
- Které spolužáky bys vybral za vedoucí výpravy, výletu?

Otázky na negativní vztahy jsou např.:

- S kým bys nejméně rád seděl?
- Kteří žáci patří k nejméně oblíbeným?
- S kým ze třídy bys nechtěl na školním výletě byt bytován v jednom pokoji?

Členové skupiny jsou pak vyzváni, aby stručně písemně zdůvodnili svou volbu. Někdy je vhodnější uvádět místo slovních otázek obrázky s konkrétními situacemi.

Sociometrické testy se zpracovávají pro získání přehlednosti třemi druhy analýzy:

- sestavení sociometrické matice
- konstrukce sociogramů
- výpočet sociometrických indexů

Sociometrickým testem získáme údaje o vzájemném výběru partnera pro určitou situaci nebo činnost, hlavně kdo koho zásadně neguje (Chrástka, 2007, str. 209-210).

4. 2. 2 Sociogram

Sociogram je vlastně grafická „mapa“ výsledku zkoumání neformálních vztahů členů skupiny. Postihuje klima třídy a vztahy ve třídě. Podle účelu může zachycovat vztahy sympatie (případně i antipatie) nebo také vztahy vlivu, lze z něj vyčíst hierarchii třídy. Používá se pro skupiny s počtem 10- 15, protože při větším počtu dětí by byl sociogram velmi nepřehledný (Chrátka, 2007, str. 213).

Sociogramy dělíme podle uspořádání:

- na uspořádané (hierarchický, kruhový individuální)
- na neuspořádané

Sociogram může být sestrojován jen pro kladné volby nebo pro záporné volby, nejčastěji pro obojí současně. Při jeho konstrukci musíme dodržovat jednotný systém značek, například-kroužek v sociogramu znamená ženu (dívku), trojúhelník muže (chlapce), čísla uvnitř znamenají pořadová čísla (můžeme též dávat iniciály), směr šipky znamená směr sympatie. Volby jsou znázorněny čarami spojujícími trojúhelníky s kroužky.

Označení vzájemných výběrů:

- pozitivní jednostrannou volbu označujeme plnou čarou se šipkou, která určuje směr výběru
  - jednostranný negativní výběr značíme čárkovanou čarou se šipkou
  - oboustranný pozitivní výběr označujeme plnou čarou se šípkami na obou koncích
  - oboustranný negativní výběr značíme čárkovanou čarou se šípkami na obou koncích
- (Chrátka, 2007, str. 213)

4. 2. 2. 1 Druhy sociogramů

druhy sociogramů:

a) kruhový

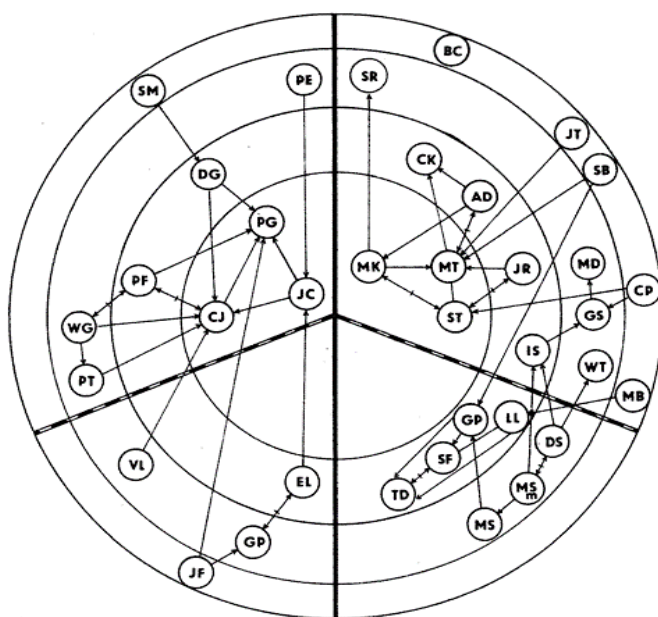
Patří mezi nejjednodušší a je vhodné ho používat pouze při zkoumání menších skupin, protože pak ztrácí přehlednost.

Při sestavování kruhového sociogramu postupujeme následovně:

- jednotlivé členy skupiny označíme kroužky po obvodu kružnice
- volby mezi jednotlivými členy znázorníme šipkami uvnitř kruhu

Kruhový sociogram zaznamenává situaci zpracovanou v maticích.

b) terčový sociogram- ukázka:

www.ftvs.cuni.cz/katedry/ppd/osoby/tomesova/.../Sociometrie

Tento sociogram ukazuje stupeň autority jedinců jejich umístěním do různých vzdáleností od středu sociogramu. Čím blíže je jedinec ke středu soustředných kružnic, tím více voleb obdržel a tím má ve skupině větší neformální autoritu.

c) hierarchický osový sociogram

Hierarchický sociogram se sestrojí za pomoci dvou os. Na svislé ose se zaznamenává počet obdržných hlasů, na vodorovnou osu se zakreslují jedinci skupiny. Lze ho použít pro kladné či záporné volby.

d) individuální sociogram

Tento sociogram se nepoužívá na vyhodnocení struktury skupiny jako celku, ale vyjadřuje vztah jedince k jedincům, které volil on nebo oni volili jeho.

e) dvojrozměrný (kovariační) sociogram

Tento dvojrozměrný sociogram je možno použít pro znázornění pozice jednotlivce ve skupině ze dvou hledisek, z hlediska oblíbenosti a z hlediska vlivu na ostatní jedince ve skupině (Chrátka, 2007, str. 213-217).

4. 2. 3 Sociometrické indexy

Sociometrické indexy vyjadřují individuální a skupinové ukazatele, které jsou vyjádřeny v podobě kvantity. Pomocí nich můžeme porovnávat jedince mezi sebou nebo skupiny obecně.

Existuje celá řada sociometrických indexů.

- individuální sociometrické indexy (popisují neformální postavení jedince ve skupině)
- skupinové sociometrické indexy (popisují s sociální skupinu jako celek)
- indexy charakterizující strukturu podskupin

4. 2. 3. 1 Skupinové sociometrické indexy

Skupinové sociometrické indexy se používají k popisu sociální skupiny jako celku.

a) Index pozitivní skupinové expanzivity (E_p)

- tento index dán poměrem obdržných pozitivních je dán poměrem součtu výběrů k maximu možných obdržných výběrů

vzorec výpočtu: $E_p = ps / N$

p je počet kladných voleb provedených ve skupině

N je počet členů ve skupině

b) Index negativní skupinové expanzivity (E_n)

- tento index je dán poměrem součtu obdržených negativních výběrů k maximu možných obdržených výběrů.

vzorec výpočtu: $E_n = ns / N$

n je počet záporných voleb provedených ve skupině

N je počet členů ve skupině

c) Index skupinové koheze (soudržnosti) K

- tento index je určen poměrem provedených voleb (párů) ve skupině k maximálně možnému počtu vzájemných výběrů

d) Index skupinové koherence K_o

- tento index určuje velikost vzájemné vázanosti členů skupiny

e) Index skupinové integrace I_g

- tento index pomáhá vyhodnotit zapojení členů do sociální skupiny

f) Index skupinové sociopreferenční izolace I_z

- tento index je používán k charakteristice počtu izolovaných jedinců

g) Sociometrické indexy charakterizující strukturu podskupin

- tyto indexy napomáhají charakteristice podskupin, jejich situace uvnitř podskupin

(Chrástka, 2007, str. 213-221)

5. Sociální klima třídy

„Při interakci v kterékoliv lidské skupině existuje cosi „nehmatatelného“, ale silně jedinci pociťovaného, co bývá označováno jako nálada, ovzduší, atmosféra, klima apod.“ (Průcha 1997, str. 339).

5. 1. Psychosociální klima ve třídě

Klima třídy má velmi zásadní vliv na žáky, na jejich motivaci a jejich postoj k učení. Prospěšné pro žáky je klima třídy, které charakterizujeme jako cílevědomé, orientované na úkoly, uvolněné, kamarádké a se smyslem pro pořádek. Takové klima podporuje u žáků motivaci k učení a jejich postoj k výuce.

Sociální klima třídy určuje sociálně-psychologické jevy (interakce, komunikace, jejich osobní i sdílené vnímání a hodnocení) dlouhodobé, příznačné pro danou třídu a daného učitele po celou dobu jejich společné práce.

Jejich účastníky a tvůrci jsou:

- žáci celé třídy
- skupinky žáků v dané třídě
- jednotliví žáci
- všichni učitelé vyučující v dané třídě
- učitelé jako jednotlivci Sociální klima třídy je také ovlivněno dalšími sociální jevy, jako jsou sociální klima školy a sociální klima učitelského sboru. Na téže škole mohou existovat vedle sebe rozdílná sociální klimata v různých třídách, jak klimata pozitivní, tak i negativní.

Každý jedinec má ve školní skupině určitou roli. Někdo vystupuje jako bavič celé třídy, jiný s jí snaží vést a organizovat. Tak se vytváří struktura vztahů ve třídě. *„Role ve skupině závisí na jedné straně s cíli skupiny a jejími funkcemi, a na druhé straně s vlastnostmi jednotlivých členů skupiny“ (Černoušková, 1997, str. 15).*

Vliv na postavení jedince ve skupině má jeho oblíbenost či neoblíbenost, která souvisí s vlastnostmi jedince a jeho uplatněním ve skupině. Oblíbenost či sympatie nejsou neměnné, ale jsou závislé na určitých situacích. Jakou roli jedinec ve skupině

bude mít, ovlivňuje jeho sociální postavení. Čím je vyšší, tím větší má jeho slovo ve skupině váhu.

Každý žák třídy ve skupině zaujímá také určitou pozici. Tato pozice ve skupině je určující pro učitele při diagnostikování. Spokojenost dítěte ve třídě souvisí i s jeho výsledky. Pokud je ve třídě nespokojené, není skupinou přijato nebo má ve skupině špatnou pozici, nechodí rádo do školy, prokazuje výsledky, které neodpovídají jeho schopnostem a mohou se u něj projevit i psychosomatická onemocnění.

5. 1. 1. Pozice žáků ve třídě- typy:

Postavení dítěte ve třídě ovlivňují určité faktory:

- Míra sympatie, oblíbenost, závisí na sociálních kompetencích dítěte- oblíbené jsou děti, které jsou bezprostřední, přátelské, otevřené vůči ostatním.
- Pozitivní hodnocení a míra, jakou dítě ve skupině získá, závisí na různých kompetencích, které zde mají pozitivní vliv- děti kladně hodnotí, když je jedinec sebevědomý, obratný, chytrý, fyzicky zdatný.

(Vágnerová, 2005, str. 176-190)

Sociometrické statusy ve třídách:

- populární děti, hvězdy- dostávají mnoho kladných voleb, málo záporných
- „šedé eminence“- dostávají mnoho kladných voleb od populárních dětí, sami hvězdám dávají kladné volby
- kontraverzní děti (víceznačný status)- mají hodně kladných i záporných voleb
- opomenuté děti- dostávají málo kladných i záporných voleb
- odmítnuté děti- mají mnoho záporných voleb, málo kladných
- outsideři- dávají mnoho voleb, ale sami dostávají velmi málo, spíše žádné
- antihvězdy- jsou to děti s nejvyšším počtem záporných voleb
- izolované děti- skupina je ignoruje, nejsou voleni ani nikoho nevolí
- děti s průměrným statusem- mají průměrný počet kladných i záporných voleb

(Gecková- Madarasová, Oresová, Madaras, 2004)

Učitel, jak jsem už výše zmiňovala, vytváří společně s žáky sociální klima třídy. Většinou chodí nerady do školy děti, které opakovaně prožívají neúspěch, které nezažily pocit dobré práce a které nikdo nepodpořil ve snaze uspět. Takové dítě, které chodí do školy se strachem, úzkostí a má neustále neurotické projevy, nemůže prožívat žádné kladné pocity, protože tyto projevy ovlivňují jeho výkon. Klima třídy je dlouhodobý proces. Klima může být buď pozitivní, kdy se žáci cítí ve třídě dobře, jsou tam spokojení a motivuje je k práci nebo může být klima negativní, které může být způsobeno mnoha důvody, například nepřátelstvím mezi třídními skupinkami, šikanou, konflikty mezi žáky, nevhodným přístupem učitele atd. Třída však nemá stále stejné klima, to se mění podle změn, které se ve třídě dějí, jiné klima je o přestávce, při vyučování, bez přítomnosti učitele, s příchodem nového učitele nebo žáka.

V souvislosti s klimatem třídy se používají další výrazy, které poskytují rozlišení podle rozsahu, proměnlivosti, délky trvání a obecnosti.

Prostředí – je nejobecnější termín, má široký rozsah, týká se nejen sociálně-psychologických aspektů, ale patří do něj i vybavení třídy, její velikost, uspořádání, rozmístění nábytku, estetické hledisko, ale také jedná-li se o základní školu, střední nebo odborné učiliště.

Atmosféra – je jev krátkodobý, má úzký rozsah, je proměnlivá, situačně podmíněná, měnící se během hodiny, dne. Jiná atmosféra je před písemnou prací, jiná při mimoškolní akci, při problému ve třídě.

Sociální klima – zahrnuje dlouhodobé jevy, jsou po několik měsíců i let typické pro konkrétní třídu a učitele. Účastní se na jeho tvorbě nejen všichni žáci v dané třídě, ale i skupinky, které se ve třídě vytvářejí, jednotlivci, ale také sbor učitelů na dané škole a jednotliví učitelé vyučující v dané třídě. Zároveň ho ovlivňuje sociální klima školy a pedagogického sboru (Mareš, 1998, str. 3-4).

„Zdá se dosti příznačné, že žáci českých základních a středních škol vnímají klima svých tříd jako prostředí, v němž se prosazuje vysoká soutěživost mezi žáky a zároveň nízká soudržnost. Jinak řečeno: V běžných třídách mezi sebou žáci často soutěží,

zejména za účelem co nejlepších známek (asi pod vlivem stylu řízení ze strany učitelů) a relativně málo se vzájemně podporují“ (Průcha, 1997, str. 346).

Podle Průchy (1997, str. 349) je podobné klima i na školách v zahraničí. Zdůvodňuje to tím, že školní prostředí musí mít vždy podobné znaky, protože se jedná o stejný výchovně-vzdělávací proces, kterého se účastní stejní činitelé – učitelé, žáci, probíhající v podobném prostředí a má podobné poslání.

5. 1. 2. Vliv učitele na klima třídy

Kyriacou, (1996) uvádí: *„Klima třídy, které učitel navodí, může mít zásadní vliv na motivaci žáků a jejich postoj k učení. Proto učitelovy dovednosti uplatňované při vytváření kladného klimatu třídy velmi důležité“ (in Průcha, 1997, str. 350).*

Ve třídě, stejně jako v kterékoliv skupině vznikají vztahy, členové mezi sebou komunikují a vytvářejí si k sobě vzájemné postoje. Toho všeho se účastní nejen žáci, ale také učitelé. Ti by měli přistupovat ke všem žákům stejně, jejich i sebemenší negativní projev vůči žákovi, ostatní ihned zaznamenají a může to ovlivnit jejich postoj k němu, zároveň i klima ve třídě.

Důvěra mezi učitelem a žákem je velmi významná při vytváření klimatu podporujícího spolupráci ve třídě. Učitel svým jednáním a chováním působí na žáky, ovlivňuje postoje a jejich názory. Je evidentní, že významným úkolem třídního učitele je vytvářet příznivé sociální klima. Při tom je důležitý jeho styl výchovného vedení třídy, způsob komunikace se žáky, jeho soustředěnost, důslednost, ale i jeho organizační a řídicí schopnosti, pro žáky jasná kritéria pro hodnocení znalostí i chování žáků. Profesionální učitel výuku řídí, organizuje, inovuje, stanovuje pravidla, pracuje s žáky frontálně, individuálně či skupinově, je flexibilní a styl řízení výuky podřizuje dané situaci a potřebám žáků.

Komunikační a vyučovací postupy učitele směrem k žákům:

Každý člověk je jiná osobnost a to se samozřejmě projevuje i v různém způsobu komunikace s druhými lidmi. Každý učitel používá své vlastní způsoby komunikace s žáky, některý mluví pořádkem, jiný hlasitě, jiný srozumitelně, některý často žáky chválí,

jiný zas méně nebo vůbec. Učitel tímto svým chováním vytváří specifické komunikační klima a má vliv na ráz života ve třídě.

Rozlišujeme dva základní typy komunikačního klimatu třídy:

- **Komunikační klima vstřícné** (podpůrné) – kdy účastníci se navzájem respektují, sdělují si otevřeně své pocity, potřeby, názory a přání.
- **Komunikační klima obranné** (defenzivní) – v tomto klimatu účastníci jsou rivalové, nenaslouchají si navzájem, své pocity i názory skrývají a neříkají je ze strachu nahlas.

Je zřejmé, které klima je pro žáky pozitivní a které negativní. Vstřícné klima je pro ně motivační, povzbuzující, dává jim pocit bezpečí a je prospěšné pro všechny účastníky. Při defenzivním klimatu dochází u žáků ke ztrátě aktivity, snahy a motivace k učení, ale také většinou jsou ve třídě špatné vzájemné vztahy, které vedou ke vzájemnému ubližování, ponižování druhých, lhaní a vzájemné lhostejnosti.

Tvorba kvalitního a pozitivního klimatu třídy je považována za jeden z hlavních ukazatelů kvality učitele, jeho profesních dovedností.

5. 1. 3. Druhy přístupů ke zkoumání klimatu ve třídě

V současné době je několik možných **přístupů ke zkoumání klimatu**, které se liší svým zaměřením, metodami a délkou výzkumu:

➤ **Sociometrický přístup**

Tento přístup se zaměřuje na studium školní třídy jako sociální skupiny. Předmětem zájmu je strukturování a restrukturování třídy, vývoj sociálních vztahů a jejich vliv na rozvoj dispozic žáků. Provádí se pomocí sociometrického dotazníku SORAD V. Hrabala (1989), který je zaměřen na soudržnost třídy, její sjednocenost, sympatie či nesympatie mezi žáky ve třídě a vliv žáků ve třídě.

➤ **Organizačně-sociologický přístup**

Prvotním zájmem tohoto přístupu je školní třída jako soustředěná jednotka a učitel jako vedoucí pracovník. Zajímá se o rozvoj týmové práce během vyučování, redukování pochybností žáků při výuce. Diagnostickou metodou je

standardizované pozorování průběhu pedagogické interakce. vyučovacích předmětech.

➤ **Interakční přístup**

Základní prvkem tohoto přístupu je školní třída a učitel. Zkoumá interakci mezi učitelem a žáky v průběhu vyučovací hodiny. Používá metody jako je standardizované pozorování, metody interakční analýzy typu tužka - papír, metody počítačové, audiovizuální nahrávky interakce, jejich popis a rozbor.

➤ **Pedagogicko-psychologický přístup**

Tento přístup se zaměřuje na školní třídu a učitele, jejich spolupráce ve třídě, kooperativní učení v malých skupinách.

➤ **Školně-etnografický přístup**

Zajímá se školní třídu, učitelé a celý bezprostřední život školy. Zkoumá nejen klima, jak funguje, ale jak jej vnímají, hodnotí a svými slovy popisují jeho účastníci. Zajímá ho sociokulturní schéma klimatu. Výzkumnou metodou tohoto přístupu je zúčastněné pozorování, které probíhá v dané třídě celou řadu měsíců neb o roků měsíců či roků. Pozorování je doplněno rozhovory s učiteli i žáky, nahrávkami, protokoly a analýzami.

➤ **Vývojově psychologický přístup**

Studuje žáka jako osobnost a školní třídu jako sociální prostředí, ve kterém se osobnost se má rozvíjet. Věnuje se především ontogenezi žáků v období prepuberty a puberty. K výzkumu používá různé druhy diagnostických metod.

➤ **Sociálně-psychologický a environmentalistický přístup**

Tento přístup je v dnešní době nejrozšířenější. „*Objektem studia je školní třída chápaná jako prostředí pro učení (angl. se prostředí řekne environment), žáci dané třídy a vyučující, kteří v této třídě působí. Badatelé se zajímají o kvalitu klimatu, jeho strukturní složky, aktuální podobu klimatu i podobu, která sice není, ale aktéři by si přáli, aby taková byla (preferovaná podoba klimatu). Diagnostickou metodou jsou posuzovací škály, které vyplňují sami aktéři. Zachycují v nich své vidění klimatu, své postoje, subjektivně zabarvené názory, svá očekávání*“ (Mareš, J., 1998, str. 8-10).

5. 1. 4 Typy klimatu třídy

Podle Mareše (1998, str. 6) lze zkoumat sociální klima třídy z různých hledisek:

1) podle stupně školy:

- klima třídy v mateřské škole
- klima třídy na prvním stupni ZŠ
- klima třídy na druhém stupni ZŠ
- klima třídy na střední škole
- klima ve studijní skupině na vysoké škole

2) podle typu školy:

- klima třídy na gymnáziu
- klima třídy na střední odborné škole
- klima třídy na středním odborném učilišti
- klima třídy na státní/nestátní škole

3) podle koncepce výuky:

- klima třídy v tzv. tradiční škole
- klima třídy v tzv. alternativní škole

4) podle zvláštností žáků:

- klima třídy, v níž dominují běžní, neproblémoví žáci
- klima třídy, kde učitel pracuje s „problémovými“ žáky
- klima třídy podle převládající orientace žáků

5) podle zvláštností učitelů:

- klima třídy, ve které vyučuje začínající učitel
- klima třídy, kterou vede zkušený učitel
- klima třídy, kterou vede vynikající učitel
- klima třídy, kde vyučuje zdravý učitel
- klima třídy, kde působí učitel s patologickými rysy
- klima třídy, kde učí více učitelů s různými typy vyučovacích metod

6) podle zvláštnosti vyučovacích předmětů:

- klima třídy během naukových předmětů
- klima při „výchovách“
- klima při dalších typech vyučovacích předmětů

7) podle zvláštností prostředí, kde výuka probíhá:

- klima v tradiční učebně
- klima v laboratoři

8) podle zvláštností komunikace, která zprostředkovává sociální kontakt:

- klima v přímé mezilidské komunikaci
- klima při učení pomocí počítače
- klima ve společenství žáků, které je zprostředkované moderní komunikační technikou (televizní konference, internetové diskuse)

Prokop (1996, str. 37-36) rozděluje klima podle jiných aspektů než Mareš:

1) Podle vztahu a komunikace mezi učitelem a žáky:

- **klima vřelé, příznivé** – žáci jsou ve třídě rádi, cítí se ve škole dobře, s učitelem si rozumí, učitel je k žákům vstřícný, věnuje se jim i mimo vyučování
- **klima studené, chladné** - „učitel se koncentruje na uspokojení vlastních potřeb a žáka považuje za nutný prostředek nebo dokonce překážející element v procesu výuky.“

2) Podle rozdělení vlády ve třídě:

- **autoritativní klima** – rozhoduje pouze učitel, žáci musí respektovat jeho rozhodnutí
- **demokratické klima** – třída se kolektivně podílí na rozhodnutích

3) Kombinace dvou předchozích hledisek:

- **příznivě autokratické** – učitel zohledňuje dobro žáka, ale důležitá rozhodnutí dělá sám
- **demokratické** - učitel rozhoduje po dohodě se třídou

- **autokratické, nepřátelské** – učitel jedná pouze autoritativně, aby upevnil řád ve třídě, o názory žáků se nezajímá a nebere na ně ohled
- **Laissez- faire klima** – učitel se staví k žákům lhostejně, nechává vše na žácích a nechce nic řešit

V praxi je velmi důležité se klimatem ve třídě zabývat, neustále ho zlepšovat a pracovat s ním. K tomu učitel potřebuje získat teoretické znalosti o sociálně-psychologických jevech, které se vyskytují, umět využít diagnostických metod k diagnostice klima třídy a umět na základě zjištěných výsledků provést nová opatření, které by pomohli všem aktérům- učitelům i žákům. Učitel pomocí diagnostiky zjistí, kdo má ve třídě největší vliv, kdo se tam necítí dobře, jaké panují mezi žáky poměry a pak může pracovat na vytváření pozitivního klimatu ve třídě, na dalším vývoji vztahů mezi žáky a tak zabránit negativnímu chování mezi jedinci. Víme, že učení a chování žáků není jediným faktorem, který ovlivňuje klima ve třídě, ale že je také pod vlivem mikrosociálního prostředí ve kterém se vyskytuje. Je důležité, abychom klima ve třídě nepodceňovali a aby žáci ve škole rozvíjeli nejen své znalosti, ale také své sebevědomí, sociální vztahy s druhými, naučili se akceptovat názory a chování ostatních jedinců, rozvíjeli svou osobnost.

6. Výukový program Cesty s předmětem sociální dovednosti

Na úvod této kapitoly bych se chtěla věnovat tomu, co to sociální dovednosti vlastně jsou, k čemu je v životě potřebujeme a proč jsou pro nás tak důležité. Na to naváží představením učebního programu Cesty.

„Lidská společnost představuje síť vztahů mezi lidmi. Přirovnáme-li ji k síti rybářské, pak uzly představují lidi a provázky či lana vztahy mezi nimi. Ale co to vlastně je, toto lanoví v lidském světě? Jedna odpověď je, že jeto komunikace“ (Argyle, Trowe in Vybíral 2000 str. 17; Michalová, Pešatová, 2012, str. 4).

Již od narození se setkáváme s druhými lidmi a my bychom měli s nimi komunikovat, rozvíjet vzájemné vztahy. Každé setkání s jiným člověkem v nás zanechá stopu, někdy pozitivní, někdy negativní. Stane se, že někoho jenom mineme, ale stejně nás trochu poznamená. To, jaký vliv na nás druhý bude mít tak trochu můžeme ovlivnit i my sami svým chováním, postojem, vystupováním, komunikací s druhými lidmi, s uměním jim naslouchat a porozumět lidským interakcím. Na tom všem také záleží, zda je jedinec přijat do sociální skupiny nebo ne. Každá role, kterou jedinec v životě zastává (dítě, žák, přítel, otec, matka, lékař adt.) potřebuje, aby byl vybaven určitými sociálními dovednostmi. Ty získáváme nejdříve nápodobou, identifikací a sociálním učením. (Michalová, Pešatová, 2012, str. 19)

6.1 Sociální dovednosti

Gillnerová (2000, str. 19) sociální dovednosti vysvětluje jako část schopností a dovedností jedince pro náležité poznávání, ovládnání sebe a jednání s ostatními lidmi. Na rozvoj sociálních dovedností klade značný důraz jak u dětí, tak i u dospělých. Především ale u dětí sociální dovednosti: *„pomáhají rozvíjet tolik potřebnou sebedůvěru dětí ve vlastní možnosti, podporují sebepoznávání a sebekontrolu dětí, vedou děti ke spolupráci a k rozvíjení odpovědnosti za sebe sama i sociální prostředí, ve kterém se pohybují.“* Nevyhovující úroveň sociálních dovedností v hodně případech zvyšuje problémové chování dítěte. K tomuto chování se nejčastěji přiřazují impulzivní, drzé nebo agresivní projevy. Nesmíme však opomenout pasivní a úzkostné projevy, které s problémovým chováním rovněž souvisejí.

Rozvojem sociálních dovedností podpoříme u dětí patřičné sebevědomí, sebedůvěru, schopnost rozpoznávat a ovládat své emoce a potřeby. U některých dětí je oblast emocí velmi problematická. Mají problém s vyjádřením svých emocí, natož je pojmenovat. Těžko se v nich orientují a neumějí s nimi pracovat. Často ani nepřemýšlí nad tím, co to vlastně emoce jsou, tudíž si ani neuvědomují, jak velký význam v jejich životě mají. Z toho plyne, že zejména tato oblast vyžaduje zvláštní pozornost. Rozvojem sebevědomí, sebedůvěry a emociální stránky pomáháme k růstu jejich osobností. Je zároveň velmi potřebné orientovat se na rozvoj sociálních dovedností u dětí i v oblasti mezilidských vztahů. Zaměřit se zároveň i na schopnost rozeznávat emoce a potřeby druhých, ochotu pomoci a spolupracovat.

Definice sociálních dovedností podle Greshama (1990, In: Gajdošová, Herényiová, 2006, str. 235) zní: „*situačně specifické chování, které má u dětí a mládeže ve školním prostředí významné sociální důsledky, ovlivňuje akceptaci spolužáky, obraz sebe samého, školní adjustaci, školní úspěšnost a hodnocení sociálních dovedností ostatními.*“ Gresham také rozlišuje pět komponentů sociálních dovedností, které jsou pro školním prostředí velmi důležité: kooperaci, asertivitu, odpovědnost, empatii, sebekontrolu.

Složité situace v sociálních dovednostech lze rozčlenit podle Greshama (1985, In: Gajdošová, Herényiová, 2006) do čtyř skupin a to jako nedostatky:

- v osvojování si sociálních dovedností
- v používání sociálních dovedností
- v sebekontrolě sociálních dovedností
- v sebekontrolě používání sociálních dovedností

Při odstraňování problémů v sociálních dovednostech je nutné nejprve určit, jaké nedostatky je třeba odstranit. Podle Greshama patří problémové chování do třetí skupiny, tedy u takových dětí bychom se měli zaměřit na rozvoj sebekontroly sociálních dovedností. Rozvoj sociálních dovedností probíhá v prostředí mimo školu (v rodině, zájmových kroužcích, sportovních oddílech atd.) nebo ve školním prostředí. Děti se učí sociálním dovednostem už při interakci s dospělým (rodičem, učitelem,...). To, co se

naučí, pak používá ve své vrstevnické skupině. Jako vzor pro dítě působí nejen dospělí, ale i jeho vrstevníci. Sociální dovednosti by neměla u dětí rozvíjet pouze škola, ale i rodina. Škola by měla záměrně rozvíjet sociální dovednosti. Pokud ve škole není cílený program nebo nejsou sociální dovednosti zařazeny jako samostatný předmět, je možné do edukačního procesu zařadit aktivizující metody, které jsou pro rozvoj sociálních dovedností vhodné. Tyto metody jsou pro žáky motivační, podněcují u nich zájem a mohou také sloužit pro zpestření vyučovací hodiny, které jsou většinou zaměřeny na kognitivní procesy v učení. Učitel sám by měl působit jako vzor. Formování sociálních dovedností dětí je nedílnou součástí edukačního působení učitele. V současné době jsou sociální dovednosti součástí Rámcových vzdělávacích programů hlavně z důvodů vzrůstajícího počtu rodin, kde je malý zájem ze strany rodičů o rozvoj osobnosti dětí, a tak děti nemají možnost své sociální dovednosti rozvíjet a také z důvodu, kdy je nedostatečnost některých sociálních dovedností ovlivněna osobnostní a psychickou výbavou dítěte.

(Michalová, Pešatová, 2012, str. 19)

6. 2 Výukový program CESTY

Výukový program Cesty vznikl podle zahraničního programu PATHS. Název programu je zkratkou slovního spojení Promoting Alternative Thinking Strategies (Rozvoj Alternativních Myšlenkových Pochodů). Tento projekt je výsledkem úsilí mnoha lidí, kteří na něm spolupracovali po dobu 12 let. Tým vytvořili spoluprací odborníci ze zahraničí – pedagogové, školní psychologové, psychoterapeuti, konzultanti a mnoho jiných lidí, kteří měli za společný cíl vytvoření osnov výuky sociálních dovedností. V zahraničí byl tento program poprvé aplikován u skupiny neslyšících na vybraném množství tříd, v České republice ve škole se žáky s poruchami chování v Praze 5. Původně tento projekt měl být malých rozměrů, ale postupem času byla potřebná práce mnoha dalších spolupracovníků z řad odborníků v různých typech škol. Učební plán Cesty je program nejen pro učitele, ale i pro školní speciální pedagogy a školní psychology. S pomocí tohoto učebního plánu lze pomocí předmětu sociální dovednosti soustavně rozvíjet u žáků sebekontrolu, pozitivní sebeúctu, emoční uvědomění a schopnost řešit mezilidské problémy, čili klíčové dovednosti (kompetence)- osobní. Může být využit i na běžných základních školách, kde jsou ve

třídách různé typy dětí a to jako prevence, pro ty děti, kteří intervenci nepotřebují, nebo jako intervence pro děti, kteří intervenci potřebují.

Ve škole, ale i v běžném životě se žáci často dostávají do situací, které v nich mohou vyvolávat negativní emoce a stres, proto by měl být jedním z úkolů školy vedle vzdělávání také posilovat sebevědomí žáků, podporovat a rozvíjet jejich osobnostní a sociální rozvoj, aby se z nich stali zralí jedinci. Kohoutek (2001) popisuje normální osobnost tak, že tento popis je velmi podobný obecnému popisu zralé osobnosti takto:

„Jedinec normální a dobře sociálně přizpůsobený chce např. přijímat odpovědnost přiměřenou jeho věku a jeho postavení. Usiluje o to, stát se aktivní či tvůrčí osobností. Je duševně odolný a psychicky zdatný. Ochotně se účastní zaměstnání a prací přiměřených jeho věku. Dobrovolně akceptuje zkušenosti a přijímá roli nebo pozici, a to i tehdy, když mu to nevyhovuje. Ujímá se problému, který je třeba řešit a nehledá způsoby, jak se jim vyhnout. Dokáže činit rozhodnutí s minimem obav, nejistot, nerozhodnosti, proseb o radu a jiných forem úniku před rozhodnutím. Bere lidi takové, jací jsou, kalkuluje s jejich reálnými vlastnostmi, i když neodpovídají jeho přáním a představám. Nachází uspokojení v reálné životní aktivitě, a ne ve snění. Využívá své schopnosti myslet k plánování aktivit, a ne k vyhýbání se či k úniku od aktivity. Učí se ze svých neúspěchů, nesnaží se je ospravedlňovat. Nezveličuje své úspěchy, ani je negeneruje, nepřehání. Dokáže říci „ne“ v situacích, jež jsou pro něho dlouhodobě škodlivé, i když by mu „ano“ krátkodobě mohlo přinést uspokojení. Dokáže říct „ano“ v situacích, které jsou pozitivní, i když mohou být pro něho dočasně nepříjemné.

Projevuje přiměřeně a otevřeně své city, sympatie a dokazuje je činy. Dokáže se vyrovnat s nepříjemností, bolestí a emočními frustracemi, jestliže odstranění jejich příčin není v jeho moci. Je asertivní. Umí přistoupit na kompromis směřující k překonání obtíží, které se vyskytnou. Dokáže soustředit všechnu energii na dosažení vytyčeného cíle. Vhodně (podle dané situace) používá buď aktivně obranné, nebo ústupově obranné strategie“ (Kohoutek, 2001, str. 8).

K tomu, aby jedinec dozrál v takovou osobnost, je potřeba, aby se u žáků rozvíjely společenské a citové dovednosti, porozumění a také aby se u nich vyvíjel citlivý,

prosociální kontext, který usnadní vývoj jejich vzdělávání. To je směr, kterým se zabývá učební program „CESTY“.

6. 2. 1 Pojetí programu Cesty

„ Cílem programu CEST je zlepšit u dětí společenské a emoční dovednosti včetně posílení empatie a postupně tak vytvořit prosociální klima třídy, které usnadní i samotný proces vzdělávání“ (Chabarová, Javorská, Kratochvílová, Kučerová, Michalová, Z.; Michalová, J.; (česká verze): CESTY- Podpora alternativní strategie výuky sociálním dovednostem; 2007, str. 9).

Učební plán je složen ze 119 lekcí a je určen pro realizaci na základních školách, ale i na školách speciálních, jako je ta, na které pracuji (ZŠ pro děti s poruchami chování). Děti ve svém životě se v různých kolektivech (v rodině, ve škole, v zájmových kroužcích v rámci volného času) se setkávají s mnoha svými vrstevníky. Ve všech těchto prostředích jsou přítomny interakční vazby. Děti mají v dnešní době často značné problémy se sebekontrolou, dostatkem sebeúcty, citovým porozuměním a s řešením sociálních problémů ve vztazích s okolím. Výukový program CESTY má za cíl jim v těchto problémech pomoci. Je zaměřen zejména na sociální a emocionální rozvoj.

Konkrétně se věnuje následujícím cílům v oblasti sociálního a emocionálního rozvoje:

- zvýšení sebekontroly
- podpora sebeúcty, sebevědomí, schopnosti chválit a být pochválen
- pochopení vlastních emocí a použití adekvátní slovní zásoby související s vyjádřením jejich emocí
- zlepšení mezilidské komunikace
- zlepšení schopností rozeznat a interpretovat rozdíly v pocitech a v chování
- vedení k zodpovědnosti za své chování a jednání
- porozumění tomu, jak chování jednotlivce ovlivňuje ostatní
- využití kreativity
- používání logických postupů k řešení problémů

- přisvojení si kroků, které vedou k řešení problémů nebo konfliktů v každodenním životě a mohou vést i k prevenci vzniku těchto problémů

6. 2. 2 Využití programu CESTY

Program CESTY lze využít k výuce sociálních dovedností u dětí:

- v běžných třídách ZŠ od 2. ročníku
- v ZŠ speciálních a praktických od 3. ročníku
- z multikulturního prostředí
- se specifickými poruchami chování a učení
- s poruchami chování vztahujícími se k poruchám sebekontroly, impulsivity, agresivity
- uzavřených, introvertních, špatně se zapojujících do kolektivu vrstevníků
- s lehčími formami poruch autistického spektra
- s emoční deprivací, se sníženým sebehodnocením
- ohrožených šikanou a dalšími sociálně patologickými jevy

Nejdůležitějším článkem pro kladný výsledek tohoto programu je učitel. V předmětu, jako jsou sociální dovednosti, se k úspěchu postupuje po velmi malých krůčcích. Je naprosto nezbytné ztotožnění učitele s filosofií tohoto plánu. Děti vycítí, zda jim učitel pouze něco přednáší nebo zda je o tom přesvědčen a sám tomu věří. To se také odráží v jejich přístupu. V metodice pro tento program autoři uvádí: *„Čím více se budete při výuce sociálních dovedností ztotožňovat s vlastním osobním přesvědčením, že výuka sociálních dovedností je smysluplná, tím více budete přemýšlet i o vlastních hodnotách a cílech, a lépe se vám bude rozhodovat při komunikaci se žáky, o čem s nimi budete diskutovat z toho, co se týká vás osobně a co si necháte pro sebe. Vaše osobní pravidla mohou být odrážecím můstkem k určení krátkodobých a dlouhodobých osobních cílů žáků probíraných v programu CESTY. Jsou užitečné pro zhodnocení celkové atmosféry a nálady ve třídě, kde program budete vyučovat“* (Chabarová, Javorská, Kratochvílová, Kučerová, Michalová, Z.; Michalová, J.; (česká verze): CESTY- Podpora alternativní strategie výuky sociálním dovednostem; 2007, str. 11).

6. 2. 3 Model studijního plánu CEST

Výchozím bodem studijního plánu Cest je teoretický model rozvoje zvaný v zahraničí ABCD, (Affective – Behavioral – Cognitive – Dynamic; u nás Pocity-Chování-Kognice-Dynamika). Podle tohoto modelu jsou všichni jednotlivci schopni plně využít své kapacity ve výchovně – vzdělávacím procesu, za podmínky, že je jejich rozvoj doprovázen pocitovými (emocionální jazyk), kognitivními procesy a procesy chování. Slovo „dynamika“ naznačuje, že ve výuce nevytváříme konečný stav, ale že jde o neustálý sociální vývoj a ochotě jedince se neustále vyvíjet. Jinými slovy, důležitý je způsob, jakým dítě během dětství získává emocionální, kognitivní, jazykové a mravní zkušenosti, neboť vše ovlivňuje jeho vlastnosti, intelekt a sociální rozvoj. Kvalita prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, určuje způsob, jakým dítě získává tyto zkušenosti. Rodiče a pedagogové proto hrají velmi důležitou roli v optimálním rozvoji dítěte.

Model ABCD prosazuje důležitost pro člověka zcela porozumět svému chování, v závislosti na chování druhých lidí. Proto je nutné pochopit nejen své chování, ale i své emoce, být empatický k ostatním a přiměřeně s nimi komunikovat. Změna v chování, dosažení kognitivních a sociálních dovedností je možná, ale musíme brát v úvahu i rozumové schopnosti jedince a jeho osobní specifika.

ABCD model koncentruje v jednotlivých oblastech zaměření na následující schopnosti:

Affective (pocity)

- schopnost porozumět svým emocím
- schopnost ovládat své emoce

Behavioral (chování)

- schopnost kontrolovat své chování
- vhodné formy chování

Cognitive (kognice)

- schopnosti analytického, logického a rozumového myšlení
- nezávislé myšlení (rozhodovací schopnosti, zodpovědnost za vyřešení svých problémů)

Dynamic (dynamika)

- pozitivní sebeúcta
- zdravý osobní rozvoj

Studijní plán CESTY se snaží dítě rozvíjet komplexně. Mluva, poznávání, emoce a chování se vzájemně prolínají a jejich cílený rozvoj je nepostradatelný pro stimulaci kladných vlastností. Přípravuje dětem prostředí, ve kterém dítě samo přijde na důvod, proč je potřeba dodržovat určitá pravidla a pochopí, proč je to důležité. Cílem je, aby si dítě vědomě samo zlepšovalo svoje chování, rozumělo důvodu, a nedělalo to jen proto, že na to věří vnější autorita. Usiluje o podporu u dětí ve vytvoření svých vlastních základů ke schopnostem sebekontroly, mezilidských interakcí, řešení problémů apod. Abychom tohoto cíle dosáhli, dítě musí přijít samo na to, jak se chovat a myslet samo za sebe.

Studijní plán Cesty se skládá ze 4 dílů určených pro výuku sociálních dovedností na prvním stupni ZŠ.

Díly programu CESTY:

- Želví strategie přípravný díl)
- Pocity a vztahy (1. díl)
- Řešení problémů (2. díl)
- Přátelství (3. díl)

Cesty se snaží nalézt řešení těchto pěti hlavních problémů, které se týkají sociálního učení:

- Sebekontrola
- Emocionální porozumění
- Rozvoj sebeúcty
- Vztahy
- Schopnosti řešit mezilidské vztahy

Každá z těchto oblastí má v Cestách řadu podcílů, které závisejí na stupni rozvoje a potřebách dítěte. Klíčová hlediska těchto oblastí se vzájemně prolínají do každé části programu. Každý následující díl navazuje na díl předchozí a staví na něm.

Učební plán Cesty ukazuje pedagogům prostředky, kterými mohou zmírňovat nepříznivé faktory ovlivňující chování dětí.

„ Program Cesty pomáhají dětem:

- *k rozvoji specifických postojů, které podporují reflexi a schopnost zralého myšlení*
- *k tomu stát se sebe-motivovaným a nadšeným žákem*
- *k získávání potřebných informací pro aplikaci prosociálního chování*
- *k zvýšení jejich schopnosti vytvořit kreativní a alternativní způsob řešení problémů*
- *naučit se očekávat a hodnotit situace, chování a okolnosti*
- *k vytvoření si schopnosti ke kooperaci s ostatními a k samostatnosti“*
(Chabarová, Javorská, Kratochvílová, Kučerová, Michalová, Z.; Michalová, J.; (česká verze): CESTY- Podpora alternativní strategie výuky sociálním dovednostem; 2007, str. 34-35).

V Sociálních dovednostech kromě oblasti emocí je potřebné se zaměřovat i na další oblasti komunikačních dovedností, na ochotu pomoci, na vyjádření vlastního názoru bez agresivity, na přispění zdravého a přiměřeného sebepojetí, na rozvoj sebedůvěry a věřit ve své schopnosti. Děti se naučí technikám, které pomáhají rozvíjet osobnost, podporovat růst jejich identity s přesahem do oblasti mezilidských vztahů. Projekt CESTY všechny jmenované oblasti obsahuje. Je potvrzením toho, že sociální dovednosti lze upevňovat i v rámci edukačního procesu a je tak vhodnou formou pravidelné a důsledné práce s jedinci, která by měla mít dlouhodobý charakter. Krátkodobé aktivity nestačí. Lze se domnívat, že pravidelná výuka sociálních dovedností by mohla jedincům s nějakými problémy pomoci v mnoha ohledech zapojit se do společnosti. I minimální posuny je potřeba pokládat za úspěch. Nasměrováním jedinců na vhodnější postupy v jednání můžeme předejít jejich selhání v sociální oblasti. Zorientováním v oblasti emocí lze posílit schopnost vzhledu k vlastnímu prožívání i schopnost empatie. Rozvojem sociálních dovedností lze rovněž posílit kladné sebepojetí a preventivně také předejít delikventnímu chování.

Pokud u dětí rozvíjíme schopnosti sebekontroly, naučíme je chápat nejen své chování, ale i své emoce, umět s nimi pracovat a vědět si s nimi rady, být empatický k ostatním, přiměřeně s nimi komunikovat, ale také je vybavíme do života velmi potřebnými dovednostmi a předejdeme jejich problémům v budoucnosti.

7. ADHD, ADD- specifické poruchy chování

V této kapitole své diplomové práce se budu krátce věnovat specifickým poruchám chování, protože děti s těmito poruchami jsou součástí mého výzkumu. Učím na škole pro tyto děti a cílem empirické části bude zjistit, zda předmět Sociální dovednosti má souvislost na formování vztahů ve třídě oproti třídám běžné základní školy, kde se tento předmět nevyučuje. Děti s ADHD jsou ve společnosti znevýhodněné, protože se svému okolí jeví jako značně zlobiví, nevychovaní jedinci, kteří nejsou schopni respektovat žádnou autoritu. Patří sem ale i děti velmi tiché, pasivní, uzavřené a apatické. Žáci s poruchami chování mají značné problémy se soustředěním a pozorností při výuce, vyrušováním, někdy i agresivním chováním a z toho plynou i jejich další potíže, začlenění se do kolektivu.

7. 1. ADHD - Porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou (Attention deficit hyperactivity disorder)

„ADHD je vývojová porucha charakteristická vývojově nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Často se projevuje v raném dětství. Potíže jsou chronické a nelze je vysvětlit na základě neurologických, sensorických nebo motorických postižení, mentální retardace nebo závažných emočních problémů. Tyto obtíže jsou často spojené s neschopností dodržovat pravidla chování a provádět opakovaně po delší dobu určité pracovní výkony“ (Barkley, 1990, In: Michalová, 2003, str. 16).

7. 1. 1. Základní projevy ADHD

Základními projevy jsou:

1) nesoustředěnost- dítě není schopné vydržet déle u jedné práce, snadno ho vyruší vnější podněty, nesoustředí se na podrobnosti, dělá chyby z nepozornosti, často něco zapomíná

2) hyperaktivita – dítě má mnoho energie, nevydrží na jednom místě, neustále si s něčím musí hrát, mluví překotně, má potíže s tichým vyplňováním volného času

3) impulzivita- dítě jedná i mluví bez přemýšlení, nepřemýšlí o důsledcích svého chování, skáče druhým do řeči, pronáší nevhodné poznámky, často vykřikuje odpověď, aniž by byla dokončena

Vyskytují se tři podskupiny ADHD:

1) kombinované- dítě je nesoustředěné a zároveň hyperaktivní/ impulzivní

2) s převahou nepozornosti- dítě je více nepozorné než hyperaktivní

3) s převahou hyperaktivity/ impulzivity- dítě má více příznaků hyperaktivity/ impulzivity než nepozornosti

(Train, 2001, str. 59- 60)

Train (1997) uvádí mezi blízké symptomy s ADHD následující termíny:

- **Generalizovaná porucha pozornosti UADD** (Undifferentiated Attention Deficit Disorder): Dítě s UADD se nedostatečně koncentruje, není hyperaktivní, je spíše pasivní, má pomalé tempo, dítě je „ myšlenkami jinde“. 30% diagnóz dětí s ADHD jsou tyto případy.
- **Poruchy chování CD** (Conduct Disorder): Děti se projevují jako děti s ODD (opoziční chování), ale mají ještě navíc kriminální sklony (dopouštějí se krádeží, utíkají, jsou zatvrzelé).
- **Emoční problémy a obtíže v chování EBD** (Emotional and Behavioral Difficulties): Tyto děti trpí sníženou sebedůvěrou, bývají úzkostné, popudlivé, nepřístupné, neobratné, přecitlivělé.

Zelinková (2003, str. 197) definuje projevy jedince se SPCH:

- **s ADHD** takto: „ jsou rizikovou skupinou z hlediska asociativního chování. Často vyrůstají v dysfunkční rodině, mezi příbuznými se mohou vyskytovat psychopatologické projevy. V této skupině je větší pravděpodobnost přetrvávání potíží do dospělosti. Dalšími příznaky jsou snížené výkony ve škole, agresivita, problémy s navazováním kontaktů s vrstevníky, nesnášenlivost, neschopnost podřídit se autoritě a obecně uznávaným pravidlům, agresivní řešení interpersonálních problémů.“

- **S ADD** (prostá porucha pozornosti)- u těchto jedinců není zvýšená hyperaktivita ani impulsivita, převládají u nich potíže s pozorností, mají problémy s pomalostí při kognitivních operacích, špatně navazují vztahy kontakty s ostatními, trpí úzkostmi. Mají značné potíže se zaměřením na určitou činnost. U dětí s ADD se **vyskytují více SPU než u dětí s ADHD.**
- **ADHD s agresivitou** je blízké opozičnímu chování. Charakteristické pro tuto poruchu je nesnášenlivost, hádavost, málo sebeovládání, lhaní, agresivita. Rodina je většinou dysfunkční.

7. 1. 2. Příčiny a vznik ADHD/ADD

Dříve se u nás používal pro tuto diagnózu termín LMD (lehká mozková dysfunkce). Termín ADHD se v České republice používá od roku 1993 a postupně se již dostal do vědomí odborné veřejnosti.

Podle Traina (1997) jsou příčiny vzniku ADHD/ADD tyto:

- **mozková dysfunkce** – narušená funkce přenašečů (neurotransmiterů) mezi neurony, přičemž v určitých případech je možné jejich funkci zlepšit za pomoci léků
- **dědičné faktory** – původ syndromu může být dědičný, podle Biedermana (in Zelinková, 2003, str. 196) je 50% pravděpodobnost, že děti budou mít stejné potíže

V současné době nejsou příčiny syndromu ADHD/ADD zcela vysvětleny. Nejčastěji je vznik tohoto syndromu přisuzován dědičnosti a biologickým činitelům. Biologickými příčinami mohou být problémy a komplikace v těhotenství (zdravotní problémy matky, užívání drog, pití alkoholu, nervové vypětí matky- traumata v rodině), poškození mozku, dědičnost, jedovaté látky např. otrava olovem, různé infekce. ADHD/ADD patří mezi neurologické poruchy, které postihují oblast mozku pro zpracování impulsů a oblast na třídění smyslových vjemů, na schopnosti soustředění, potíže pak vznikají nedostatkem přenašečů signálů mezi neurony. Nejvýznamnější roli ale mají dědičné dispozice a perinatální komplikace (doba těsně před porodem, porod samotný a doba těsně po porodu), které mohou mít negativní vliv na duševní i tělesný

vývoj dítěte. U vlivu sociálních faktorů, jako je slabé sociální zázemí v rodině, nevhodná strava, rodinná patologie či nevhodná výchova, nejsou dokázány příčinné vztahy se vznikem tohoto syndromu.

7. 1. 3 Reedukace symptomů ADHD

Děti s těmito poruchami mají speciální potřeby a jsou u nich potřeba speciální výchovné a výukové postupy a techniky. Ty pro konkrétní problémy navrhnou speciální pracovníci PPP, speciálně pedagogických středisek, psychologové a jiní pracovníci z oboru. Péče o dítě, kterému je diagnostikována porucha ADHD/ADD by tedy měla být mezioborová.

Train (2001, str. 141-142) doporučuje tyto zásady, které by měli dodržovat rodiče spolu s učitelem:

- spolupracovat
- předvídat problémy, které může dítě mít
- opakovat pokyny
- často dítě chválit
- zaměřit se na odměňování dítěte
- dodržovat určená pravidla
- rozdělit úkoly do menších celků, které dítě zvládne- zaměřit se na možný úspěch
- poskytnout dítěti klidné místo
- udržet přiměřenou hladinu stimulace- nabídnout řadu alternativních činností

Doporučuje klást důraz na:

- dodržování předem stanoveného rozvrhu
- jasné vymezení
- jasné očekávání

To vše dodává dítěti pocit bezpečí, zvyšuje sebevědomí, pomáhá k motivaci ke změnám v chování a v učení.

Ke zlepšení projevů chování dítěte lze uplatnit dva základními přístupy. Ten první zaujímá medicínské hledisko: farmakoterapie. Druhý přístup preferuje psychoterapeutické postupy, které jsou zaměřené na trénink rodičů a na změnu prostředí třídy. Úmyslem je změna podmínek, které dítěti umožňují zlepšit svůj výkon. Velice

dětem pomáhá nácvik sociálních dovedností doma i ve škole např. rozumět svým pocitům, nácvik sebekontroly, vhodných reakcí. Cílem obou přístupů je posílit dítě, zlepšit jeho výkonnost a celkově mu pomoci s jeho problémy. Nasazení medikace by se mělo posuzovat na základě lékařského vyšetření a v souvislosti s výsledky vyšetření psychologa nebo se stanovenými podpůrnými opatřeními, kterými jsou zejména psychoterapeutické přístupy. Psychologové mohou navrhnout nasazení léků jako doplněk péče. Záleží však také na rozhodnutí rodičů a názorech učitelů, kteří děti nejlépe znají. Jsou léky vždy správnou volbou? Nikdy nelze dopředu říci, jak na ně dítě bude reagovat. Léky dítě sice zklidní, ale nenaučí ho, jak s touto poruchou žít (Zelinová, 2003, str. 168-169).

Podle Traina (2001, str. 181) se k farmakoterapii přistupuje v okamžiku, kdy přizpůsobení vnějších podmínek není účinné a je nutné upravit stav dítěte ve smyslu zamezení vzniku přidružených poruch chování. Farmakoterapii chápe jako doplněk po předchozí snaze řešit problém jinými způsoby.

Reedukace jedince s ADHD se netýká nejen dítěte samotného, ale zároveň i jeho okolí- školy, rodiny a jeho vrstevníků. Vhodné prostředí v dítěti vyvolává vytvoření nových způsobů chování, cílem není jenom změnit chování dítěte, ale naučit ho, jak si upravit životní styl a podmínky, v nichž žije tak, aby nepodporovaly vznik konfliktů.

Zelinková (2003) doporučuje tyto základní postupy:

- pozitivní posilování spolu s mírnými tresty (chválit ihned po splnění úkolu)
- častá zpětná vazba- vede k optimalizaci chování
- instrukce a pokyny- měli by být jasné, stručné
- úkoly, které dítě dostává, by měly být jednoduché, splnitelné, pro dítě srozumitelné a krátké
- nediskutujeme o vhodnosti chování- dospělí musí určit pravidla, které dávají dítěti pocit bezpečí a dítě ví, že pokud mu něco vytýkáme, nemá to vliv na to, jak ho máme rádi
- spolužáci, kamarádi- dítě nesmí být odtrženo od ostatních dětí, umožníme mu, aby se cítilo součástí kolektivu a mohl vidět kladný model chování u ostatních
- respektování stylu učení

- nácvik metakognitivních strategií- učí dítě, jak se učit, využívat svých vědomostí a znát důvod, proč se učím
- sebekontrola a sebehodnocení- vedeme dítě k tomu, aby si neustále uvědomovalo důsledky svého chování, hodnotilo je a nejdříve přemýšlelo a pak jednalo

Při reedukaci dítěte s ADHD je velmi důležitá spolupráce a komunikace rodiny a školy. Z praxe vím, jak je mít dítě s poruchou chování pro rodiče náročné. Rodiče, kteří se snaží se školou spolupracovat, řídit se radami odborníků, jsou často po delší době unaveni. Někteří i rezignují, vzdají to a nechají vše pouze na škole. Ve chvílích, kdy už nemohou, nevědí kudy kam, je pro rodiče velmi důležitá podpora učitele, který je umí pochopit, poradit jim a dodá jim sílu k další práci. Při reedukaci dítěte s ADHD je velmi důležitá spolupráce a komunikace rodiny a školy. Z praxe vím, jak je mít dítě s poruchou chování pro rodiče náročné.

Z výše uvedeného textu je zřejmé, že jak Train, tak Zelinková se v podstatě shodují na přístupu k dětem s těmito poruchami. Každý učitel si musí promyslet, jak s nimi pracovat. Měl by se zaměřit na práci s kolektivem třídy, vytvořit dětem bezpečné prostředí a to jak po psychické stránce, tak i fyzické stránce. Pozorovat, jak dítě působí v běžných situacích a jak se projevuje. Odhalit příčinu impulzivního chování dítěte, zda je pouze nevychované nebo zda jeho impulzivní chování je přirozenou reakcí, jak navazuje kontakty, jaké má s tím obtíže. Zda se prosazuje adekvátním způsobem ke svému věku, jak spolupracuje s ostatními, jak umí přijímat kritiku atd. Chování je značně složitý projev psychiky člověka, který je ovlivněn mnoha faktory. Problémy s kázní jsou podmíněny osobnostními charakteristikami dítěte a vnějšími podmínkami, ve kterých dítě vyrůstá a které mají na něj vliv. Nelze nikdy přesně určit, jaký je podíl vrozených a získaných dispozic negativního chování. Na jejich vzniku se podílí mnoho příčin.

Zelinková (2001, str. 168-169) doporučuje: „ *Strategie intervence by měla být zaměřena na všechny zúčastněné strany:*

- *rodinu*
- *školu*
- *vrstevníky*

➤ *dítě samo*

Ti všichni se musí na žádoucí změně podílet. Je potřeba vytvořit takové prostředí, které by vedlo k eliminaci negativního chování, a naopak podmiňovalo chování žádoucí.“

Častým jevem, který provází poruchy chování, jsou poruchy učení.

Velmi pozitivní přínos u dětí s ADHD mohou mít psychomotorické hry. Účastnit se jich mohou i děti méně obratné, které jindy hry ostatních kazí a proto mohou být za to odmítány. Psychomotorické hry se od běžných her odlišují zejména použitím netradičních pomůcek, ale i tím, že zde není vítězů ani poražených. Vítězové jsou všichni, kteří se těchto her zúčastňují. Dítě má tedy příležitost zakusit úspěch ze své činnosti. Je zde chváleno a povzbuzováno, což se mu mnohdy v jiných činnostech a oblastech nedostává. Dítě je součástí skupiny, není na něho kladen nárok a nutnost podat výkon. Psychomotorická cvičení posilují a zdokonalují činnost i řady dalších psychických funkcí. Těmi jsou paměť, pozornost, postřeh, orientace v prostoru, odstraňují se částečně dyskalkulické nebo interakční či komunikační problémy. Pro tyto hry je vhodné využívat pestré pomůcky, nářadí i náčiní. Lze využívat i běžné předměty z okolí nebo vlastnoručně vyrobené pomůcky. Vše závisí především na tvořivosti pedagoga. Mohou být použity např. padáky, šlapáky, chůdy, míče, švihadla, ale i novinový papír, pивní podtácky, kelímky, apod.

Psychomotorické hry jsou účinné, jestliže se hrají pravidelně, plánovitě, po delší dobu a vychází-li z úrovně psychomotorických schopností dětí. Důležité je také dbát na dodržování pravidel. Všechny hry by měly být uváděny nenásilnou formou. Pro děti, zvláště pro ty se syndromem ADHD, by to vždy měla být zábavná činnost, na kterou se těší.

Pro tyto děti je opravdu pohyb a práce v kolektivu velikým přínosem a obohacením jejich vývoje. Myslím si, že v budoucnu by bylo vhodné děti s touto poruchou více zapojovat do mimoškolních pohybových aktivit všestranného rázu, které budou zaměřeny na střídání pohybového napětí a uvolnění a zároveň budou dbát na problematiku těchto dětí.

II. Empirická část

8. Cíl práce a výzkumná otázka

Vazby mezi žáky a způsob jejich vzájemných interakcí souvisí se strukturou třídy. Významně ovlivňují, jak každý jednotlivý žák, ale i učitel vnímá a reaguje na každodenní atmosféru třídy. Při výuce sociálních dovedností se žákům navozuje takové prostředí, kde dítě přijde samo na to, „jak a proč dělat správné věci“. Zlepšuje své chování uvědoměle, protože si to umí zdůvodnit a ne jenom z důvodu nátlaku autority dospělého. Žáci se učí vytvořit si základní schopnosti sebekontroly, lépe porozumět mezilidským interakcím, zamýšlet nad řešením problémů a hledat z nich správné východisko, pochopit nejen své vlastní emoce a umět s nimi pracovat, ale i porozumět emocím druhých. Dítě se samo postupně učí, jak se chovat a jednat samo za sebe, nést za své chování zodpovědnost a umět se vyrovnat s důsledky svého chování.

8. 1 Cíl práce:

Cílem výzkumného šetření je posoudit, zda pravidelná výuka sociálních dovedností ve třídách základní školy žáků středního školního věku se bude spolupodílet na zlepšování klimatu třídy.

8. 2 Výzkumná otázka

Ze stanoveného cíle vyvozujeme výzkumnou otázku:

Do jaké míry bude patrná souvislost ve vývoji vlivu a oblíbenosti ve třídách, v nichž se pravidelně učí předmět Sociální dovednosti ve srovnání se třídami, kde tato výuka neprobíhá? Předpokladem je, že se prokáže pozitivní vliv a souvislost mezi pravidelnou výukou sociálních dovedností a zlepšením vztahů mezi žáky i v klimatu ve třídě.

8. 3 Použité metody výzkumu:

8. 3. 1 Dotazník S-O-R-A-D

V současné době máme k dispozici relativně obsáhlé spektrum diagnostických metod, které pomohou učitelům vykreslit aktuální vztahy ve třídě. Pro tuto práci byla stanovena diagnostická metoda uvedená v nadpise. Pod její zkratkou se skrývá Sociometrický ratingový dotazník Vladimíra Hrabala, st. Metoda je standardizovaná a její využití je v případě učitelů podmíněno absolvováním kurzu v divizi Institutu pedagogicko-psychologického poradenství Národního ústavu pro vzdělávání, proto autorka práce metodu používá ve spolupráci pracovníků Speciálně pedagogického centra v Praze 5. Dotazník je vhodným nástrojem ke zjišťování vztahů a interakcí v malých skupinách. Při vyplňování tohoto dotazníku žák hodnotí vliv všech ostatních žáků od na stupnici od 1 do 5, poté sympatie všech ostatních žáků také na stupnici od 1 do 5. Nakonec každý žák doplňuje číselné hodnocení slovním odůvodněním svých sympatií/antipatií k ostatním žákům. Pro zpracování jsou výchozími údaji jednotlivá hodnocení vlivu, jednotlivá hodnocení sympatií a také volné slovní odůvodnění sympatií/antipatií.

Tento dotazník nám poskytuje informace o soudržnosti třídy a o stavu emocionální atmosféry ve třídě. Zároveň zjistíme, zda je třída rozdělena na podskupiny, jak na sebe skupiny vzájemně působí a jak mezi nimi probíhá komunikace. Získáme také informace o struktuře třídy, o popularitě jednotlivých žáků a o tom, kteří žáci jsou ve třídě odmítané. SO-RA-D nám ale také přináší nové poznatky o jednotlivých žácích, o jejich vlivu na ostatní spolužáky a jejich celkové pozici ve třídě. Dozvíme se také důvody obliby či neobliby žáka u spolužáků a v neposlední řadě i o vztahu žáka k ostatním a jeho ovlivnitelnosti ostatními spolužáky. Výsledky číselných hodnocení jsou ztvárněny kvantitativně a umožní nám vypočítat indexy vlivu a obliby. Kombinací těchto dvou proměnných získáme pohled na postavení jednotlivých žáků ve třídě. Výsledky indexů vlivu a obliby jednotlivců jsou zapsány v tabulkách a doplněny kruhovými sociogramy.

(Slavíková, 2007)

8. 3. 2 Vyhodnocení dotazníku

Sebraná data jsem pro svou prvotní orientaci zpracovala pomocí sociometrické matice, která může být tzv. uspořádaná nebo neuspořádaná, která většinou neukazuje přehlednou a dostatečně rychlou informaci o vztazích ve skupině. Lze z ní ale vytvořit daleko přehlednější matici uspořádanou. Proto i já zvolila matici uspořádanou a dbala jsem na to, aby její uspořádání odpovídalo následujícím požadavkům (Petroušek, 1969):

- *vzájemné výběry se soustřeďují kolem diagonály matice*
- *nejvíce odmítnutí se má projevat v rozích matice vzdálených od diagonály*
- *jedinci, kteří provedli výběr do podskupiny a jsou touto podskupinou ignorováni, se soustřeďují v pravém horním okraji matice*
- *jedinci, kteří provedli výběr do podskupiny a jsou touto zjevně s podskupinou spřízněni, se soustřeďují při levém dolním okraji*
- *izolaci jedinci mají být umístěni poblíž středu sociometrické matice*

(Chrátka, 2007, str. 210-212)

Prvotním krokem při zpracování údajů je jejich přeměna do sociometrických matic (tabulek). Obsahuje tolik řádků i sloupců, kolik se v každé třídě zúčastnilo žáků sociometrického šetření.

Jména žáků nebo čísla abecedy se uvádí na počátcích sloupců i řádků. Pozitivní volby se značí + a negativní -. Výsledné výběry se sečtou ve sloupcích, kde v záhlaví sloupce je žák, kterému byly výběry adresovány. Po sečtení symbolů v řádcích získáme přehled o počtu vyslaných výběrů žákem, což má smysl pouze tehdy, jestliže nebyl počet výběrů omezen učitelem. Oboustranné volby se mohou ve sloupci zvýraznit nebo označit.

Sestavení matice:

- osoby seřadíme např. podle abecedy (zvlášť chlapce a zvlášť dívky), každé osobě přiřadíme odpovídající symbol
- sestrojíme tabulku, která musí mít počet n řádků a n sloupců, kde se n rovná počtu osob ve skupině, řádky i sloupce shodně označíme symboly osob
- proškrtneme úhlopříčku, která je tvořena políčky tabulky, odpovídajícími průsečíkům řádku a sloupce příslušného jedince

- v řádcích vyznačujeme provedené volby- pozitivní volby označíme symbolem plus a negativní symbolem mínus (pro negativní volbu můžeme použít i znaménko X)
- ve sloupcích získáváme přehled o obdržných volbách
- za předpokladu, že není omezen počet prováděných voleb, zavedeme na pravé straně tabulky součet provedených voleb; bez ohledu na předchozí podmínku na spodní straně tabulky provedeme sumaci získaných voleb (popř. zvlášť pozitivních a negativních);
- vzájemné volby (kdy osoba A vybrala osobu B a osoba B vybrala osobu A) můžeme dát do kroužku a zavést jejich samostatnou sumaci (na pravé straně tabulky).

Ukázka matice:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Σ_1	Σ_2
1			+			+			+		3	0
2	+			+			+	+			4	1
3		+									1	0
4	+		+				+	+	+		5	3
5	+	+					+			+	4	1
6				+	+				+	+	6	2
7		+									1	1
8	+			+					+		4	1
9		+		+					+		4	1
10			+	+							2	0
Σ_3	4	6	3	4	1	3	3	3	3	4		

Tab. 21 Příklad neuspořádané sociometrické matice (N = 10).

www.ftvs.cuni.cz/katedry/ppd/osoby/tomesova/.../Sociometrie.

Protože sociometrická matice nám na první pohled neukazuje strukturu třídy, získané informace se zpracovávají do sociogramů- grafů. Jsou to vlastně jakoby mapy neformálních vztahů ve třídě. Sociogramy jsou vhodné pro kolektivy o počtu 10- 15 členů, protože při větším počtu účastníků není sociogram přehledný (Chrástka, 2007, str. 210-212).

Proto je vhodné dotazníky zpracovávat pomocí aplikace na webových stránkách www.sociometrie.cz. Tato aplikace je určena pro všechny, kteří potřebují vyhodnotit skupinovou strukturu skupiny a vztahy ve skupině pomocí dotazníku S-O-R-A-D. Výhodou této aplikace je jednoduchost a rychlost zpracování získaných dat. Do

připravené tabulky jsem zadávala získané údaje (sympatie, vliv a slovní komentář) z každé třídy. Aplikace mi ihned velmi přehledně a komplexně vyhodnotila zadaná data do tabulek, ve kterých jsou spočítány nejen indexy vlivu, oblíbenosti, náklonnosti, ovlivnitelnosti a pořadí jednotlivců, ale i skupinové indexy, včetně kruhových sociogramů. Aplikace také umožňuje, aby data zadávali samotní členové skupiny. V příloze č. 1 přikládám dotazník S-O-R-A-D.

8. 3. 3 Charakteristika zařízení

V této kapitole obeznámím se zařízeními, v nichž byl S-O-R-A-D distribuován.

8. 3. 3. 1 Škola pro děti se specifickými poruchami chování

Škola má celopražskou působnost a je jediným plně organizovaným školským zařízením tohoto typu na území Prahy a celé republiky. Řídí se vyhláškou č. 73/2005, Sb. o. vzdělávání dětí, žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků mimořádně nadaných, a Vyhláškou č.48/2005, Sb. o základním vzdělávání a některých záležitostech plnění povinné školní docházky.

Škola vzdělává žáky:

- **Děti se syndromem ADHD**
Tento syndrom postihuje 3-5% dětí školního věku. Žáci s tímto syndromem tvoří zhruba 80% z celkového počtu žáků ve škole.
- **Děti s ADD**
Jejich počet je výrazně nižší než hyperaktivních. Trpí poruchou pozornosti a impulzivity, ale v protikladu.
- **Děti dlouhodobě hospitalizované (pro somatickou nebo psychickou poruchu)**
Tato skupina dětí zahrnuje ty, které tráví delší časové údobí v nemocnicích, dětských léčebnách a ozdravovnách. Často mění kolektiv nebo se v důsledku své nemoci či postižení do kolektivu svých vrstevníků dostávají později.
- **Děti s poruchou autistického spektra**

Do této kategorie řadíme děti, u nichž převažují z celé autistické triády především problémy v sociální oblasti. Nejčastější skupinou žáků jsou žáci s Aspergerovým syndromem.

➤ **Děti s emočními problémy a obtížemi v chování**

Neurotické obtíže mění chování i prožívání dítěte. Dítě je v trvalém napětí, prožívá úzkost a strach. Tato skupina zahrnuje především děti s úzkostnými a neurotickými projevy, které reagují na nové věci neobvyklými reakcemi, mají zvýšenou emoční dráždivost nebo až nepřiměřenou fixaci na určitou osobu.

➤ **Děti, jejichž problémy vyplývají z nepodnětného rodinného prostředí**

Do této kategorie řadíme děti s nedostatečnou výchovou z rodin s nízkou sociokulturní úrovní.

➤ **Děti výše uvedených kategorií v kombinaci s SPU**

U dětí v této škole se porucha chování v kombinaci s SPU vyskytuje přibližně v 50%.

Výchovně vzdělávací proces ve škole pro žáky s SPCH má svá specifika. Obraz žáka s poruchou chování je tak rozličný, že výchovně vzdělávací proces je založen především na speciálních metodách i formách práce, na individuálním přístupu k jednotlivým žákům, odlišnou strukturou vyučovací hodiny a vyučovacího dne, výukou sociálních dovedností, které patří mezi specifika školy. Vzhledem k nízkému počtu žáků ve třídě, koordinované spolupráci dvou pedagogů v rozsahu školní třídy, kooperaci s ostatními pedagogy jsou potřeby práce s žáky této školy zaručeny. Kromě toho má škola v nabídce volnočasové aktivity (keramika, florbal, dramatický kroužek, plavání, práce s počítačem, ...). Charakteristiky poruch a jejich projevy se prolínají. Jejich přesné odborné diagnostikování je předpokladem a zároveň nedílnou součástí procesu vřazení dítěte do školy. Z těchto důvodů je součástí školy Speciální pedagogické centrum (SPC), které zajišťuje komplexní diagnostickou a terapeutickou péči žákům. Žáci této školy mají k dispozici tělocvičnu, školní hřiště, kuchyňku, školní zahradu, počítačovou pracovnu a keramickou dílnu. Většina učitelů je plně aprobovaných, ostatní si vzdělání doplňují. Škola má 184 žáků.

8. 3. 3. 2 Základní škola Harmonie

Tato základní škola patří k nejnovějším ve své okolí, pracuje podle svého ŠVP s názvem Harmonie, má 9 postupných ročníků s paralelními třídami.

Žáky této školy tvoří děti ze všech sociálních vrstev, včetně romských dětí, někteří mají poruchy učení a výjimečně i poruchu chování. Povinnou školní docházku žáci plní ve třídách zaměřených na hudební výchovu, výtvarnou výchovu, lední hokej, ale také ve třídách všeobecných. Kromě klasických školních tříd má škola k dispozici odborné pracovny přírodopisu, fyziky, chemie, dvě učebny výpočetní techniky, keramickou dílnu, výtvarný ateliér, speciální hudebnu, fitcentrum i učebnu v přírodě. Ze všech učitelů jsou pouze dva neaprobovaní, z toho si jeden doplňuje potřebné vzdělání na pedagogické fakultě a druhý má titul Bc. Škola má 600 žáků.

Rozšířená výuka tělesné výchovy - lední hokej (RvTv)

Třídy s rozšířenou výukou Tv se specializují na lední hokej. Chlapci mají upravený učební plán se zvýšeným počtem hodin tělesné výchovy, které jsou v zimě věnovány tréninkům hokeje a v létě k rehabilitaci a plavání.

Rozšířená výuka hudební výchovy (RvHv)

V rámci rozšířené výuky hudební výchovy jsou na škole pěvecké sbory a žákovský orchestr, který se účastní na různých kulturních akcích v regionu. Hudebníci, ať jsou to muzikanti nebo baletky, si rozvíjí svůj talent a své znalosti ze ZUŠ i na škole základní. Obě školy spolu spolupracují.

Rozšířená výuka výtvarné výchovy (RvVv)

Žáci s rozšířenou výukou výtvarné výchovy mají upravené osnovy a více hodin je věnováno hodinám výtvarné výchově. Výtvarníci mají ve svých hodinách možnost seznámení s mnoha dalšími technikami než žáci všeobecných tříd.

8. 3. 4 Charakteristika výzkumných souborů

Pro sledování jednotlivých souborů jsem si vybrala 5. ročníky ZŠ. První výzkumný soubor tvoří 2 třídy základní školy pro děti se specifickými poruchami chování, kontrolní soubor tvoří 2 třídy z běžné základní školy se zaměřením na lední hokej, výtvarnou výchovu, nebo bez zaměření. Jména žáků jsou u obou výzkumných souborů změněna, třídy mají označení: výzkumná skupina VA (V1A, V2A); VB (V1B, V2B); kontrolní skupina KC (K1C, K2C); KD (K1D, K2D). Čísla mezi písmeny znamenají: 1- vstupní testování, 2- re testování. Ve výzkumných souborech se po celý rok realizuje výuka sociálních dovedností jako samostatný předmět. V kontrolních souborech dochází k nepravidelnému působení na žáky v rámci osobnostní a sociální výchovy zakotvené v RVP ZV.

1. výzkumný soubor- žáci se specifickými poruchami chování

Charakteristika třídy VA:

V této třídě je 5 žáků- chlapců. Třída vznikla začátkem tohoto školního roku. Jeden chlapec přešel do třídy z jiného ročníku této školy, ostatní žáci z běžných základních škol. Chlapci se mezi sebou neznali, kolektiv byl tedy na začátku školního roku zcela nový, každý žák měl jinou sociální zkušenost a byl na jiné výukové úrovni. U všech převládala špatná zkušenost ve vztazích se spolužáky, které vyplývaly z jejich diagnóz a poruch. Věkové rozmezí mezi chlapci je jeden rok, pouze jeden chlapec je o rok starší od ostatních, z důvodu odkladu školní docházky. Všichni žáci mají diagnostikovaný syndrom ADHD, většinou ještě v kombinaci s SPU různých stupňů a forem.

Charakteristika třídy VB:

Do této třídy chodí 9 chlapců, většinou se znají již několik let, pouze jeden chlapec byl k nim od září přerazen z jiné třídy této školy. Všechny děti mají SPU v různých formách a stupních. V této skupině jsou dva žáci s psychiatrickou diagnózou. U jednoho je to přisuzováno vlivu závislosti matky na drogách během těhotenství. U ostatních se objevují symptomy ADHD. Značná část žáků pochází ze sociálně slabého, nepodnětného prostředí.

2. výzkumný soubor- žáci z běžné základní školy

Charakteristika třídy KC:

Tato třída má 16 žáků, z toho je 10 chlapců a 6 děvčat. Ve třídě jsou integrované 2 děti s SPU. Věkové rozmezí je jeden rok. Žáci jsou rozděleny na dvě skupiny, které mají upravené osnovy podle zaměření:

a) Na TV- lední hokej: Práce spočívá v tom, že žáci mají modifikovaný učební plán s větším množstvím hodin tělesné výchovy, které jsou v zimě věnovány tréninkům hokeje a v létě rehabilitaci a plavání.

b) Na výtvarnou výchovu, kde je opět rozvrh vyučovacích hodin upraven a žáci mají více hodin věnovaných výtvarné výchově. Seznamují se s více výtvarnými technikami než žáci z všeobecných a hokejových tříd.

Kolektiv je poměrně stálý, žáci se většinou znají již z předchozích ročníků.

Charakteristika třídy KD:

Tato třída nemá sportovní ani jiné zaměření, je všeobecná. Tvoří ji 16 žáků, z toho 8 chlapců a 8 dívek. Ve třídě je integrováno 6 žáků s SPU, jeden žák se specifickými poruchami chování (SPCH), 4 romské děti, 3 děti ze sociálně nepodnětného prostředí. Třída se na první pohled skládá z žáků různých sociálních vrstev, s různou měrou poruch a nadání, velmi různorodých povahových rysů. Do třídy začal počátkem letošního roku docházet chlapec s diagnostikovanou poruchou chování, který ovlivňuje výuku a chod celé třídy. Věkové rozmezí žáků je jeden rok.

8. 4 Sběr dat

Dotazník S-O-R-A-D jsem zadávala v pátých třídách žáků s SPCH a ve třídách žáků běžné základní školy. Vlastní sběr dat probíhal ve dvou částech. Poprvé byl v každé třídě zadán v září 2013 a podruhé na konci prvního pololetí, tj. k 31. 1. 2014, vždy během dopolední výuky. Žákům jsem vysvětlila, k jakému účelu dotazník potřebuji a co budu zkoumat (vztahy ve třídě). Než došlo k samotné práci s dotazníkem, upřesnili jsme si, co znamená slovo vliv. Může být pozitivní, ale i negativní, a že vlivný je ten, jehož názorům se ostatní podřizují. Bylo také potřeba vysvětlit si pojem

sympatie, protože děti neznaly úplně přesný význam tohoto slova. Řekli jsme si, že sympatický je nám člověk, který je nám příjemný, koho máme rádi a koho vyhledáváme. Ujistila jsem je, že dotazník bude anonymní a není na známky, aby od nikoho neopisovali, ale napsali hned svůj první názor. Jména v dotazníku jsme vždy s třídním učitelem předepsali, aby žáci měli dostatek času na jeho vyplnění. Po rozdělení archů se zadáním jsem napsala na tabuli škálu hodnocení vlivu a sympatií tak, aby žáci viděli jen tu škálu, se kterou pracovali a mohli zapsat své hodnocení svých spolužáků do příslušných sloupců.

Škála vlivu: 1- nevlivnější žák třídy

2- patří mezi několik nevlivnějších žáků

3- má průměrný vliv, jako většina žáků

4- má slabý vliv

5- nemá žádný nebo téměř žádný vliv

Škála sympatií: 1- velmi sympatický

2- sympatický

3- ani sympatický, ani nesympatický

4- spíše nesympatický

5- nesympatický

Nakonec se měli zamyslet nad tím, proč je jim některý spolužák sympatický nebo nesympatický a své zdůvodnění napsat do posledního volného sloupce. Děvčata nejprve měly psát o děvčatech, chlapci o chlapcích a potom opačně. Dále jsem zrealizovala společný rozhovor se všemi žáky třídy o vzájemných vztazích v kolektivu. Z mé strany bylo důležité, aby žáci neměli pocit výslechu nebo vyzvídání a měli pocit bezpečí. Zajímala jsem se o to, kdo je oblíbený a proč, kdo je neoblíbený a proč atd.

Doplňující informace o jednotlivých žácích jsem získala vždy od třídního učitele během nestrukturovaného rozhovoru. Zajímalo mne, zda jsou ve třídě žáci se specifickými poruchami chování nebo učení, zda má některý žák psychiatrickou diagnózu, zda je ve třídě žák s autismem, jaké mají jednotliví žáci charakterové

vlastnosti a jak vnímá jejich vzájemné vztahy. Slovy Chrástky, zajímáme se o sociální chování a postoj sledovaného, na jeho reakce na okolí, na jeho hodnocení jednotlivých členů kolektivu a o to, jak je skupinou přijímán (Chrástka, 2007, str. 182-183.)

8.5 Prezentace výsledků a jejich interpretace

Výsledky dotazníků S-O-R-A-D každé skupiny jsou zpracovány do tabulek s celkovým hodnocením skupiny, se skupinovými indexy a s pořadím žáků v jednotlivých aspektech. Sociogramy přikládám v příloze č. 2. Řazeny jsou za sebou podle výzkumných skupin a pořadí prováděného výzkumu. Každé skupina je označena výše uvedeným popisem, doplněna příslušnými tabulkami s interpretací z obou šetření.

Pro kvantifikaci výsledků sociometrického testu se používají sociometrické indexy. Klasifikujeme je podle toho, zda se vztahují k jedinci či ke skupině, případně indexy charakterizující strukturu podskupin. Rozlišujeme pak indexy individuální, skupinové a indexy vnitroskupinové preference.

Jak porozumět sociogramům, které sledují vždy jednu z následujících kvalit:

- pozitivní volby v oblasti sympatií (sympatie +)
- negativní volby v oblasti sympatií (sympatie -)
- pozitivní volby v oblasti vlivu (vliv +)
- negativní volby v oblasti vlivu (vliv -)

Sociogram se skládá ze soustavy kružnic a bodů, které leží na jednotlivých kružnicích spojnic mezi těmito body. Každá kružnice je označena číslovkou znázorňující počet daných voleb, které jedinci na ní získali. Kružnice s vyšším číslem leží blíže středu; na okraji jsou tedy kružnice s nejmenším počtem daných voleb. Body na kružnicích znázorňují jednotlivé členy skupiny. Spojnice mezi body ukazují konkrétní volby mezi členy. Modrá spojnice znázorňuje jednostrannou volbu směřující od jednoho člena skupiny k druhému s tím, že na straně příjemce hodnocení je zakončena malým kruhem. Spojnice červené znázorňují volby vzájemné. Všechny grafy- sociogramy jsou k dohledání v přílohách.

8. 5. 1 Výsledky výzkumných souborů žáků VA, VB

8. 5. 1. 1 Soubor V1A-vstupní testování, září 2013

Tabulka č. 1: Celkový přehled situace ve třídě V1A

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost		Celkové hodnocení	
1	Filip	3.500	3/4	2.500	2/4	2.500	3/4	2.750	2/5	1.400	4/5
2	Josef	2.000	1/4	1.000	1/4	1.750	1/4	2.250	1/5	2.000	5/5
3	Alex	4.250	4/4	3.750	4/4	2.000	2/4	3.500	4/5	1.133	2/5
4	Ondřej	2.750	2/4	2.500	2/4	4.000	4/4	4.500	5/5	1.100	1/5
5	David	3.500	3/4	3.000	3/4	2.500	3/4	3.000	3/5	1.167	3/5

Z analýzy vlivu v tabulce č. 1 vyplývá, že kromě Josefa ostatní žáci variují kolem průměru. Z toho můžeme usoudit, že nikdo neinicuje výrazné ovlivňování kolektivu v pozitivním, ale ani negativním směru. Největší vliv má Josef, zároveň se těší největší oblibě mezi spolužáky. Z hlediska spolužáků, podle jejich slovního zdůvodnění v dotazníku, není konfliktní. Je s ním legrace a je kamarádský. Josef se dokáže sociálně prosadit a disponuje větší dovedností v této oblasti oproti svým spolužákům, což může být ovlivněno jeho věkem, který je o rok vyšší než věk jeho spolužáků. V této skupině je v této době neformální autoritou skupiny, nezískal, žádné negativní výběry, viz graf číslo 2 a 4.

Nejméně oblíbený s velmi malým vlivem na dění ve třídě je Alex, který působí svým drobným vzhledem mnohem mladším dojmem, což zřejmě není až tak významnou překážkou. Spíše to způsobuje jeho chování, které odpovídá věkově mladšímu jedinci. Spolužáci si myslí, že se chová jako malé dítě, někomu je lhostejný, jinému vadí, že při mluvení křičí a to i v běžném rozhovoru se spolužáky, že často ostatní provokuje.

Chlapec pochází ze sociálně slabého a nepodnětného prostředí, z tohoto důvodu se stává často terčem posměšků od ostatních spolužáků. Skupinou není přijímán, přestože o to dost stojí a usiluje. Na jeho názory spolužáci reagují negativně nebo lhostejně, obdržel nejméně pozitivních výběrů, viz graf č. 1 a č. 2.

Tabulka č. 2: Skupinové indexy - hodnocení celé skupiny

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení	Celkové hodnocení
Hodnota	3.200	2.550	2.550	3.200	1.255	1.255

Tabulka č. 3: Skupinové indexy - hodnocení chlapců chlapci

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení	Celkové hodnocení
Hodnota	3.200	2.550	2.550	3.200	1.255	1.255

Třidu tvoří pouze chlapci na hranici středního a staršího školního věku.

Pro tuto věkovou fázi je typické, že homogenní skupiny jsou celkem vyrovnané. Mezi chlapci se utváří interpersonální vztahy a vzájemně se ovlivňují individuality členů skupiny. Tato skutečnost koresponduje s učením K. Lewina o teorii pole, které vnímá jako dynamický systém, v němž každý bod interaguje s ostatními. Změna napětí v jednom bodě navozuje tendenci k odstranění napětí a dosažení rovnováhy.

Tabulka č. 4: Pořadí jednotlivců

#	Vliv	#	Obliba	#	Náklonnost	#	Ovlivnitelnost	#	Celkové hodnocení
1	<u>Josef</u>	1	<u>Josef</u>	1	<u>Josef</u>	1	<u>Josef</u>	1	<u>Ondřej</u>
2	<u>Ondřej</u>	2	<u>Filip</u>	2	<u>Alex</u>	2	<u>Filip</u>	2	<u>Alex</u>
3	<u>Filip</u>	2	<u>Ondřej</u>	3	<u>Filip</u>	3	<u>David</u>	3	<u>David</u>
3	<u>David</u>	3	<u>David</u>	3	<u>David</u>	4	<u>Alex</u>	4	<u>Filip</u>
4	<u>Alex</u>	4	<u>Alex</u>	4	<u>Ondřej</u>	5	<u>Ondřej</u>	5	<u>Josef</u>

Pořadí jednotlivců nám ukazuje, kdo má ve skupině nejvýraznější vliv a kdo je jak oblíben. O Josefově vlivu jsem se již výše rozepisovala. Je zajímavé, že Ondra je považován za druhého nejvlivnějšího a nejoblíbenějšího člena skupiny, přestože u něj občas dochází k afektům s agresivitou a spolužáci se ho v těchto chvílích i bojí. Ve slovním zdůvodnění sympatií o něm ostatní píše většinou jako o dobrém kamarádovi, který se občas vzteká, ale také rád provokuje. Z toho můžeme vyvodit, že jsou k jeho poruchám chování tolerantní. To ale neplatí u Alexe, kterému daleko menší výkyvy většinou netrpí a který je skupinou odmítán.

8. 5. 1. 1. 1 Zaměření obsahu Sociálních dovedností pro třídu V1A:

Z rozboru výše uvedené sociometrie je vhodné pro tuto třídu využít lekcí z dílu Pocity a vztahy, v jehož rámci se žáci učí porozumět vlastním emocím a emocím ostatních. Záměrem je pochopit, že některé pocity a typy chování nejsou přiměřené a normální, jinak řečeno se děti učí posuzovat a hodnotit své chování, pocity a porozumět svým vlastním pocitům. Pomůže jim to zjednodušit jejich rozhodovací procesy o tom, jaké kroky by dále měly udělat, aby našly správné a vhodné řešení problému. Tato část se dále zaměřuje na to, jak může ovlivnit naše chování ostatní, a jak ovlivňuje chování ostatních nás. Na závěr, v posledních lekcích tohoto dílu, se již děti učí rozlišit pocity a

procesy, které se odehrávají v nás, když se je snažíme skrýt před ostatními nebo je změnit. Učí se také, že je velmi důležité zachovat si vlastní soukromí. K tomuto dílu se používají pomůcky Schéma kontrolních signálů a Karty pocitů. Schéma kontrolních signálů je v podobě semaforu, kdy červený signál znamená „ Zastav se“, žlutý signál „Přemýšlej“ a zelený signál „Zkus svůj plán“, v dolní části schématu je napsáno „ Funguje?“ V několika lekcích se děti učí, jak mají využívat tohoto schématu k ovládnutí svého chování. Dále se v lekcích tohoto dílu pracuje s Kartami pocitů, které jsou rozdělené na pocity příjemné a nepříjemné, zároveň děti mohou využít karty „Nechci hovořit o svých pocitech“. Na kartách jsou vytištěné obrázky, které vyjadřují výraz obličeje. Tento obrázek koresponduje s probíranou emocí. Karty si mohou také žáci vyrobit. Karty pocitů umožňují využívat široké nabídky pocitů, jejich prostřednictvím děti mohou ostatním prezentovat své pocity, umožní jim pochopit, porozumět a zapamatovat si vnější výraz tváře jako představitele vnitřního pocitu. Během používání těchto karet se děti naučí nejen přemýšlet o svých pocitech, ale také je definovat a diskutovat o nich s ostatními. Je to velmi dlouhý proces, který vyžaduje trpělivost, systematické a důsledné dodržování postupu.

8. 5. 1. 2 Soubor V2A- re testování, leden 2014

Filip se se neúčastnil hlasování- nemocen.

Tabulka č. 5: Celkový přehled situace ve třídě V2A

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost		Celkové hodnocení	
1	Filip	2.000	2/4	3.250	2/4	-	-	-	-	0.615	3/5
2	Josef	1.000	1/4	2.000	1/4	2.500	1/3	2.500	2/4	0.500	1/5
3	Alex	5.000	4/4	4.333	4/4	3.750	2/3	1.500	1/4	1.154	5/5
4	Ondřej	2.333	3/4	3.333	3/4	4.250	3/3	2.750	3/4	0.700	4/5
5	David	2.000	2/4	3.333	3/4	2.500	1/3	3.000	4/4	0.600	2/5

Z celkové analýzy skupiny druhého šetření vyplývá, že jsou vztahy ve skupině opět poměrně vyrovnané. Došlo zde k vyrovnání rovnosti v oblasti vlivu, ale také k většímu propadu jednoho žáka, u kterého dochází k dalšímu oslabení na dění ve třídě. Dostavilo se vymezení jedinců mezi sebou a první kritické tlaky v oblasti prvotní koheze. Z toho vyplývá, že vlivem sociálních dovedností se žáci postupně učí vzájemnému respektu k většině členů kolektivu, ale ještě nedokáží být tolerantní úplně ke všem. Pro děti s SPCH je typická citová plochost, nedostatek empatie, chladnost a egoismus. Jednají často nepromyšleně, impulzivně a neberou ohled na své okolí. Z těchto důvodů je významný pro vývoj vztahů ve třídě pozitivní posun ve vyrovnání pozic většiny žáků v hierarchii třídy.

Tabulka č. 6: Skupinové indexy - hodnocení celé skupiny

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.467	3.250	3.250	2.438	0.759

Tabulka č. 7: Skupinové indexy - hodnocení chlapců chlapci

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.467	3.250	3.250	2.438	0.759

Hodnota indexu vlivu se oproti 1. šetření značně snížila, hodnota sympatií je u třech členů skupiny na podobné úrovni a také došlo ke zvýšení celkového indexu oblíbenosti. Z toho lze vyvodit, že dochází v této skupině k vyrovnání sociometrických pozic v rovině vlivu a zároveň k postupnému vytváření pozitivních vazeb ve skupině.

Tabulka č. 8: Pořadí jednotlivců

#	Vliv	#	Obliba	#	Náklonnost	#	Ovlivnitelnost	#	Celkové hodnocení
1	Josef	1	Josef	1	Josef	1	Alex	1	Josef
2	Filip	2	Filip	1	David	2	Josef	2	David
2	David	3	Ondřej	2	Alex	3	Ondřej	3	Filip
3	Ondřej	3	David	3	Ondřej	4	David	4	Ondřej
4	Alex	4	Alex	-	Filip	-	Filip	5	Alex

Z tabulky č. 8 vyplývá, že nevlivnějším žákem je Josef, zároveň se těší největší oblibě mezi spolužáky. Z hlediska spolužáků, podle jejich slovního zdůvodnění v dotazníku není konfliktní, je s ním legrace a je kamarádský. Josef se dokáže sociálně prosadit a disponuje větší dovedností v této oblasti oproti svým spolužákům, což může být ovlivněno jeho věkem, který je o rok vyšší než věk jeho spolužáků.

Nejméně oblíbený s velmi malým vlivem na dění ve třídě je Alex, viz graf č. 6 a 8, který působí svým drobným vzhledem mnohem mladším dojmem, co zřejmě není až tak významnou překážkou. Spíše to způsobuje jeho chování, které odpovídá věkově mladšímu jedinci. Spolužáci si myslí, že se chová jako malé dítě, někomu je lhostejný, jinému vadí, že při mluvení křičí a to i v běžném rozhovoru se spolužáky, že často ostatní provokuje. Chlapec pochází ze sociálně slabého a nepodnětného prostředí, z tohoto důvodu se stává často terčem posměšků od ostatních spolužáků. Skupinou není přijímán, přestože o to dost stojí a usiluje. Na jeho názory spolužáci reagují negativně nebo lhostejně.

8. 5. 1. 3 Soubor V1B-vstupní testování, září 2013

Tabulka č. 9: Celkový přehled situace ve třídě V1B

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost		Celkové hodnocení	
1	Olda	2.750	4/7	1.750	1/8	2.750	3/5	2.250	2/7	1.571	8/8
2	Patrik	3.000	5/7	3.625	7/8	3.250	4/5	2.625	3/7	0.828	3/8
3	Petr	3.000	5/7	3.250	5/8	2.250	2/5	3.375	7/7	0.923	4/8
4	Matyáš	2.625	3/7	2.500	3/8	3.250	4/5	3.125	5/7	1.050	5/8
5	Kamil	2.750	4/7	1.750	1/8	2.750	3/5	3.250	6/7	1.571	8/8
6	Denis	2.375	1/7	3.375	6/8	3.500	5/5	3.000	4/7	0.704	1/8
7	Kryštof	3.250	6/7	2.750	4/8	2.750	3/5	3.125	5/7	1.182	6/8
8	David	3.500	7/7	4.375	8/8	1.500	1/5	1.750	1/7	0.800	2/8
9	Jan	2.500	2/7	1.875	2/8	3.250	4/5	3.250	6/7	1.333	7/8

Z celkové analýzy souboru prvního šetření vyplývá, že jsou vztahy ve skupině poměrně vyrovnané. Došlo zde však k větší nerovnosti v oblasti oblíby a vlivu u jednoho žáka, který má ve skupině značný vliv, ale je nesympatický. Zřejmě to je způsobeno jeho arogantním chováním k lidem ve svém okolí a chybějící schopnosti adekvátního sebehodnocení. V této skupině je neformální autoritou skupiny. Na okraji skupiny se umístil s nejmenším vlivem na dění ve třídě a s nejmenší oblíbeností David, viz graf č. 10 a č. 8. Skupina tohoto jedince většinou nepřijímá a považuje ho za divného.

Tabulka č. 10: Skupinové indexy - hodnocení celé skupiny

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.861	2.806	2.806	2.861	1.020

Tabulka č. 11: Skupinové indexy - hodnocení chlapců chlapci

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.861	2.806	2.806	2.861	1.020

Tato třída je opět tvořena skupinou chlapců, kteří jsou věkově na hranici mezi středním a starším školním věkem. Platí i zde typický znak pro tuto fázi, že homogenní skupiny jsou celkem vyrovnané. Mezi chlapci se utváří interpersonální vztahy a vzájemně se ovlivňují individuality členů skupiny.

Tabulka č. 12: Pořadí jednotlivců

#	Vliv	#	Obliba	#	Náklonnost	#	Ovlivnitelnost	#	Celkové hodnocení
1	<u>Denis</u>	1	<u>Olda</u>	1	<u>David</u>	1	<u>David</u>	1	<u>Denis</u>
2	<u>Jan</u>	1	<u>Kamil</u>	2	<u>Petr</u>	2	<u>Olda</u>	2	<u>David</u>
3	<u>Matyáš</u>	2	<u>Jan</u>	3	<u>Olda</u>	3	<u>Patrik</u>	3	<u>Patrik</u>
4	<u>Olda</u>	3	<u>Matyáš</u>	3	<u>Kamil</u>	4	<u>Denis</u>	4	<u>Petr</u>
4	<u>Kamil</u>	4	<u>Kryštof</u>	3	<u>Kryštof</u>	5	<u>Matyáš</u>	5	<u>Matyáš</u>
5	<u>Patrik</u>	5	<u>Petr</u>	4	<u>Patrik</u>	5	<u>Kryštof</u>	6	<u>Kryštof</u>
5	<u>Petr</u>	6	<u>Denis</u>	4	<u>Matyáš</u>	6	<u>Kamil</u>	7	<u>Jan</u>
6	<u>Kryštof</u>	7	<u>Patrik</u>	4	<u>Jan</u>	6	<u>Jan</u>	8	<u>Olda</u>
7	<u>David</u>	8	<u>David</u>	5	<u>Denis</u>	7	<u>Petr</u>	8	<u>Kamil</u>

Největší vliv má Denis, ale v sympatiích je na sociometrickém chvostu. Můžeme z toho vyvodit, že jeho vliv bude spíše kontraproduktivní. Spolužáci ho ve slovním zdůvodnění sympatií/ antipatií popisují jako značně sebevědomého, povýšeného chlapce, který je většinou neuznává a nenavazuje s nimi kamarádské vztahy. Na druhou stranu uznávají, že je chytrý a to také přispívá k jeho umístění v oblasti vlivu a zároveň nesympatií od žáků, kteří nemají tak dobré prospěchové výsledky.

Z výsledků vlivu a sympatií jednoznačně plyne velmi malý vliv ve skupině a značná neoblíbenost Davida, viz graf č. 10 a 12. Dle mínění ostatních členů skupiny je David velmi pomalý, nerozhodný, není s ním legrace a je málomluvný. David trpí poruchou emočního prožívání. Děti s uvedenou diagnózou pracují pod úrovní svých schopností, jsou ovlivněny úzkostným napětím, mají sníženou potřebu stimulace a dávají přednost stereotypu. V důsledku toho nejsou pozitivně akceptovány ostatními a mívají ve skupině velmi nízký status spolu s negativním hodnocením. Za nejoblíbenější žáky jsou považováni Olda a Kamil, viz graf č. 11. Oldu ostatní charakterizují, jako velmi kamarádského, usměvavého, bezproblémového chlapce se smyslem pro humor, vždy ochotného pomoci druhému. Jeden z nich doslova napsal: „Je to přítel v temných časech.“ Je zajímavé, že u Oldy spolužákům nevádí jeho malá sebedůvěra a slabé sebehodnocení. Kamil si získal oblibu u ostatních tím, podle zdůvodnění sympatií, že se dokáže zastat druhého, má sílu, je s ním legrace, je výborný a spolehlivý kamarád. Cení si také u Kamila jeho sebekritičnosti a pečlivosti.

8. 5. 1. 3. 1 Zaměření obsahu Sociálních dovedností pro třídu V1B

U této třídy se ukázalo jako vhodné učit způsob, jak řešit problémy. Pomocí dílu Řešení problémů se děti učí formálním krokům k řešení mezilidských problémů, využít dovedností, které se naučily v předešlých částech. Díl Řešení problémů obsahuje tyto kroky:

1. Zastav se! Uklidni se!
2. Pojmenuj problém! (snaž se najít o něm co nejvíce informací)
3. Jak s cítíš? (nejen ty, ale i druzí lidé)
4. Rozhodni se, čeho chceš dosáhnout! (urči si cíl)

5. Vymysli různá řešení!
6. Zamysli se nad důsledky jednotlivých řešení! (co se může stát)
7. Vyber si nejlepší řešení! (vyzkoušej všechny možnosti)
8. Naplánuj, jak budeš postupovat! (přemýšlej o možných překážkách)
9. Vyzkoušej si zvolený plán!
10. Funguje?
11. Je-li potřeba, zkus to jinak!

Důraz je kladen na nastavení pozitivních cílů, tvorbu alternativních řešení, vytvoření plánů, efektivní vypořádání se s překážkami a objasnění, proč se některá řešení neosvědčí.

V díle o řešení problémů se používají techniky:

- **Technika „Krabice problémů“**- ta musí ležet na místě, které je neutrální a dítě může kdykoliv problém napsat a vhodit do krabice; tyto problémy dětí, slouží jako náměty na setkání skupiny.
- **Technika využití aktuálního problému**- ta spočívá v zaměření lekce na řešení problémů, které jsou dětem ve třídě blízké (například problémy ve třídě); žáci mohou navrhnout různá řešení, vyzkoušet si je a potom jako třída se dohodnout **na jednom**.
- **Technika řešení problému**- ta spočívá v okamžitém hledání řešení problému ve třídě nebo problému jednotlivého žáka

V těchto lekcích si žáci ukazují, že každý má nějaké problémy, že některé mohou být i společné.

8. 5. 1. 4 Soubor V2B- re testování, leden 2014

Jan se neúčastnil hlasování.

Tabulka č. 13: Celkový přehled situace ve třídě V2B

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost		Celkové hodnocení	
1	Olda	3.429	7/8	1.714	2/7	2.625	4/6	2.125	1/6	2.000	8/8
2	Patrik	3.000	5/8	2.857	5/7	3.000	5/6	2.875	3/6	1.050	3/8
3	Petr	3.000	5/8	2.857	5/7	2.375	2/6	3.125	4/6	1.050	3/8
4	Matyáš	2.857	4/8	2.429	4/7	3.125	6/6	3.500	6/6	1.176	6/8
5	Kamil	2.714	3/8	1.571	1/7	2.625	4/6	3.500	6/6	1.727	7/8
6	Denis	2.286	2/8	3.286	6/7	3.125	6/6	3.125	4/6	0.696	1/8
7	Kryštof	3.286	6/8	2.857	5/7	2.500	3/6	3.375	5/6	1.150	5/8
8	David	4.429	8/8	4.000	7/7	1.875	1/6	2.250	2/6	1.107	4/8
9	Jan	2.000	1/8	2.375	3/7	-	-	-	-	0.842	2/8

Z výsledků hodnocení skupiny druhého šetření vyplývá, že na základě výuky sociálních dovedností si žáci jako celek, začali uvědomovat vliv některých jedinců na třídu. Dokáží se již zamyslet nad svým chováním, ale i nad chováním ostatních žáků a jeho důsledcích. Zvýšil se vliv Jana, viz graf č. 13, který je velmi impulzivní a vznětlivý, často slovně negativní a vulgární. Jedná se zde o nepříznivé působení na ostatní. Z druhé stránky patří do skupiny tří nejoblíbenějších žáků, viz graf č. 16. Zhoršil se vliv Denise, který se zřejmě snaží zmírnit své arogantní chování, ale zatím více sympatií nezískal. Snížil se výrazně vliv a mírně obliba u Oldy. Jan klesl i v oblíbě, protože si ostatní uvědomili jaký vlastně je a co se jim nelíbí. Mírně se zvýšila obliba u Patrika a u Petra. U Patrika, který byl v září ve třídě nový, a během prvního šetření ho dostatečně

neznali, ostatní oceňují jeho ochotu pomoci druhým. Ve vztahu k Davidovi nedošlo k výrazným změnám. K posunu vlivem výuky sociálních dovedností dochází u této skupiny k rozvoji lepšího pochopení, jak může pozitivně nebo negativně ovlivňovat chování jedince ostatní. Je zřejmé, že dokáží rozpoznat vliv v kladném i záporném směru.

Tabulka č. 14: Skupinové indexy - hodnocení celé skupiny

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	3.000	2.661	2.656	2.984	1.128

Tabulka č. 15: Skupinové indexy - hodnocení chlapců chlapci

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	3.000	2.661	2.656	2.984	1.128

Hodnota indexu vlivu se oproti 1. šetření mírně zvýšila, u hodnoty sympatií ve skupině došlo ke zvýšení. Z toho lze vyvodit, že dochází v této skupině k vyrovnání sociometrických pozic v rovině vlivu, zároveň k postupnému vytváření pozitivních vazeb ve skupině a k posunu sociometrických pozic jednotlivců.

Tabulka č. 16: Pořadí jednotlivců

#	Vliv	#	Obliba	#	Náklonnost	#	Ovlivnitelnost	#	Celkové hodnocení
1	Jan	1	Kamil	1	David	1	Olda	1	Denis
2	Denis	2	Olda	2	Petr	2	David	2	Jan
3	Kamil	3	Jan	3	Kryštof	3	Patrik	3	Patrik
4	Matyáš	4	Matyáš	4	Olda	4	Petr	3	Petr
5	Patrik	5	Patrik	4	Kamil	4	Denis	4	David
5	Petr	5	Petr	5	Patrik	5	Kryštof	5	Kryštof
6	Kryštof	5	Kryštof	6	Matyáš	6	Matyáš	6	Matyáš
7	Olda	6	Denis	6	Denis	6	Kamil	7	Kamil
8	David	7	David	-	Jan	-	Jan	8	Olda

Indexová hodnota vlivu se ve třídě pohybuje kolem průměru, jak vyplývá z tabulky č. 14. Z pořadí jednotlivců pak vyplývá, že nejvlivnějším žákem je Jan. Spolužáci ho charakterizují jako chlapce, který se hned vzteká, je vulgární a agresivní, neumí se ovládat, občas je ale velmi kamarádský a vtipný. Nejméně oblíbený s velmi malým vlivem na dění ve třídě je stále David, kde došlo ke snížení, ale mírně se zvýšila obliba Davida u spolužáků, je více ve skupině přijímán. Tento posun lze vysvětlit zvýšením jejich tolerance a schopnosti sociálního porozumění k Davidovým problémům, které si uvědomili vlivem výuky SD. Výrazně si v sympatiích polepšil také Patrik, kterého spolužáci za půl roku poznali lépe a dokáží ocenit jeho kladné vlastnosti, jako je snaha ve výuce, kamarádský přístup a pomoc druhým. Uvědomují si také jeho vzdorovitost vůči autoritám, sebelítost, kterou uplatňuje při neúspěchu, ale to jim nebrání v jeho ocenění pozitivních vlastností. Musíme si uvědomit, že se jedná o děti s SPCH, u kterých je každý, byť jen malý, pozitivní posun ve vztazích značným úspěchem, protože mají značné problémy s porozuměním svých emocí natož emocím druhých, s tolerancí, s objektivním sebehodnocením a se začleněním se do kolektivu.

8. 5. 2 Výsledky výzkumných souborů žáků KC, KD

8. 5. 2. 1 Soubor K1C- vstupní testování, září 2013

Tabulka č. 17: Celkový přehled situace ve třídě K1C

		Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost		Celkové hodnocení	
1	Daniel	2.667	9/12	2.400	7/14	2.467	6/11	2.467	7/12	1.111	11/15
2	Honza B.	2.000	3/12	2.200	6/14	2.533	7/11	2.667	9/12	0.909	3/15
3	Lukáš	2.467	6/12	2.133	5/14	1.733	1/11	2.067	2/12	1.156	12/15
4	Jan	3.533	12/12	3.333	14/14	2.467	6/11	2.333	6/12	1.060	10/15
5	Filip	3.067	11/12	3.000	12/14	2.733	8/11	2.467	7/12	1.022	7/15
6	Denisa	1.867	2/12	1.533	1/14	2.533	7/11	2.600	8/12	1.217	13/15
7	Martin	2.400	5/12	2.600	8/14	1.867	2/11	2.133	3/12	0.923	4/15
8	Lucie	2.200	4/12	1.667	3/14	3.000	11/11	3.133	12/12	1.320	15/15
9	Michal	2.600	8/12	2.733	10/14	2.067	3/11	2.200	4/12	0.951	6/15
10	Dominik	2.467	6/12	2.667	9/14	2.333	4/11	1.867	1/12	0.925	5/15
11	Valerie	2.400	5/12	2.600	8/14	2.400	5/11	2.867	11/12	0.923	4/15
12	Simona	1.800	1/12	2.067	4/14	1.867	2/11	2.267	5/12	0.871	2/15
13	Viktorie	2.533	7/12	3.133	13/14	3.000	11/11	2.333	6/12	0.809	1/15
14	Petr	2.667	9/12	2.600	8/14	2.467	6/11	2.800	10/12	1.026	8/15
15	David S.	3.000	10/12	2.867	11/14	2.867	10/11	2.667	9/12	1.047	9/15
16	Marie	2.000	3/12	1.600	2/14	2.800	9/11	2.800	10/12	1.250	14/15

Třída je heterogenní s převahou chlapců, kteří jsou zaměřeni na sport- hokej. Dívky mají specializaci výtvarnou výchovu. Již dva různé druhy zaměření v oblasti

specializace rozdělují skupinu na dvě podskupiny. To také, podporuje rozdíl v zájmech a postojích, které k tomuto věku patří. Členství v podskupině dává jejím členům pocit bezpečí, sounáležitosti a společenského přijetí, které je základní lidskou potřebou každého jedince. Vrstevnický tlak může mít pozitivní i negativní účinky. Mezi spolužáky se také vyskytují i další specifické vztahy se spíše negativním dopadem. Z celkového hodnocení skupiny vyplývá, že je zde skupina dívek, která má značný vliv na třídu a zároveň patří i k oblíbeným jedincům- Simona, Denisa, Marie a Lucie, viz graf č. 17. Pozorujeme, že k těmto dívkám v tomto směru není kritická ani většina chlapců, jak v tomto věku bývá obvyklé. Může to být důsledkem obdivu ke svým spolužačkám, díky jejich výborným prospěchovým výsledkům, ale také jejich statutem sociální vrstvy VIP. Sociální postavení rodin a velikost jejich majetku má, podle mínění třídní učitelky, v této třídě značný vliv. Skupina se shodla na nejslabším vlivu u Jana, Martina, Filipa, Davida S., Petra, viz graf č. 18 a nejmenších sympatiích k Janovi a Filipovi, viz graf č. 20, které moc nepřijímá. Charakterizuje Jana jako nemluvného chlapce, který se nezapojuje do kolektivu a Filipa, který je surový a nudný. Tito chlapci nejsou v kolektivu oblíbeni, z dívek je většině nejméně sympatická Viktorie, která je ze sociálně slabší vrstvy a pozornost se snaží upoutat nevhodným chováním ke spolužákům.

Tabulka č. 18: Skupinové indexy - hodnocení celé skupiny

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.479	2.446	2.446	2.479	1.014

Tabulka č. 19: Skupinové indexy - hodnocení chlapců chlapci

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.389	2.344	2.344	2.389	1.019

Z tabulky č. 19 vyplývá, že chlapci se hodnotí jako jedinci s menším vlivem a oblibou než mají dívky. Je zřejmé, že si tento sociometrický status a svojí pozici ve třídě

uvědomují. Směrem k dívkám směřují od nich pozitivní volby, viz graf č. 17. Specifickým znakem období je oddělování chlapeckých a dívčích skupin.

Tabulka č. 20: Skupinové indexy- hodnocení děvčat děvčaty

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	1.733	1.567	1.567	1.733	1.106

Ze vzájemného hodnocení dívek je zřejmé, že se dívky vzájemně podporují, drží při sobě a jsou si vědomy svého vlivu a obliby, viz graf č. 17 a č. 19. Ze šesti dívek jsou čtyři sociometrickými hvězdami, které mají rozhodující vliv na jednání a hodnotovou orientaci nejen celé podskupiny dívek, ale také skupiny jako celku.

Tabulka č. 21: Pořadí jednotlivců

#	Vliv	#	Obliba	#	Náklonnost	#	Ovlivnitelnost	#	Celkové hodnocení
1	Simona	1	Denisa	1	Lukáš	1	Dominik	1	Viktorie
2	Denisa	2	Marie	2	Martin	2	Lukáš	2	Simona
3	Honza B.	3	Lucie	2	Simona	3	Martin	3	Honza B.
3	Marie	4	Simona	3	Michal	4	Michal	4	Martin
4	Lucie	5	Lukáš	4	Dominik	5	Simona	4	Valerie
5	Martin	6	Honza B.	5	Valerie	6	Jan	5	Dominik
5	Valerie	7	Daniel	6	Daniel	6	Viktorie	6	Michal
6	Lukáš	8	Martin	6	Jan	7	Daniel	7	Filip
6	Dominik	8	Valerie	6	Petr	7	Filip	8	Petr
7	Viktorie	8	Petr	7	Honza B.	8	Denisa	9	David S.
8	Michal	9	Dominik	7	Denisa	9	Honza B.	10	Jan
9	Daniel	10	Michal	8	Filip	9	David S.	11	Daniel
9	Petr	11	David S.	9	Marie	10	Petr	12	Lukáš
10	David S.	12	Filip	10	David S.	10	Marie	13	Denisa
11	Filip	13	Viktorie	11	Lucie	11	Valerie	14	Marie
12	Jan	14	Jan	11	Viktorie	12	Lucie	15	Lucie

Z pohledu jednotlivců vyplývá, že třída je pod vlivem skupiny dívek. Z toho můžeme usoudit, že dívky jsou hlavními iniciátorkami výrazného ovlivňování kolektivu v pozitivním i v negativním směru. Největší vliv má Simona, následující místa v oblasti vlivu obsadily ještě další tři dívky. Simonu charakterizují spolužáci jako namyšlenou, chytrou dívku, která je někdy hodná a je s ní legrace. Podobně popisují i další dívky,

kromě Viktorie. Tu staví do pozice nejméně oblíbeného člena skupiny z důvodu jejího chování, které se podle jejich názoru vyznačuje fyzickou i verbální agresivitou vůči svému okolí, vytahováním se a špatnými školními výsledky. Jediný chlapec, který má vliv ve skupině, je Honza B., kterého všichni, včetně dívek, vidí jako dobrého, vtipného a spolehlivého kamaráda. Nejméně oblíbení s velmi malým vlivem na dění ve třídě jsou Jan a Filip. Podle slovního zdůvodnění sympatií, je nejhůře hodnocen Jan. Členům skupiny vadí jim jeho zamlklost, tichost a stranění se kolektivu. Pouze jediný žák napsal, že je Jan hodný. Chlapec pochází ze sociálně slabších poměrů a stává se terčem posměchu od spolužáků, není skupinou brán jako rovnocenný partner. Neříká své názory a ostatní to od něj ani požadují. Jan se nesnaží do kolektivu zapojit, drží se stranou všech společných aktivit, kromě hokeje. Ani tam se výrazně neprosazuje.

8. 5. 2. 2 Soubor K2C-re testování, leden 2014

Filip se neúčastnil hlasování.

Tabulka č. 22: Celkový přehled situace ve třídě K2C

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost		Celkové hodnocení	
1	Daniel	3.071	10/12	2.929	9/12	2.733	8/12	2.667	6/12	1.049	10/16
2	Honza B.	2.429	5/12	2.214	5/12	2.800	9/12	2.867	8/12	1.097	13/16
3	Lukáš	2.533	6/12	2.200	4/12	-	-	-	-	1.152	15/16
4	Jan	3.643	12/12	3.500	12/12	2.533	6/12	2.667	6/12	1.041	9/16
5	Filip	3.357	11/12	3.286	11/12	2.667	7/12	2.533	5/12	1.022	6/16
6	Denisa	2.214	3/12	2.071	3/12	2.667	7/12	2.733	7/12	1.069	12/16
7	Martin	2.643	7/12	2.786	7/12	1.600	1/12	2.133	2/12	0.949	3/16
8	Lucie	2.357	4/12	1.929	2/12	3.067	11/12	3.267	12/12	1.222	16/16
9	Michal	3.000	9/12	2.929	9/12	2.000	3/12	2.267	3/12	1.024	7/16
10	Dominik	2.643	7/12	2.857	8/12	2.933	10/12	3.133	11/12	0.925	2/16
11	Valerie	2.357	4/12	2.286	6/12	2.400	5/12	2.933	9/12	1.031	8/16
12	Simona	1.929	2/12	1.929	2/12	1.867	2/12	2.267	3/12	1.000	5/16
13	Viktorie	2.786	8/12	3.143	10/12	3.067	11/12	2.467	4/12	0.886	1/16
14	Petr	3.000	9/12	2.857	8/12	2.200	4/12	1.800	1/12	1.050	11/16
15	David	3.071	10/12	2.786	7/12	3.133	12/12	3.267	12/12	1.103	14/16
16	Marie	1.643	1/12	1.714	1/12	3.133	12/12	3.000	10/12	0.958	4/16

Z celkové analýzy skupiny druhého šetření vyplývá, že v této skupině zesílil vliv dívek, dochází pouze k výměně pozic v této podskupině. Značně vzrostl vliv Marie a naopak poklesl vliv Simony. Marie se dokázala sociálně prosadit a může více zasahovat do dění v kolektivu a vzájemných interakcí mezi ostatními. Z grafu č. 21 lze vyčíst, že mezi

dívkami ubývá vzájemných pozitivních voleb oproti prvnímu šetření, ba naopak vzrostl mezi nimi počet negativních voleb, viz graf č. 22. Z toho plyne, že dívky nejsou již tak jednotné, ale dochází zde k zápolení o status sociometrické hvězdy třídy. Chlapci nadále uznávají Simonu, Denisu, Marii i Lucii, viz graf č. 22, kdy dívky mají minimum negativních voleb od chlapců. Z grafu č. 23 lze vyčíst, že pozitivních voleb nejvíce obdržely hlavně Lucie a Marie, jsou v této chvíli nejoblíbenějšími jedinci ve skupině. Vliv Viktorie, která se snaží zapojit do podskupiny dívek, mírně vzrostl, ale oblíbenost ve skupině klesla. Ze slovního hodnocení sympatií vyplývá, že Viktorie zhoršila své chování ke svému okolí, tím také získala nejvíce negativních voleb. Zároveň narostly oboustranné nesympatie mezi ní a spolužáky, viz graf č. 24. Z toho můžeme vyvodit, že vzájemné negativní vztahy mezi Viktorií a spolužáky se budou nadále vyostřovat. U Jana i Filipa dochází k nepatrnému nárůstu v oblasti vlivu, ale stále trvá, že jejich vliv je ve třídě nejslabší a sympatie nejmenší. Ve skupině jako takové, dochází k negativnímu vzrůstu vzájemných interakcí a tenze mezi jedinci.

Tabulka č. 23: Skupinové indexy - hodnocení celé skupiny

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.667	2.588	2.587	2.667	1.030

Tabulka č. 24: Skupinové indexy - hodnocení chlapců chlapci

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.733	2.536	2.531	2.728	1.078

Z tabulky č. 24 vyplývá, že chlapci si jsou vědomi, že jejich vliv na dění ve třídě se zmenšuje a skupina se řídí názory a normami podskupiny dívek. Dívky lépe dovedou využít svých sociálních dovedností k uplatnění vlivu. Obliba chlapců mírně klesá nejen u dívek, ale také vzájemně mezi sebou.

Tabulka č. 25: Skupinové indexy- hodnocení děvčat děvčaty

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	1.900	1.633	1.633	1.900	1.163

Ze vzájemného hodnocení dívek je zřejmé, že u dívek dochází k oslabení vzájemné podpory a ubývá vzájemných pozitivních voleb, viz graf č. 21 a č. 23. Přestože jejich vliv a obliba mírně klesla, pořád si udržují status sociometrických hvězd, mezi kterými ale vzniká konkurenční boj o vedení podskupiny a následně i celé skupiny.

Tabulka č. 26: Pořadí jednotlivců

#	Vliv	#	Obliba	#	Náklonnost	#	Ovlivnitelnost	#	Celkové hodnocení
1	Marie	1	Marie	1	Martin	1	Petr	1	Viktorie
2	Simona	2	Lucie	2	Simona	2	Martin	2	Dominik
3	Denisa	2	Simona	3	Michal	3	Michal	3	Martin
4	Lucie	3	Denisa	4	Petr	3	Simona	4	Marie
4	Valerie	4	Lukáš	5	Valerie	4	Viktorie	5	Simona
5	Honza B.	5	Honza B.	6	Jan	5	Filip	6	Filip
6	Lukáš	6	Valerie	7	Filip	6	Daniel	7	Michal
7	Martin	7	Martin	7	Denisa	6	Jan	8	Valerie
7	Dominik	7	David	8	Daniel	7	Denisa	9	Jan
8	Viktorie	8	Dominik	9	Honza B.	8	Honza B.	10	Daniel
9	Michal	8	Petr	10	Dominik	9	Valerie	11	Petr
9	Petr	9	Daniel	11	Lucie	10	Marie	12	Denisa
10	Daniel	9	Michal	11	Viktorie	11	Dominik	13	Honza B.
10	David	10	Viktorie	12	David	12	Lucie	14	David
11	Filip	11	Filip	12	Marie	12	David	15	Lukáš
12	Jan	12	Jan	-	Lukáš	-	Lukáš	16	Lucie

Z pořadí jednotlivců vyplývá, že třída je stále pod vlivem skupiny dívek. Vliv dívek se ještě posílil o Valerie, která vedoucí skupinu oproti minulému šetření doplnila a v oblasti vlivu postoupila před Honzu B. Z toho můžeme usoudit, že dívky zůstávají hlavními iniciátorkami výrazného ovlivňování kolektivu v pozitivním, ale také v negativním směru. Největší vliv má Marie. Marii spolužáci charakterizují jako chytrou, hodnou, kamarádskou dívku, která umí pomoci druhému, je s ní většinou

legrace, ale která si stojí na názorech, i když nemá pravdu a občas je namyšlená. Z dívek je nejméně oblíbená a s nejmenším vlivem Viktorie, u které došlo k výraznému zhoršení chování, je na spolužáky hrubá, vulgární a fyzicky je napadá. Zřejmě se snaží nevhodným způsobem upoutat pozornost spolužáků a včlenit se do kolektivu. Z grafu č. 23 a č. 24 lze vyčíst, že ani Janovy a Filipovy pozice v oblasti vlivu a oblíbenosti se výrazně nezměnily. Naopak došlo ke zvýšení jednostranných i vzájemných negativních voleb nejen u Jana i Filipa, ale i dalších členů skupiny. Můžeme z těchto získaných výsledků předpokládat, že vztahy mezi jedinci, ale i ve skupině se budou nadále zhoršovat, což povede ke zhoršení klimatu ve třídě a může dojít i k následnému zhoršení prospěchu jedinců, hlavně u těch, které skupina odmítá.

8. 5. 2. 3 Soubor K1D- vstupní testování, září 2013

Tabulka č. 27: Tabulka č. 22: Celkový přehled situace ve třídě K1D

1	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost		Celkové hodnocení	
1	Tereza	3.933	10/11	3.733	13/155	-	-	-	-	1.054	3/16
2	Dominik	3.429	7/11	1.643	1/15	2.667	3/8	2.333	2/12	2.087	16/16
3	Nikola	3.429	7/11	4.357	15/15	2.867	6/8	3.067	5/12	0.787	1/16
4	Michala	3.286	6/11	2.071	4/15	2.133	1/8	4.000	9/12	1.586	14/16
5	Honza	3.500	8/11	2.571	9/15	2.600	2/8	3.067	5/12	1.361	10/16
6	Jakub	3.786	9/11	3.357	12/15	2.867	6/8	3.067	5/12	1.128	6/16
7	Nikola K.	2.857	3/11	2.500	8/15	2.933	7/8	4.067	10/12	1.143	7/16
8	Eliška	3.000	4/11	1.786	2/15	2.867	6/8	3.400	7/12	1.680	15/16
9	Vojta	3.286	6/11	3.071	10/15	2.800	5/8	4.200	11/12	1.070	4/16
10	Filip	3.143	5/11	2.286	5/15	2.133	1/8	2.133	1/12	1.375	11/16
11	Zdena	4.286	11/11	4.000	14/15	2.667	3/8	2.733	3/12	1.071	5/16
12	Adam	3.143	5/11	3.214	11/15	3.733	8/8	4.800	12/12	0.978	2/16
13	Valentýna	3.500	8/11	2.500	8/15	2.867	6/8	3.067	5/12	1.400	13/16
14	David	2.571	1/11	1.857	3/15	2.733	4/8	3.800	8/12	1.385	12/16
15	Kristýna	2.714	2/11	2.357	6/15	2.600	2/8	3.267	6/12	1.152	8/16
16	Andrea	3.286	6/11	2.429	7/15	2.600	2/8	2.867	4/12	1.353	9/16

Složení třídy je heterogenní, skládá se z 9 dívek a 7 chlapců. Oproti skupině KC je tato skupina žáků bez specializace, učební plán je všeobecný. Z celkové analýzy tabulky č. 27 vyplývá, že vliv i obliba varíují kolem průměru. Pozice chlapců i dívek jsou poměrně souměrně rozprostřeny po celé stupnici. Z toho můžeme vyvodit, že ve skupině nejsou stálé a uzavřené podskupiny, jak tomu běžně v kolektivech dětí tohoto věku bývá, které

by ovlivňovaly a řídily dění i interakční vztahy mezi jednotlivci ve skupině v pozitivním ani v negativním směru. Jako nejvlivnějšího žáka označili Davida, který je zároveň i mezi třemi nejoblíbenějšími. Stal se ve třídě neformální autoritou. Z grafu č. 22 plyne, že nejmenší vliv ve skupině má Zdena, která zároveň patří k nejméně oblíbeným dívkám, získala nejvíce jednostranných negativních voleb. Skupina ji mezi sebe nepřijímá. Oproti tomu Dominik, který má v kolektivu průměrný vliv, je nejoblíbenější žák, viz graf č. 24, kde k němu nesměruje ani jedna negativní volba. Spolužáci ho popisují jako výborného kamaráda, který je veselý, upřímný a ochotně pomáhá druhým. Z celkového pohledu se jeví tato skupina bez větších problémů.

Tabulka č. 28: Skupinové indexy - hodnocení celé skupiny

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	3.322	2.733	2.738	3.324	1.215

Tabulka č. 29: Skupinové indexy - hodnocení chlapců chlapci

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	3.292	2.628	2.653	3.306	1.253

Chlapci se hodnotí velmi průměrně v oblasti vlivu. Uvědomují si, že o vliv ve třídě se dělí s dívkami. Ve vzájemných vztazích jsou vyrovnaní, nemají mezi sebou neoblíbeného chlapce, kterého by mezi sebe nepřijali.

Tabulka č. 30: Skupinové indexy- hodnocení děvčat děvčaty

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	3.214	2.589	2.589	3.214	1.241

Dívky, přestože jsou v početní převaze nad chlapci, mají na dění ve třídě průměrný vliv. Z grafu č. 22 a č. 24 plyne, že některé dívky mají vzájemné negativní volby, nejen ve vlivu, ale také v oblíbě. Z toho můžeme usuzovat, že vztahy mezi dívkami nejsou moc pozitivní a skupina dívek není soudržná.

Tabulka č. 31: Pořadí jednotlivců

#	Vliv	#	Obliba	#	Náklonnost	#	Ovlivnitelnost	#	Celkové hodnocení
1	David	1	Dominik	1	Michala	1	Filip	1	Nikola
2	Kristýna	2	Eliška	1	Filip	2	Dominik	2	Adam
3	Nikola K.	3	David	2	Honza	3	Zdena	3	Tereza
4	Eliška	4	Michala	2	Kristýna	4	Andrea	4	Vojta
5	Filip	5	Filip	2	Andrea	5	Nikola	5	Zdena
5	Adam	6	Kristýna	3	Dominik	5	Honza	6	Jakub
6	Michala	7	Andrea	3	Zdena	5	Jakub	7	Nikola K.
6	Vojta	8	Nikola K.	4	David	5	Valentýna	8	Kristýna
6	Andrea	8	Valentýna	5	Vojta	6	Kristýna	9	Andrea
7	Dominik	9	Honza	6	Nikola	7	Eliška	10	Honza
7	Nikola	10	Vojta	6	Jakub	8	David	11	Filip
8	Honza	11	Adam	6	Eliška	9	Michala	12	David
8	Valentýna	12	Jakub	6	Valentýna	10	Nikola K.	13	Valentýna
9	Jakub	13	Tereza	7	Nikola K.	11	Vojta	14	Michala
10	Tereza	14	Zdena	8	Adam	12	Adam	15	Eliška
11	Zdena	15	Nikola	-	Tereza	-	Tereza	16	Dominik

Z pohledu jednotlivců je patrné, že jedinec, který má vliv nemusí patřit vždy k nejoblíbenějším. Záleží na preferencích jednotlivých členů skupiny. Ten kdo je vlivný koriguje ve skupině dění, může i zasahovat do vzájemných interakcí mezi ostatními, což neznamená, že to musí být vždy optimální. Může to být jedinec, který disponuje vyšší dovedností v této oblasti, jako je David. Tohoto chlapce druzí vidí jako nejlepšího, kamarádkého, zábavného, sportovně založeného, který si ale vybírá kamarády podle

barvy pleti. Z toho můžeme vyvodit, čím je některým jedincům nesympatický. Zdrojem sympatií může být i obdiv k silnějšímu kompetentnímu jedinci, od kterého očekáváme pomoc v různých oblastech. Tak tomu bude zřejmě u Dominika. Jeden chlapec o Dominikovi napsal: „Dominik mi se vším pomůže a chrání mě.“, jiný dokonce, že by pro Dominika udělal všechno na světě. Lze soudit, že vztah těchto chlapců je oboustranně pozitivní. Hned za Dominika řadí žáci Elišku, kterou charakterizují jako dívku, která je hodná, laskavá, upřímná, zábavná, jenom se někdy uráží. Na okraji skupiny je Zdena, která má nejmenší vliv ve skupině. Zdena je dívka, která pochází z nepodnětného rodinného prostředí. Pro skupinu je zvláštní, nezapojuje se do dění ve třídě, nikoho ze spolužáků nekontaktuje, pouze Terezu, se kterou zlobí a dostává pak poznámky. Většinu žáků nevdí, ale také je nezajímá. Daleko hůř reagují jedinci ve skupině na Terezu, která je také nejméně oblíbená. Nelíbí se jim její neustálý křik, že je honí, bije, dělá mezi nimi rozbroje a někdy vulgárně mluví.

8. 5. 2. 4 Soubor K2D-re testování, leden 2014

Tabulka č. 32: Celkový přehled situace ve třídě K2D

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost		Celkové hodnocení	
1	Tereza	3.867	11/12	3.933	13/14	2.733	6/11	3.067	6/14	0.983	3/15
2	Dominik	3.333	7/12	1.933	2/14	2.400	3/11	2.467	2/14	1.724	15/15
3	Nikola	3.200	5/12	3.733	12/14	4.067	11/11	4.333	13/14	0.857	1/15
4	Michala	3.533	8/12	2.267	4/14	2.867	8/11	3.133	7/14	1.559	14/15
5	Honza	3.133	4/12	2.333	5/14	2.200	1/11	4.200	12/14	1.343	10/15
6	Jakub	3.667	9/12	3.600	11/14	2.600	5/11	2.667	3/14	1.019	4/15
7	Nikola K.	3.333	7/12	2.667	8/14	2.800	7/11	3.000	5/14	1.250	8/15
8	Eliška	2.867	2/12	1.867	1/14	2.267	2/11	3.333	9/14	1.536	12/15
9	Vojta	3.533	8/12	3.200	10/14	2.733	6/11	3.000	5/14	1.104	6/15
10	Filip	3.267	6/12	2.533	7/14	2.533	4/11	2.400	1/14	1.289	9/15
11	Zdena	4.467	12/12	4.133	14/14	2.867	8/11	4.200	12/14	1.081	5/15
12	Adam	2.867	2/12	3.133	9/14	3.067	10/11	3.267	8/14	0.915	2/15
13	Valentýna	3.733	10/12	2.400	6/14	2.933	9/11	2.933	4/14	1.556	13/15
14	David	2.733	1/12	2.000	3/14	2.867	8/11	3.800	11/14	1.367	11/15
15	Kristýna	3.000	3/12	2.400	6/14	2.933	9/11	4.400	14/14	1.250	1/15
16	Andrea	3.133	4/12	2.533	7/14	2.800	7/11	3.467	10/14	1.237	7/15

Z celkové analýzy skupiny druhého šetření vyplývá, že v této skupině má stále největší vliv David, došlo zde k zesílení vlivu u Adama a Elišky, kteří se zřejmě dokázali větší měrou sociálně prosadit a mohou více zasahovat do života kolektivu a do vzájemných interakcí mezi ostatními členy skupiny. Z grafu č. 26 lze vyčíst, že došlo ve skupině oproti prvnímu šetření k výraznému zvýšení vzájemných negativních voleb mezi

dívkami nejen v oblasti vlivu, ale také v oblasti sympatií, viz graf č. 28. Z toho vyplývá, že vztahy mezi dívkami se zhoršují. Pouze u Elišky a Nikoly K. přetrvává oboustranný pozitivní vztah, viz graf č. 27. U chlapců, na rozdíl od dívek, ubývá negativních jednostranných voleb směrem k chlapcům, kromě Vojty, ale přibývá negativních jednostranných voleb k dívkám, viz graf č. 26. Nejslabší vliv má pořád Zdena. V oblasti oblíbenosti dívky sympatizují nejvíce s Dominikem, nejméně s Jakubem, Vojtou, viz graf č. 27. Z grafu č. 28 lze poznat, že vzrostly antipatie k Vojtovi a ke Zdeně, u kterých oproti prvnímu šetření došlo ke zvýšení jednostranných negativních voleb, tím se Zdena stala nejméně oblíbenou dívkou. Ze slovního odůvodnění sympatií lze odvodit, že jedincům ve skupině Zdena přestává být lhostejná, ale začíná jim vadit, přestože se chová pořád stejně. Můžeme konstatovat, že dochází v této skupině ke zhoršením vztahů mezi dívkami, kdy dochází k negativnímu vzrůstu vzájemných interakcí a tenze mezi nimi. Ve skupině vznikají dvě podskupiny- chlapců a dívek.

Tabulka č. 33: Skupinové indexy - hodnocení celé skupiny

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	3.354	2.792	2.792	3.354	1.201

Tabulka č. 34: Skupinové indexy - hodnocení chlapců chlapci

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	2.857	2.429	2.429	2.857	1.176

Z hodnocení z tabulky č. 34 lze poznat, že u chlapců dochází ke zvýšení vlivu ve třídě, tím mohou více zasahovat do dění skupiny a korigovat vztahy mezi členy skupiny. Mezi sebou mají vesměs pozitivní vztahy, viz graf č. 26 a č. 28. Negativní volby chlapců směřují vesměs k dívkám.

Tabulka č. 35: Skupinové indexy- hodnocení děvčat děvčaty

Index	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Celkové hodnocení
Hodnota	3.611	2.986	2.986	3.611	1.209

Dívky ztrácí ve skupině na vlivu i sympatiích. Dochází u nich k více vzájemným negativním volbám a k oslabení pozitivních vztahů, viz graf č. 26 a č. 28. Zvyšuje se napětí nejen mezi dívkami samotnými, ale i mezi nimi a chlapci.

Tabulka č. 36: Pořadí jednotlivců

#	Vliv	#	Obliba	#	Náklonnost	#	Ovlivnitelnost	#	Celkové hodnocení
1	David	1	Eliška	1	Honza	1	Filip	1	Nikola
2	Eliška	2	Dominik	2	Eliška	2	Dominik	2	Adam
2	Adam	3	David	3	Dominik	3	Jakub	3	Tereza
3	Kristýna	4	Michala	4	Filip	4	Valentýna	4	Jakub
4	Honza	5	Honza	5	Jakub	5	Nikola K.	5	Zdena
4	Andrea	6	Valentýna	6	Tereza	5	Vojta	6	Vojta
5	Nikola	6	Kristýna	6	Vojta	6	Tereza	7	Andrea
6	Filip	7	Filip	7	Nikola K.	7	Michala	1	Kristýna
7	Dominik	7	Andrea	7	Andrea	8	Adam	8	Nikola K.
7	Nikola K.	8	Nikola K.	8	Michala	9	Eliška	9	Filip
8	Michala	9	Adam	8	Zdena	10	Andrea	10	Honza
8	Vojta	10	Vojta	8	David	11	David	11	David
9	Jakub	11	Jakub	9	Valentýna	12	Honza	12	Eliška
10	Valentýna	12	Nikola	9	Kristýna	12	Zdena	13	Valentýna
11	Tereza	13	Tereza	10	Adam	13	Nikola	14	Michala
12	Zdena	14	Zdena	11	Nikola	14	Kristýna	15	Dominik

Z pohledu jednotlivců můžeme říci, že v této skupině dochází ke zhoršení vztahů mezi dívkami, ale naopak ke zlepšení vztahů mezi chlapci. Vliv dívek se oslabil a sympatie k nim zeslábly. Adam zesílil svůj vliv na skupinu. Adama spolužáci charakterizují jako chlapce, který se zajímá o dění ve třídě, je chytrý, má sílu, ale občas mluví vulgárně a někdy se pere. Z toho můžeme usoudit, že Adamův vliv nemusí být vždy pozitivní. Z dívek vzrostl vliv a obliba u Elišky. Získala od dívek, ale i od chlapců, nejvíce

jednostranných, ale i vzájemných pozitivních voleb, viz graf č. 27. Z toho plyne, že Eliška je jednou z mála dívek, která má pozitivní vztahy k většině členů ve skupině bez rozdílu pohlaví. Značně si pohoršila Nikola v obou sférách, ostatní to připisují zhoršení jejího chování. Začala všem nadávat, je k nim hrubá a drzá. Největší antipatie jsou mezi ní a Nikolou K., Kristýnou, Zdenou a Terezou, viz graf č. 28, kde vznikl vzájemný negativní vztah. Můžeme tedy pozorovat, že napětí mezi dívkami vzrůstá a vznikají záporné vazby mezi nimi. To musí zákonitě vést ke zhoršení vztahů v celé skupině.

9. Shrnutí výzkumného šetření

Žáci výzkumných skupin jsou na hranici středního a staršího školního věku. Klima třídy je pro jejich další vývoj velice důležité, ovlivňuje jejich intelektové výkony a chování. Záleží to na jeho podnětnosti a bohatosti, které musí dítě dostatečně stimulovat, aby se mohlo dále rozvíjet. Děti mají potřebu se integrovat mezi své vrstevníky, ale může je inspirovat i dospělý jedinec např. učitel. Škola jako taková na ně nejsilněji působí v rámci socializačního procesu, zprostředkovává jim každodenní zkušenosti, ověřují si zde svůj sociální vliv. Z výzkumného šetření vyplývají faktory, které působí na vztahy mezi jedinci. V kolektivu třídy vznikají interaktivní vztahy mezi jedinci, které představují velmi významnou součást jejich života.

Podle Průchy, Walterové a Mareše (1995, s. 278) se jedná o mezilidský vztah, který ovlivňuje školní výsledky žáka a jeho chování ve škole, žákovu spokojenost a sociální roli ve třídě. Tento vztah je determinován mnoha faktory- věkem, pohlavím, povahovými vlastnostmi, motivací, sebehodnocením, zájmy, schopnostmi, členstvím v zájmové nebo sociální skupině, na postojích jedinců a hodnotách, které uznávají. Ve výzkumných skupinách se objevily nejen vztahy autoritativní, ale i submisivní. U některých jedinců se projevila konformita. Pro konformní chování je dán základ již v osobnosti jedince. Čím více se přizpůsobuje, tím se chová konformněji. Jedinec se může přizpůsobovat, protože očekává pro sebe přitažlivé výhody, jako odměnu za svou adaptaci. Cílem může být vyšší potřeba akceptace, oblíbenosti, určitá pozice ve skupině, chránit se před negativními reakcemi ostatních, ale také výsledky činnosti skupiny, úspěch, společenská pozice a jiné. Většinou se objevuje u dětí od 5let a vrcholí v dospívání.

Vztah mezi vlivem a sympatiemi, jak dokazuje výzkum, není prokazatelný. Ve většině výzkumných skupin je znatelné, že někteří jedinci jsou vlivní, ale ne sympatičtí a naopak. Třída jako taková, je formální skupina, kde vznikají neformální seskupení jedinců, která jsou právě založena na sympatiích a nesympatiích. Objevují se zde ale i jedinci, kteří jsou nejen vlivní, ale v kolektivu oblíbení. Můžeme předpokládat, že pokud má dítě vysokou oblíbenost nebude na konci žebříčku vlivu a opačně. Z tabulek indexů vyplývá, že jedinci z prvních pozic oblíbenosti se pohybují v první polovině nebo v průměrné hodnotě vlivu, a naopak nejvíce vlivné děti nepatří mezi nejméně oblíbené

děti. Třeba Josef ve skupině VA je na prvním místě vlivu i oblíby během vstupního testování i re testování, ve skupině VB Kamil, Jan, Matyáš při obou testování se pohybují v čele žebříčku v první polovině proměnných, u skupiny KC to platí také u Simony, Denisy, Valerie, Marie, Honzy B., Lucie a v poslední skupině KD u Dominika, Davida, Elišky a Kristýny. Patrné také je, že toto neplatí u dětí, které nejsou kolektivem přijímány, tam budou hodnoty vlivu a sympatií stálejší. Ve všech výzkumných skupinách se takový jedinec vyskytuje, ve skupině VA je to Alex, VB to je David, v KC to je Jan a KD Zdena. Z výzkumného šetření také vyplynulo, že v homogenních skupinách jsou interpersonální vztahy vyrovnanější (VA, VB) než v heterogenních (KC, KD), kde dochází k rozdělení skupin na dívky a chlapce, více se tyto skupiny dělí do podskupin podle svých zájmu, u jedné skupiny i se zřetelem na specializaci, KC. V této třídě dle zjištěných výsledků dochází k tomu, že dívky mají ve skupině výrazný vliv a zásadně ovlivňují značnou měrou dění v kolektivu spíše v negativním než v pozitivním směru. Při re-testování se prokázaly zhoršující se vztahy mezi dívkami z důvodu zápolení o sociometrický status ve třídě a rostoucí tenze mezi nimi. Ke zhoršení interpersonálních vztahů dochází také mezi dívkami ve skupině KD, kde přibýly za období mezi vstupním testováním a re testováním negativní volby. U skupin dětí s SPCH jsou vztahy více vyvážené, není vidět vzrůstající tenze ve vzájemných vztazích, což prokazatelně ovlivňuje pravidelná výuka sociálních dovedností, ale i menší počet žáků ve třídách.

Lze předpokládat, že vlivem výuky sociálních dovedností dojde v budoucnosti i ke zlepšení vztahů k žákům, které v současné době kolektiv neuznává. Skupina VA, je třída, která vznikla v září z nově příchozích žáků školy. Výuka sociálních dovedností je dlouhodobý proces, tudíž se domnívám, že dojde k pozitivním změnám v chování, ve vzájemných vztazích a také ve školních výsledcích jednotlivých žáků.

10. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zmapovat souvislost mezi výukou sociálních dovedností u žáků středního školního věku a zlepšení interpersonálních vztahů mezi jednotlivci a klimatu ve třídě. Hlavním úkolem bylo zjistit, zda se prokáže vliv sociální dovedností na pozitivní posun ve vzájemných vztazích a chování jedinců u žáků se specifickými poruchami chování, oproti žákům z běžné základní školy, kde pravidelná výuka SD neprobíhá.

Teoretická část byla zaměřena na pedagogickou diagnostiku, její hlavní oblasti v primárním vzdělávání, její postupy, cíle, typy a metody. Důležitou kapitolou teoretické části je oddíl sociometrie, která zkoumá pozitivní, ale také negativní vazby ve skupině. Vztahy a klima ve třídě tvoří podstatu diplomové práce. Nedílnou součástí teoretické části je také problematika dětí se syndromem ADHD/ADD. Pozornost bylo potřeba věnovat i seznámení s vyučovacím předmětem Sociální dovednosti, který je součástí výuky na základní škole pro děti s SPCH a jeho cílem je pomoci dětem v jejich socializačním vývoji a rozvoji.

Výzkumné šetření bylo cíleně orientováno na žáky pátých ročníků základní školy pro žáky s SPCH, kde je výuka sociálních dovedností implementována do školního vzdělávacího programu a na žáky stejného ročníku z běžné základní školy. Výzkum byl prováděn v rozsáhlejší souboru, než je patrné z empirické části. Do vyhodnocení byly vybrány soubory šetření, které byly pro výzkum a jeho vyhodnocení nejvhodnější. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na vliv jednotlivců na skupinu a na oblibu jednotlivých členů skupiny. Ze získaných souborů se pomocí počítačového programu, do kterého byly zadány údaje z dotazníků, vypočetly koeficienty vlivu a oblíbenosti jednotlivců, skupinové indexy skupiny a hodnocení chlapců chlapci a dívky dívkami. Následně se vyhodnotilo postavení jednotlivců ve skupině v rovině vlivu i oblíbenosti a vzájemné interpersonální vztahy mezi žáky. Porovnáním hodnot ze vstupního testování a re testování byly získány výsledky, z kterých lze odvodit pozitivní změny ve třídách žáků s poruchami chování.

Jako výzkumný nástroj byla zvolena dotazníková metoda, jejímž prostřednictvím byla hledána odpověď na stanovenou výzkumnou otázku. Konkrétně se jednalo o

Sociometrický ratingový dotazník Vladimíra Hrabala, str., do kterého žáci vyplňovali anonymně hodnocení svých spolužáků na zadaných škálách čísel od 1-5 z oblastí vlivu a obliby společně se slovním zdůvodněním sympatií/antipatií k jednotlivcům. Toto slovní zhodnocení sympatií a antipatií bylo výborným zdrojem pro získání informací o tom, jak kdo koho vnímá, co si o něm myslí a jaký má k němu vztah.

Výzkumné šetření prokázalo příznivý vliv pravidelné výuky sociálních dovedností ve třídách základní škol středního školního věku na zlepšování interpersonálních vztahů mezi žáky a klimatu ve třídách. U žáků s pravidelnou výukou sociálních dovedností nastalo zlepšení ve vzájemné toleranci, v lepším pochopení, jak můžeme svým chováním ovlivňovat druhé, v rozpoznání vlivu v pozitivním i negativním smyslu, dosáhlo se posunu ve vyrovnání sociometrických pozic v rovině vlivu, pozitivních změn v postavení jednotlivců a ve snaze vytvářet kladné vazby se spolužáky. Což se u skupin ze základních škol bez pravidelné výuky sociálních dovedností nezdařilo. Naopak došlo zde nejen k negativním změnám v interpersonálních vztazích mezi jednotlivci, ale i ve zhoršení klimatu ve třídách. Zároveň lze předpokládat, že pokud se nezvýší výchovné působení učitelů na žáky, dojde ještě ke zhoršení situace, kdy někteří jednotlivci budou více ovládat dění ve třídě a odmítání jedinci budou více na okraji kolektivu, sníží se jejich sebevědomí a zhorší se jejich možnost stát se plnohodnotnými členy skupiny.

Během výzkumu jsem si uvědomila, jak výrazně může učitel ovlivnit vztahy mezi žáky a tím i klima třídy, jak je důležitá a smysluplná diagnostika vztahů ve třídě, která vede k důkladnějšímu poznání, pochopení a následně k ovlivňování třídy i jednotlivců. Můžeme tak předcházet případným problémům a sociálně rozvíjet každého jedince. Podstatné je i zjištění o nutnosti pravidelného působení v rámci sociálních dovedností na žáky a jak silným jsou nástrojem k pozitivním změnám ve vztazích třídního kolektivu.

Výzkumné šetření celkově prokazuje, že sociální dovednosti nejen u jedinců se SPCH, je nutné rozvíjet. Sociální dovednosti pojímají širokou škálu oblastí. Věnují se oblasti emocí, zaměřují se na komunikační dovednosti, na ochotu pomoci a spolupracovat, na sebekontrolu, na vyjádření vlastního názoru bez agresivity, na podporu zdravého a přiměřeného sebepojetí, na rozvoj důvěry v sebe sama a své schopnosti, atd. To znamená orientovat se na osobnost jedince, na rozvoj jeho identity s

přesahem do oblasti mezilidských vztahů. Učební plán CESTY všechny jmenované oblasti obsahuje. Potvrzuje, že sociální dovednosti lze rozvíjet i v rámci edukačního procesu a je vhodnou formou pravidelné a systematické práce s jedinci, která by měla mít dlouhodobější charakter. Aktivity jednorázového charakteru v tomto směru nestačí. Můžeme se domnívat, že pravidelná výuka sociálních dovedností by mohla všem žákům i jedincům s SPCH usnadnit v mnoha ohledech zapojení do společnosti. Tato domněnka by se dala potvrdit nebo vyvrátit dalším opakovaným šetřením v delším časovém horizontu mezi jednotlivými výzkumnými šetřeními již zkoumaných souborů. Zajímavé by bylo také zavést ve třídách ZŠ pravidelnou výuku sociálních dovedností a diagnostikovat třídy před začátkem pravidelné výuky SD a po určitém časovém úseku, kdy by probíhala pravidelná výuka sociálních dovedností.

10. 1 Návrh opatření:

- zavést výuku sociálních dovedností na běžných základních školách do učebních standardů a školních vzdělávacích programů
- cíleně a pravidelně rozvíjet sociální dovednosti žáků
- posilovat osobnostní a sociální rozvoj žáků

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

1. ČERNOUŠKOVÁ, V. *Sociální psychologie. Užití sociometrie v pedagogické praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1987 (brož.)
2. GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice*. Příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X (brož.)
3. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-83931-79-6
4. GILMMERNOVÁ, I.; Krejčová, L. a kol. *Sociální dovednosti ve škole*. 1 vyd., Praha: Granada 2012. ISBN 978-80-247-3472-9. (brož.)
5. GILLNEROVÁ, I. *Sociální dovednosti podporují sebedůvěru dítěte*. Děti a my, 2 000, roč. 30, č. 2, ISSN 3023-1879
6. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. 6. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-909-5.
7. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Granada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
8. HRABAL, V. st., HRABAL, V. ml. *Diagnostika*. Pedagogicko- psychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky. Praha: UK, 2002. ISBN 80- 246-0319-5
9. CHABAROVÁ, R.; JAVORSKÁ, J.; KRATOCHVÍLOVÁ, A.; KUČEROVÁ, A.; MICHALOVÁ, Z.; MICHALOVÁ, J. (česká verze): *CESTY- Podpora alternativní strategie výuky sociálním dovednostem*, 2007.
originál: PATHS 1994 CARO A. KUSCHÉ, MARK T. GREENBERG ve spolupráci s L. K. ANDERSON, R. CALDERON, R. N. GUSTAVSON, CH. TURKSMA, JoAnn CAMPBELL, vydalo: Channing Bete Company, Inc. One community Place South Deerfield, MA 01373
10. CHRÁSTKA, M. *Metody pedagogické diagnostiky*. Olomouc: UP Olomouc, 1998.
11. CHRÁSTKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Granada, 2007.

ISBN: 978-80-247-1369-4

12. KERLINGER, F. N. *Základy výzkumu chování*. 1. vyd. Praha: Academia, 1972.
13. KOHOUTEK, R. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2001. ISBN 80-7204-200-9.
14. KOHOUTEK, R. *Stručný úvod do sociometrie*. 2009. Dostupné z:<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0901/sociometrie>.
15. KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele, cesty k lepšímu vyučování*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-022-7.
16. KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.
17. MADARASOVÁ- GECKOVÁ, A., OROSOVÁ, O., MADARAS, T. *Vybrané problémy využití sociometrie v školské praxi*. Československá psychologie, roč. 48., č. 3, 2004.
18. MANNOVÁ, J. *Školní třída a role třídního učitele*. Praha: Univerzita Karlova, 2009.
19. MAREŠ, J. *Sociální klima školní třídy: přehledová studie: dotazník sociálního klimatu školní třídy*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Dotisk 2006. ISBN 80-86856-27-5 (brož.).
20. MICHALOVÁ, Z. *Edukace žáků s problémovým chováním, poruchami adaptace, poruchami chování a emocí*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci 2011. ISBN 978-80-7372-719-2.
21. MICHALOVÁ, Z., PEŠATOVÁ, I. *Podpora osobnostní a sociální výchovy v inkluzivním vzdělávání*. Liberec: Technická univerzita, 2012. ISBN 978-80-737-YX
22. MICHALOVÁ, Z. *Specifické poruchy učení a chování*. 1. vyd. Praha: UK- PedF, 2003. ISBN 80-7290-115- x.
23. PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998.

24. PROKOP, J. *Škola jako sociální útvar*. Praha, Univerzita Karlova, 1996. ISBN 80-86039-01
25. PRŮCHA, J. *Pedagogický výzkum*. Uvedení do teorie a praxe. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
26. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.
27. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.
28. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-722-8.
29. SLAVÍKOVÁ, I.; HOMOLOVÁ, K.; DOLEŽAL, P. *Sociometricko-ratingový dotazník V. Hrabala, st.: příručka, vydání 2.*, Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2007. ISBN 978-80-86856-34-6
30. SPÁČILOVÁ, H. *Pedagogická diagnostika v primární škole I.*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244 0568-7
31. RIGGIO, R. E., CARNEY, D. R. *Social Skills Inventory Manual*. Menlo Park: Mind: Garden, 2003.
32. ŠOLC, P. *Skupinová dynamika a práce se školní třídou*. 1. vyd. Liberec: TU v Liberci, 2011. ISBN 978-80-7372-792-5.
33. TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2
34. TRAIN, A. *Specifické poruchy chování a pozornosti*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-131-2.
35. VALENTA, J. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: AISIS, 2006.
36. VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.

37. VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3.
38. ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2007. ISBN 987-80-7367-326-0
39. ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Portál, Praha 2003. ISBN 80- 7178-800-9
40. TERČOVÝ SOCIOGRAM: Dostupné z:
www.ftvs.cuni.cz/katedry/ppd/osoby/tomesova/.../Sociometrie
41. UKÁZKA MATICE: Dostupné z:www.ippp.cz/spp/download/studij -
- - .
42. PROGRAM PRO VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ: Dostupné z:
<http://www.sociometrie.cz/>

SEZNAM TABULEK

- Tabulka č. 1- Celkový přehled situace ve třídě (V1A)
- Tabulka č. 2-Skupinové indexy-hodnocení celé skupiny
- Tabulka č. 3- Skupinové indexy-hodnocení chlapců chlapci
- Tabulka č. 4- Pořadí jednotlivců
- Tabulka č. 5- Celkový přehled situace ve třídě (V2A)
- Tabulka č. 6- Skupinové indexy-hodnocení celé skupiny
- Tabulka č. 7- Skupinové indexy-hodnocení chlapců chlapci
- Tabulka č. 8- Pořadí jednotlivců
- Tabulka č. 9- Celkový přehled situace ve třídě (V1B)
- Tabulka č. 10 - Skupinové indexy-hodnocení celé skupiny
- Tabulka č. 11 - Skupinové indexy-hodnocení chlapců chlapci
- Tabulka č. 12- Pořadí jednotlivců
- Tabulka č. 13- Celkový přehled situace ve třídě (V2B)
- Tabulka č. 14- Skupinové indexy-hodnocení celé skupiny
- Tabulka č. 15 -Skupinové indexy-hodnocení chlapců chlapci
- Tabulka č. 16- Pořadí jednotlivců
- Tabulka č. 17- Celkový přehled situace ve třídě (K1C)
- Tabulka č. 18- Skupinové indexy-hodnocení celé skupiny
- Tabulka č. 19- Skupinové indexy-hodnocení chlapců chlapci
- Tabulka č. 20- Skupinové indexy- hodnocení děvčat děvčaty
- Tabulka č. 21- Pořadí jednotlivců
- Tabulka č. 22- Celkový přehled situace ve třídě (K2C)
- Tabulka č. 23- Skupinové indexy-hodnocení celé skupiny

Tabulka č. 24- Skupinové indexy-hodnocení chlapců chlapci

Tabulka č. 25- Skupinové indexy- hodnocení děvčat děvčaty

Tabulka č. 26- Pořadí jednotlivců

Tabulka č. 27- Celkový přehled situace ve třídě (K1D)

Tabulka č. 28- Skupinové indexy-hodnocení celé skupiny

Tabulka č. 29- Skupinové indexy-hodnocení chlapců chlapci

Tabulka č. 30- Skupinové indexy- hodnocení děvčat děvčaty

Tabulka č. 31- Pořadí jednotlivců

Tabulka č. 32- Celkový přehled situace ve třídě (K2D)

Tabulka č. 33- Skupinové indexy-hodnocení celé skupiny

Tabulka č. 34- Skupinové indexy-hodnocení chlapců chlapci

Tabulka č. 35- Skupinové indexy- hodnocení děvčat děvčaty

Tabulka č. 36- Pořadí jednotlivců

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník S-O-R-A-D

Příloha č. 1. 1: pro učitele

Příloha č. 1. 2: pro žáky

Příloha č. 2: Grafy- sociogramy jednotlivých skupin

Příloha č. 2. 1: Graf č. 1: V1A vliv +

Příloha č. 2. 2: Graf č. 2: V1A vliv –

Příloha č. 2. 3: Graf č. 3: V1A sympatie +

Příloha č. 2. 4: Graf č. 4: V1A sympatie –

Příloha č. 2. 5: Graf č. 5: V2A vliv +

Příloha č. 2.6: Graf č. 6: V2A vliv –

Příloha č. 2. 7: Graf č. 7: V2A sympatie +

Příloha č. 2. 8: Graf č. 8: V2A sympatie –

Příloha č. 2. 9: Graf č. 9: V1B vliv +

Příloha č. 2. 10: Graf č. 10: V1B vliv -

Příloha č. 2. 11: Graf č. 11: V1B sympatie +

Příloha č. 2. 12: Graf č. 12: V1B sympatie -

Příloha č. 2. 13: Graf č. 13: V2B vliv +

Příloha č. 2. 14: Graf č. 14: V2B vliv -

Příloha č. 2. 15: Graf č. 15: V2B sympatie +

Příloha č. 2. 16: Graf č. 16: V2B sympatie -

Příloha č. 2. 17: Graf č. 17: K1C vliv +

Příloha č. 2. 18: Graf č. 18: K1C vliv -

Příloha č. 2. 19: Graf č. 19: K1C sympatie +

Příloha č. 2. 20: Graf č. 20: K1C sympatie -

Příloha č. 2. 21: Graf č. 21: K2C vliv +

Příloha č. 2. 22: Graf č. 22: K2C vliv -

Příloha č. 2. 23: Graf č. 23: K2C sympatie +

Příloha č. 2. 24: Graf č. 24: K2C sympatie -

Příloha č. 2. 25: Graf č. 25: K1D vliv +

Příloha č. 2. 26: Graf č. 26: K1D vliv -

Příloha č. 2. 27: Graf č. 27: K1D sympatie +

Příloha č. 2. 28: Graf č. 28: K1D sympatie -

Příloha č. 2. 29: Graf č. 29: K2D vliv +

Příloha č. 2. 30: Graf č. 30: K2D vliv -

Příloha č. 2. 31: Graf č. 31: K2D sympatie +

Příloha č. 2. 32: Graf č. 32: K2D sympatie -

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník S-O-R-A-D:

Příloha č. 1. 1: pro pedagoga: Každý žák by měl obdržet papír s abecedním seznamem žáků ze třídy, příklad:

jméno	vliv	sympatie	Zdůvodnění hodnocení sympatií
Petr			
Anežka			

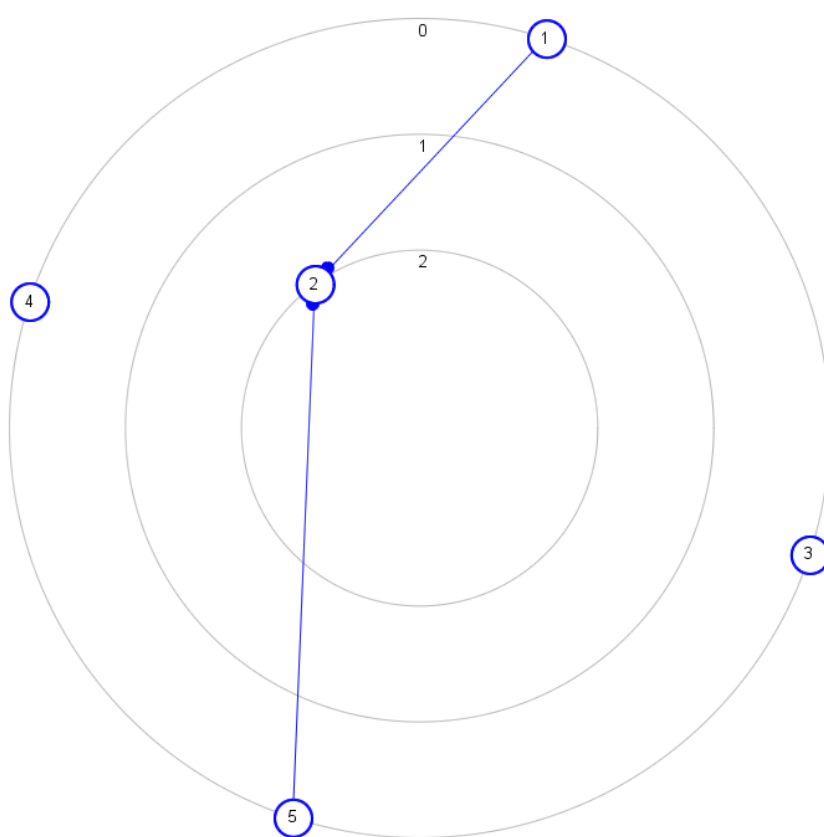
Příloha č. 1. 2:pro žáky

Jméno	Vliv	Sympatie	Zdůvodnění hodnocení sympatií

Příloha č. 2: Grafy- sociogramy

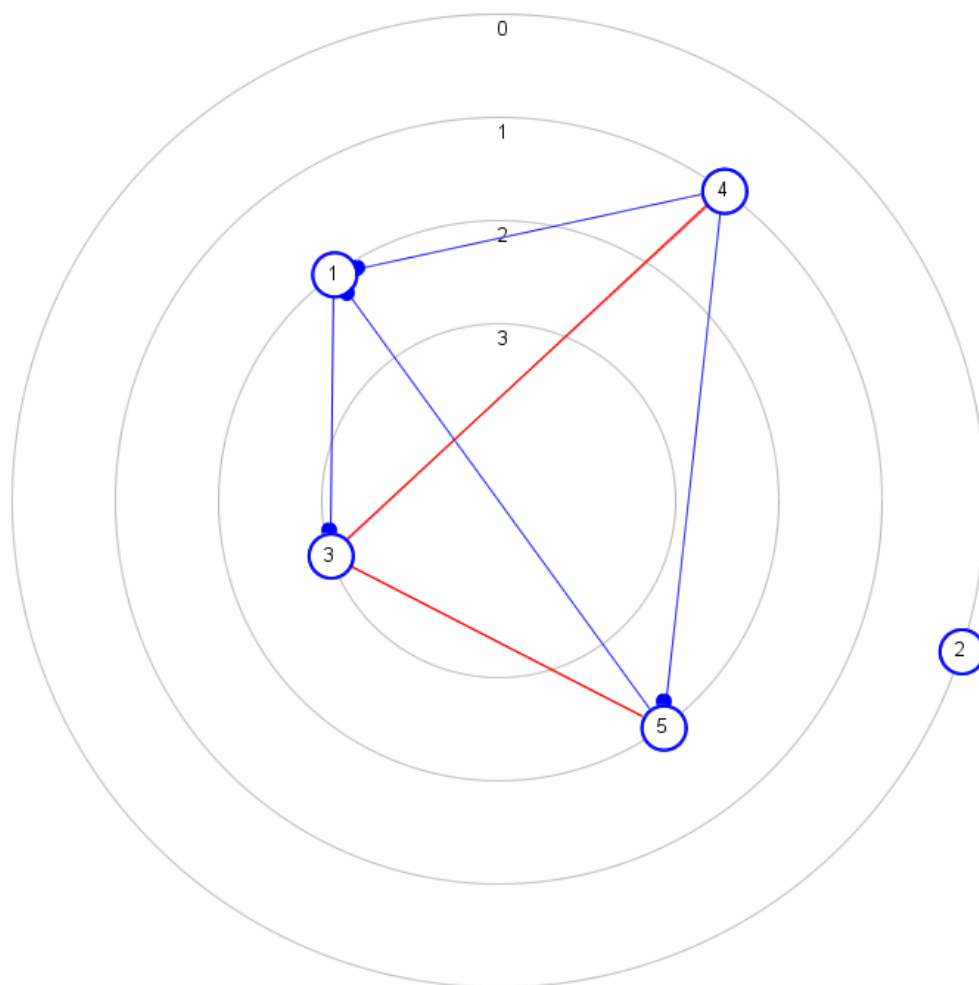
Příloha č. 2. 1: Graf č. 1 Vliv +

- 1 [Filip](#)
- 2 [Josef](#)
- 3 [Alex](#)
- 4 [Ondřej](#)
- 5 [David](#)

Příloha č. 2. 2: Graf č. 2 Vliv -

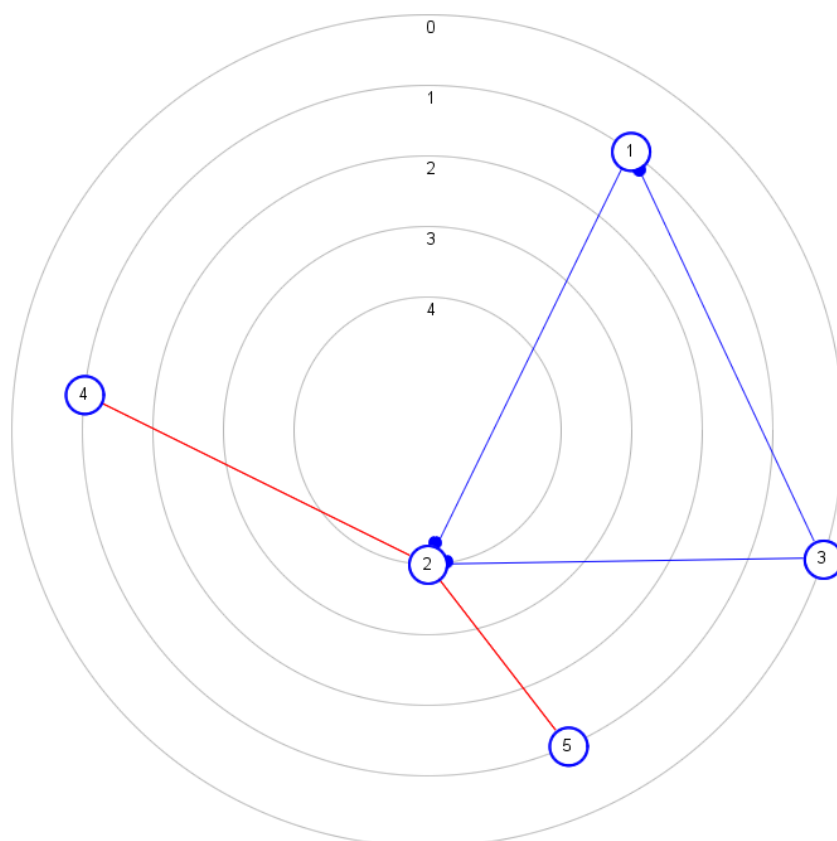
- 1 [Filip](#)
- 2 [Josef](#)
- 3 [Alex](#)
- 4 [Ondřej](#)
- 5 [David](#)

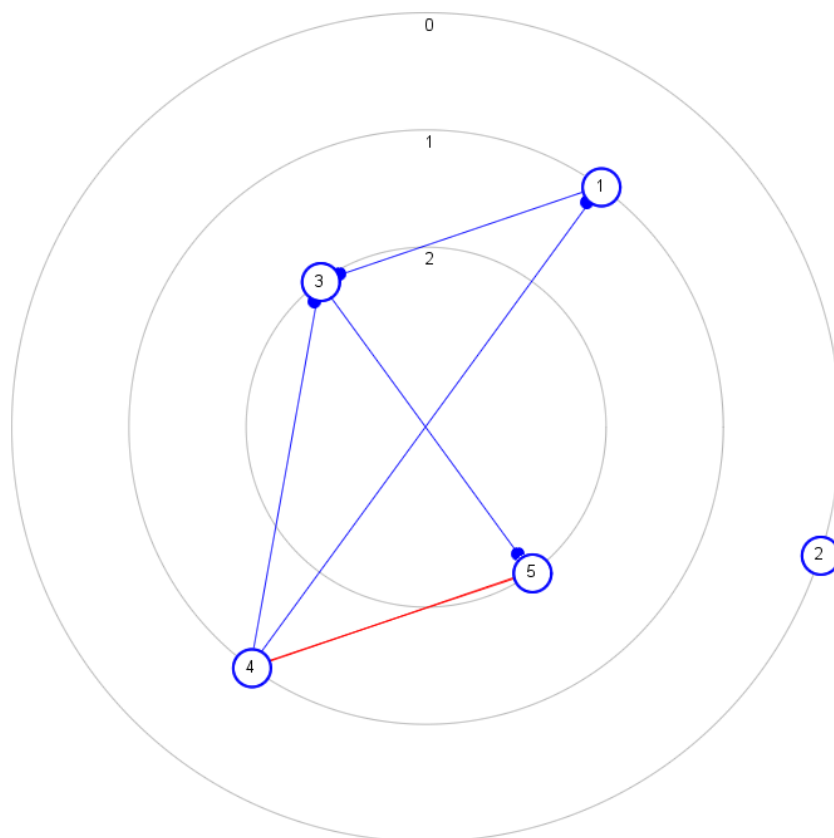
Příloha č. 2. 3: Graf č. 3 Sympatie +

- 1 [Filip](#)
- 2 [Josef](#)
- 3 [Alex](#)
- 4 [Ondřej](#)
- 5 [David](#)

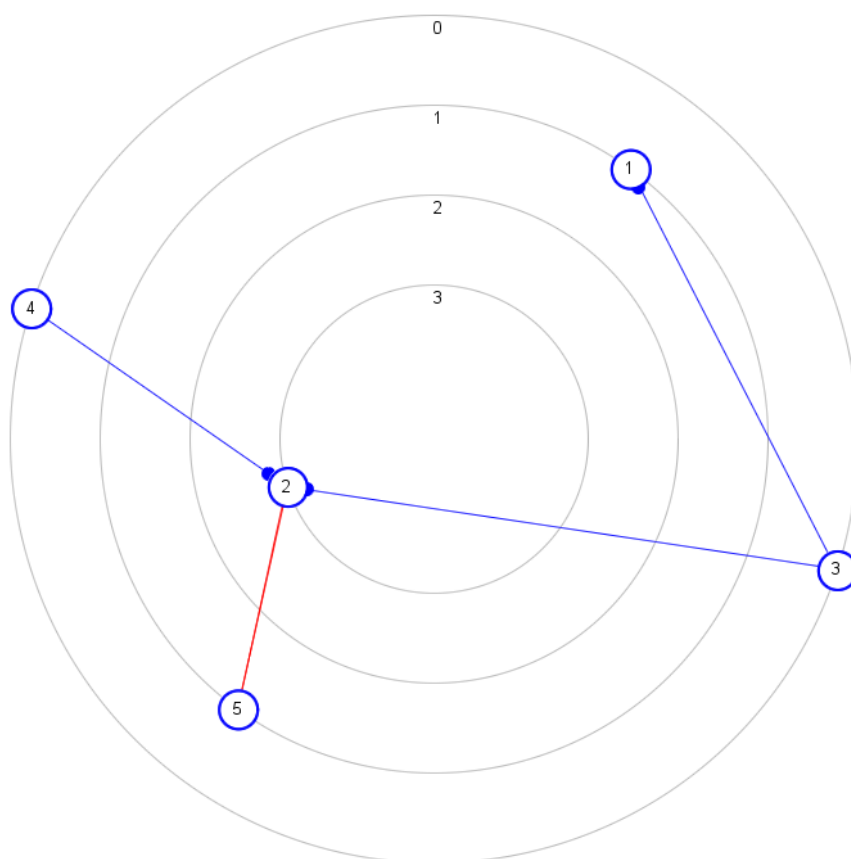
Příloha č. 2. 4: Graf č. 4 Sympatie -

- 1 [Filip](#)
- 2 [Josef](#)
- 3 [Alex](#)
- 4 [Ondřej](#)
- 5 [David](#)

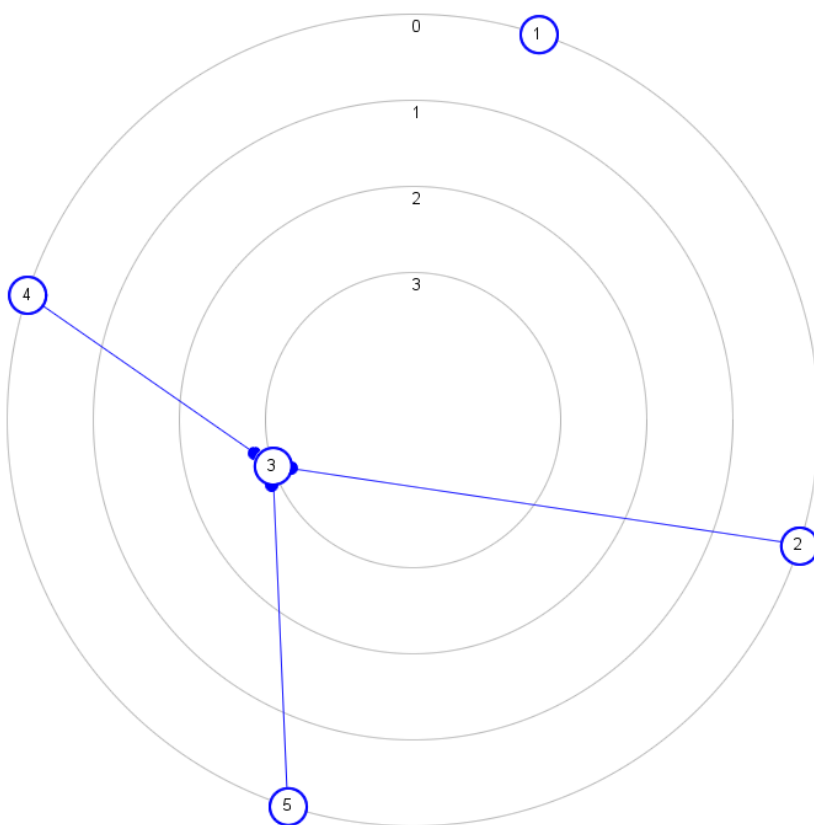
Příloha č. 2. 5: Graf č. 5 Vliv +

- 1 [Filip](#)
- 2 [Josef](#)
- 3 [Alex](#)
- 4 [Ondřej](#)
- 5 [David](#)

Příloha č. 2. 6: Graf č. 6 Vliv -

- 1 [Filip](#)
- 2 [Josef](#)
- 3 [Alex](#)
- 4 [Ondřej](#)
- 5 [David](#)

Příloha č. 2. 7: Graf č. 7 Sympatie +

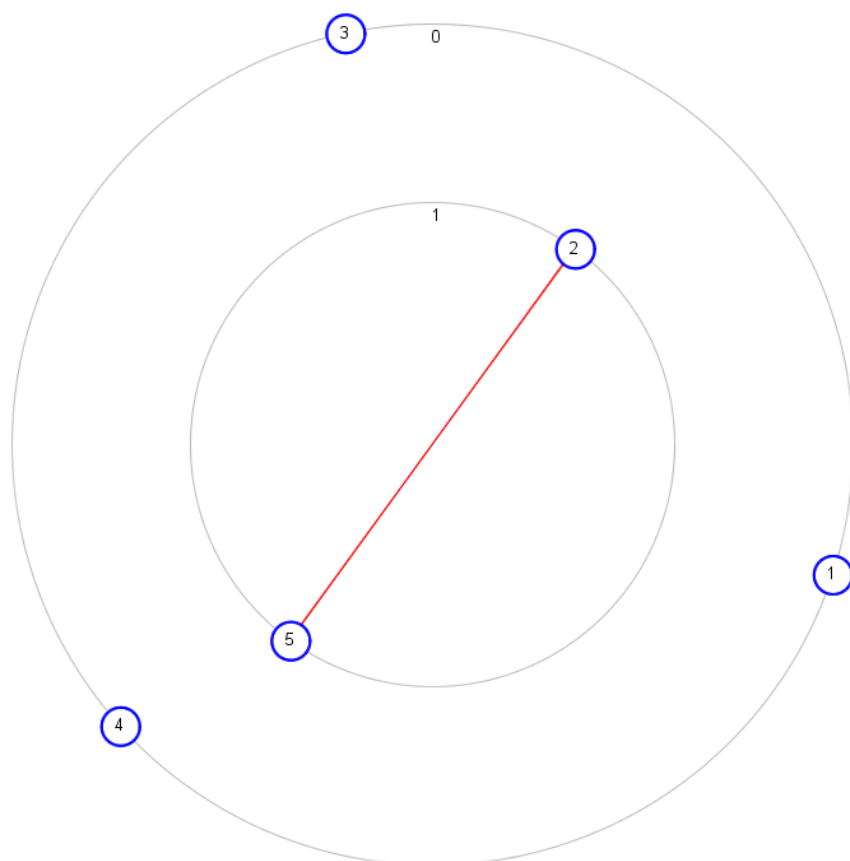
1 [Filip](#)

2 [Josef](#)

3 [Alex](#)

4 [Ondřej](#)

5 [David](#)

Příloha č. 2. 8: Graf č. 8 Sympatie -

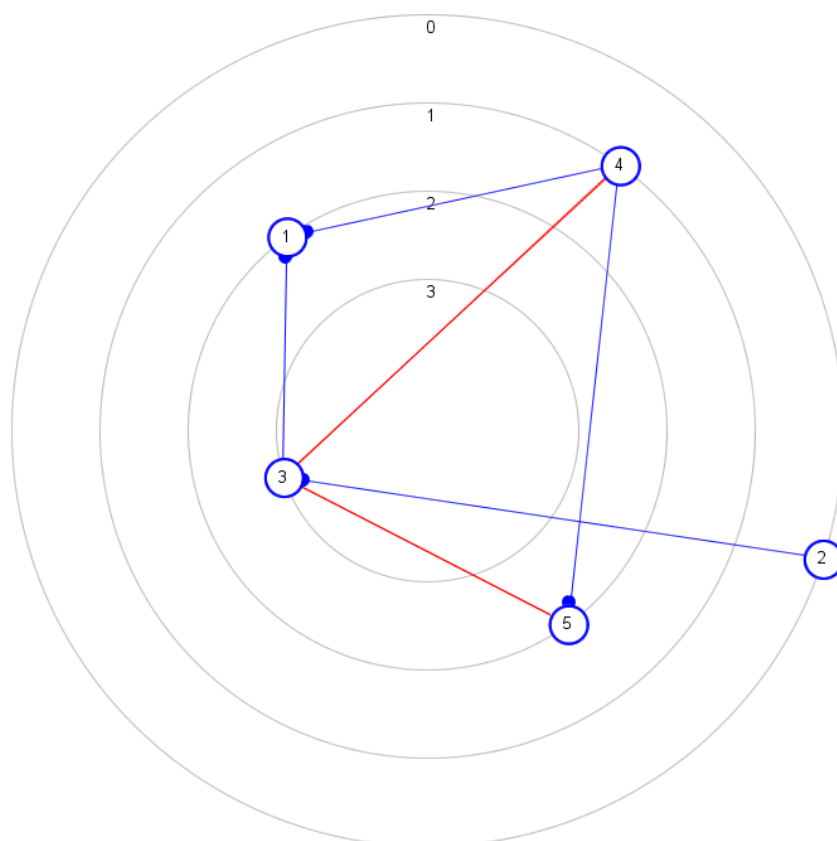
1 [Filip](#)

2 [Josef](#)

3 [Alex](#)

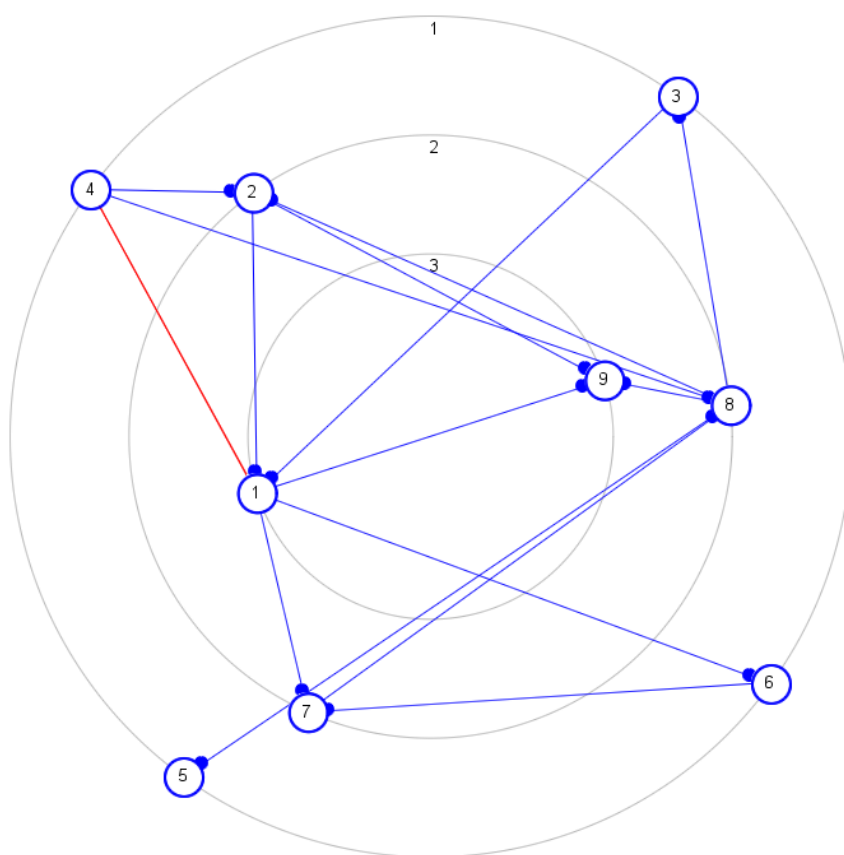
4 [Ondřej](#)

5 [David](#)

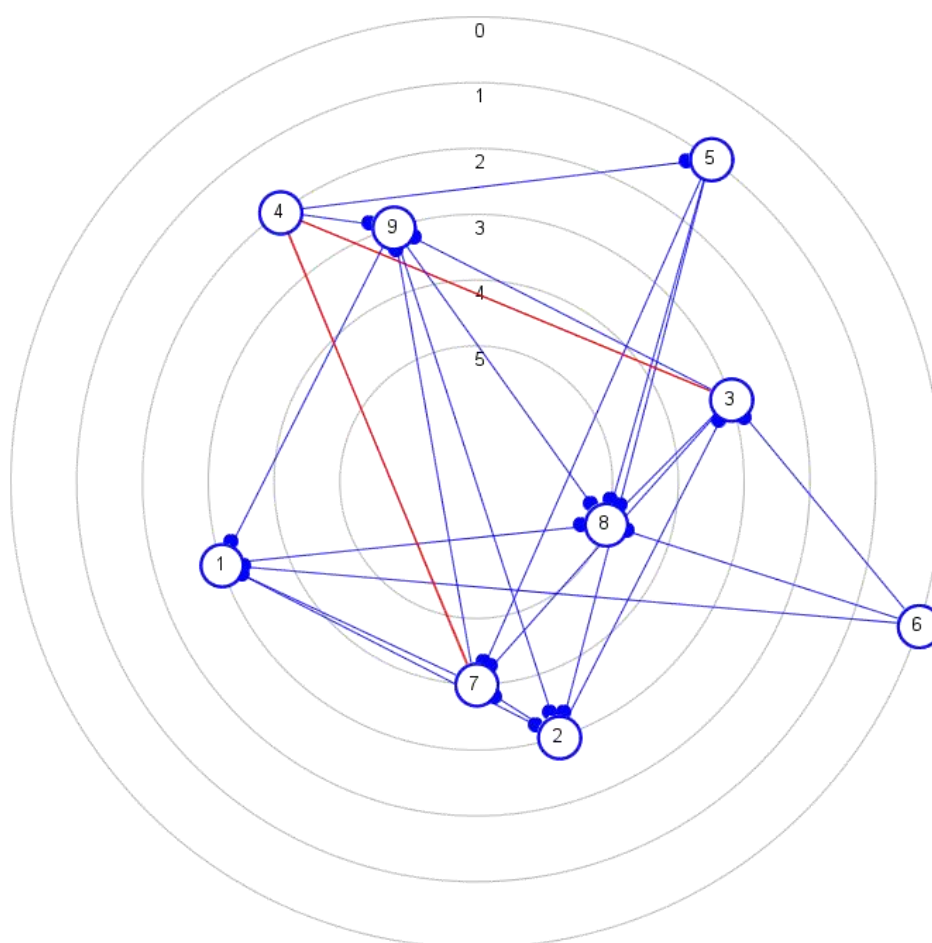
Příloha č. 2. 9: Graf č. 9 Vliv +

- 1 [Olda](#)
- 2 [Patrik](#)
- 3 [Petr](#)
- 4 [Matyáš](#)
- 5 [Kamil](#)
- 6 [Denis](#)
- 7 [Kryštof](#)
- 8 [David](#)
- 9 [Jan](#)

Příloha č. 2. 10: Graf č. 10 Vliv –

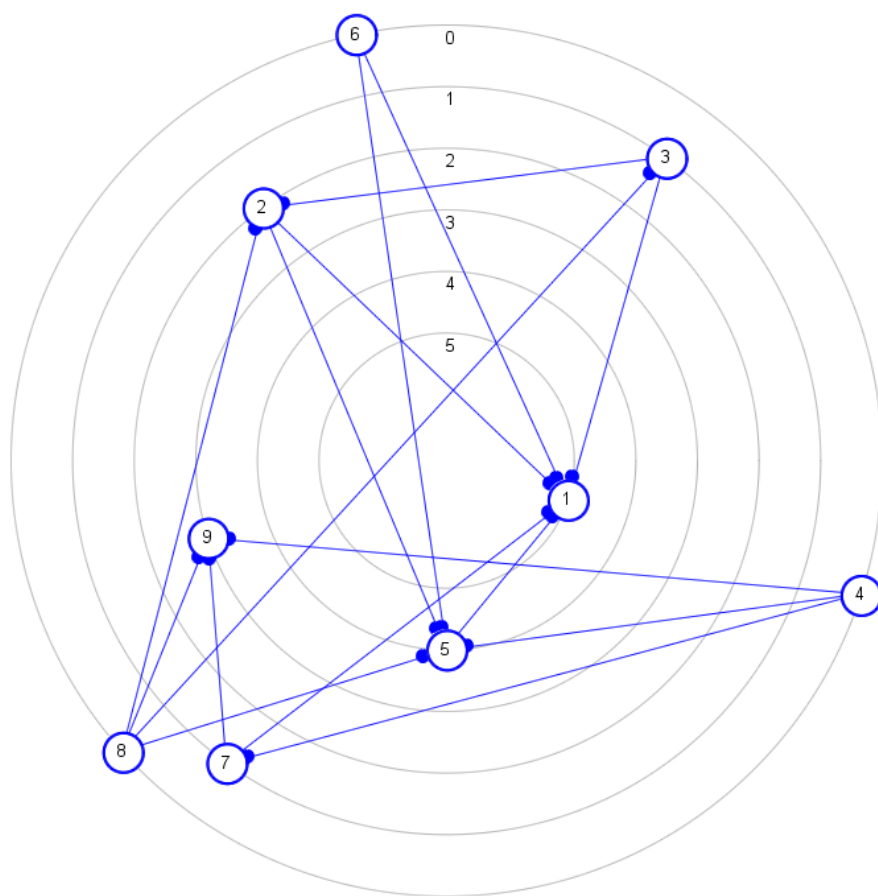
- 1 [Olda](#)
- 2 [Patrik](#)
- 3 [Petr](#)
- 4 [Matyáš](#)
- 5 [Kamil](#)
- 6 [Denis](#)
- 7 [Kryštof](#)
- 8 [David](#)
- 9 [Jan](#)

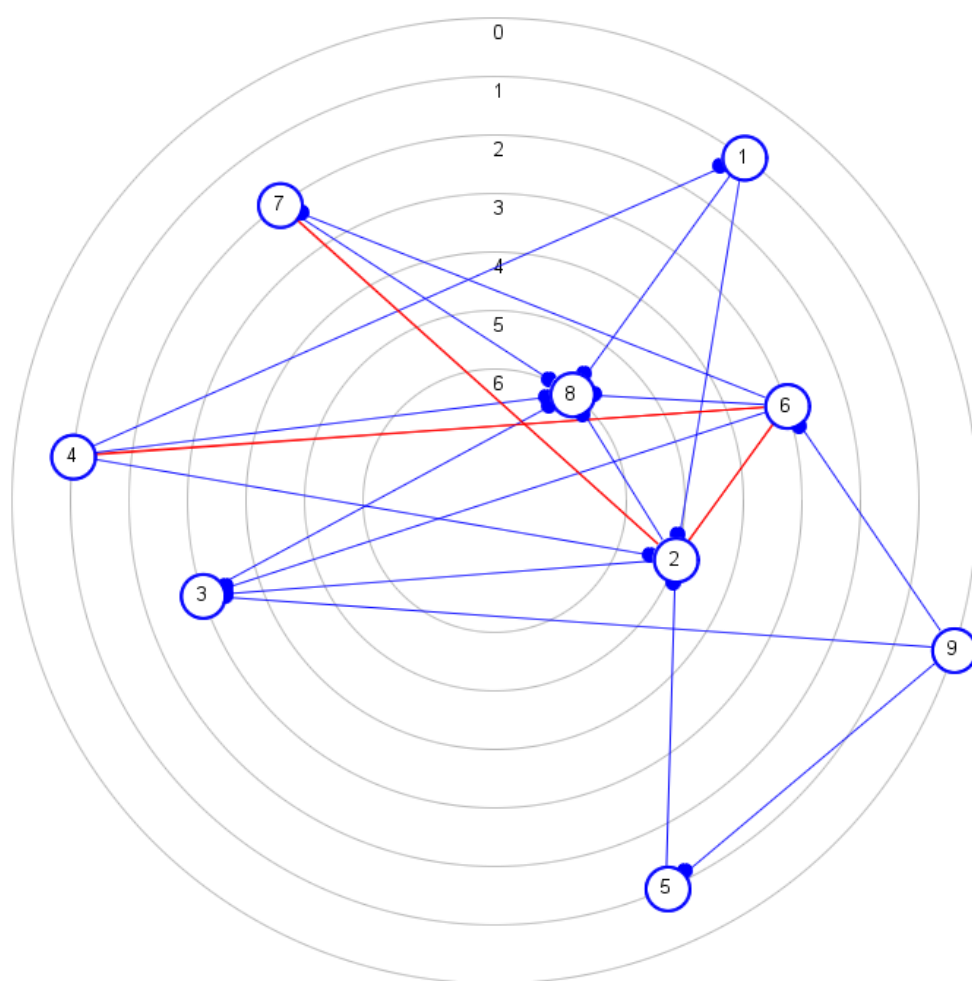
Příloha č. 2. 11: Graf č. 11 Sympatie +

- 1 [Olda](#)
- 2 [Patrik](#)
- 3 [Petr](#)
- 4 [Matyáš](#)
- 5 [Kamil](#)
- 6 [Denis](#)
- 7 [Kryštof](#)
- 8 [David](#)
- 9 [Jan](#)

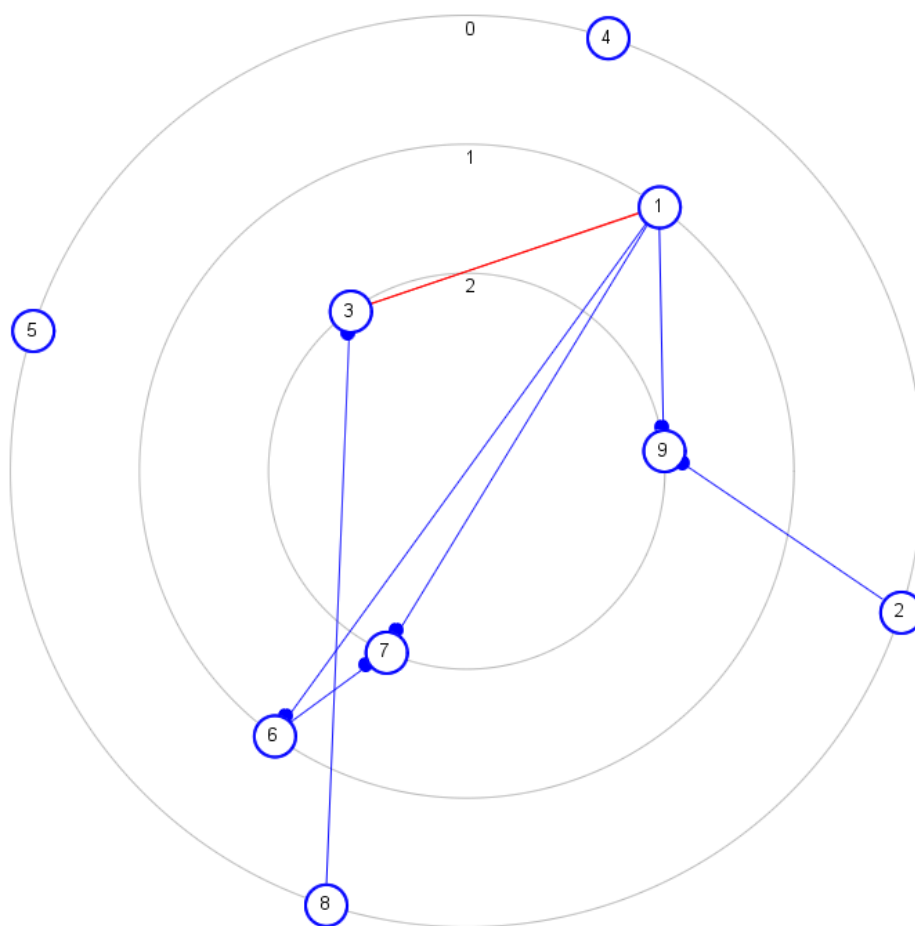
Příloha č. 2. 12: Graf č. 12 Sympatie –

- 1 [Olda](#)
- 2 [Patrik](#)
- 3 [Petr](#)
- 4 [Matyáš](#)
- 5 [Kamil](#)
- 6 [Denis](#)
- 7 [Kryštof](#)
- 8 [David](#)
- 9 [Jan](#)

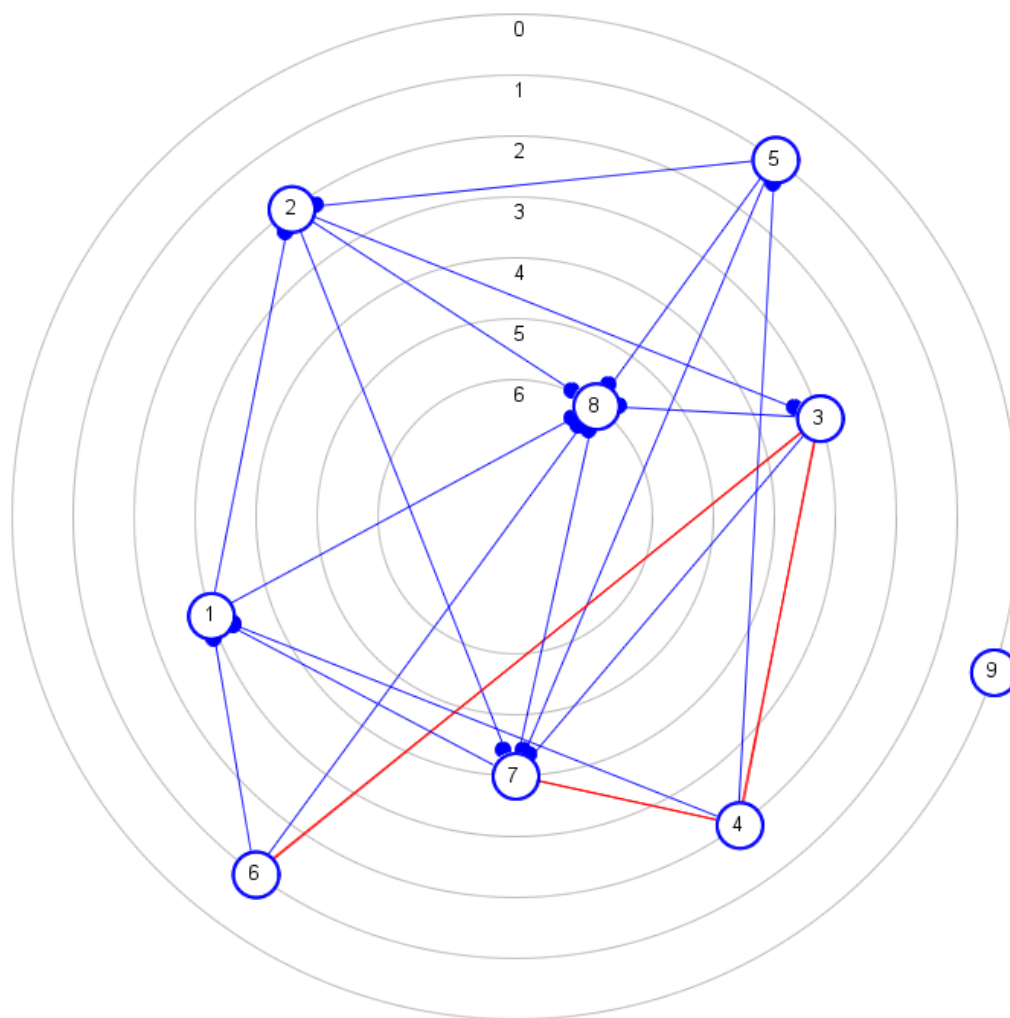
Příloha č. 2. 13: Graf č. 13 Vliv +

- 1 [Olda](#)
- 2 [Patrik](#)
- 3 [Petr](#)
- 4 [Matyáš](#)
- 5 [Kamil](#)
- 6 [Denis](#)
- 7 [Kryštof](#)
- 8 [David](#)
- 9 [Jan](#)

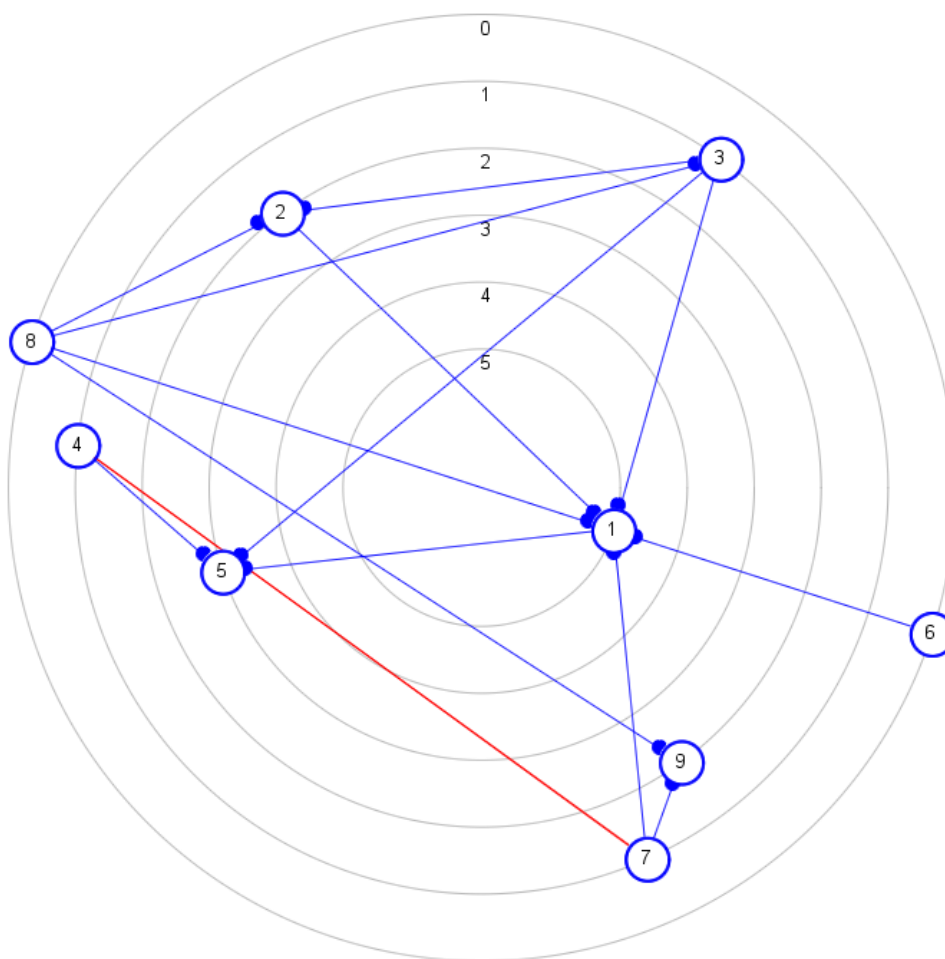
Příloha č. 2. 14: Graf č. 14 Vliv -

- 1 [Olda](#)
- 2 [Patrik](#)
- 3 [Petr](#)
- 4 [Matyáš](#)
- 5 [Kamil](#)
- 6 [Denis](#)
- 7 [Kryštof](#)
- 8 [David](#)
- 9 [Jan](#)

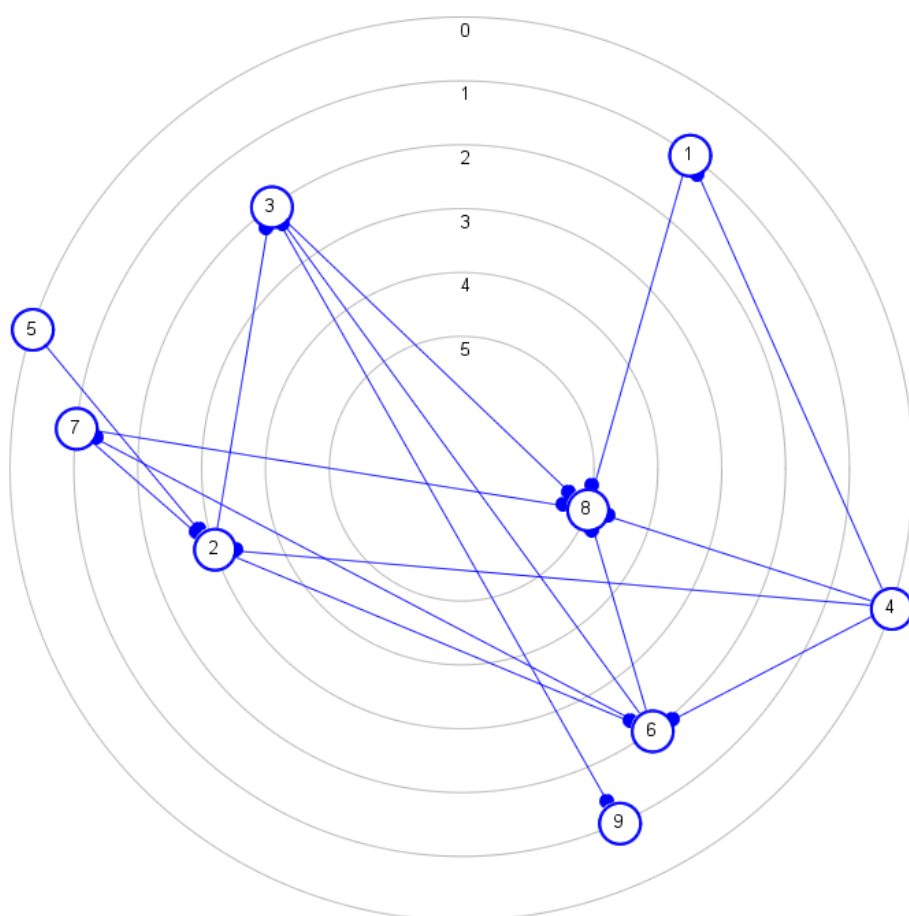
Příloha č. 2. 15: Graf č. 15 Sympatie +

- 1 [Olda](#)
- 2 [Patrik](#)
- 3 [Petr](#)
- 4 [Matyáš](#)
- 5 [Kamil](#)
- 6 [Denis](#)
- 7 [Kryštof](#)
- 8 [David](#)
- 9 [Jan](#)

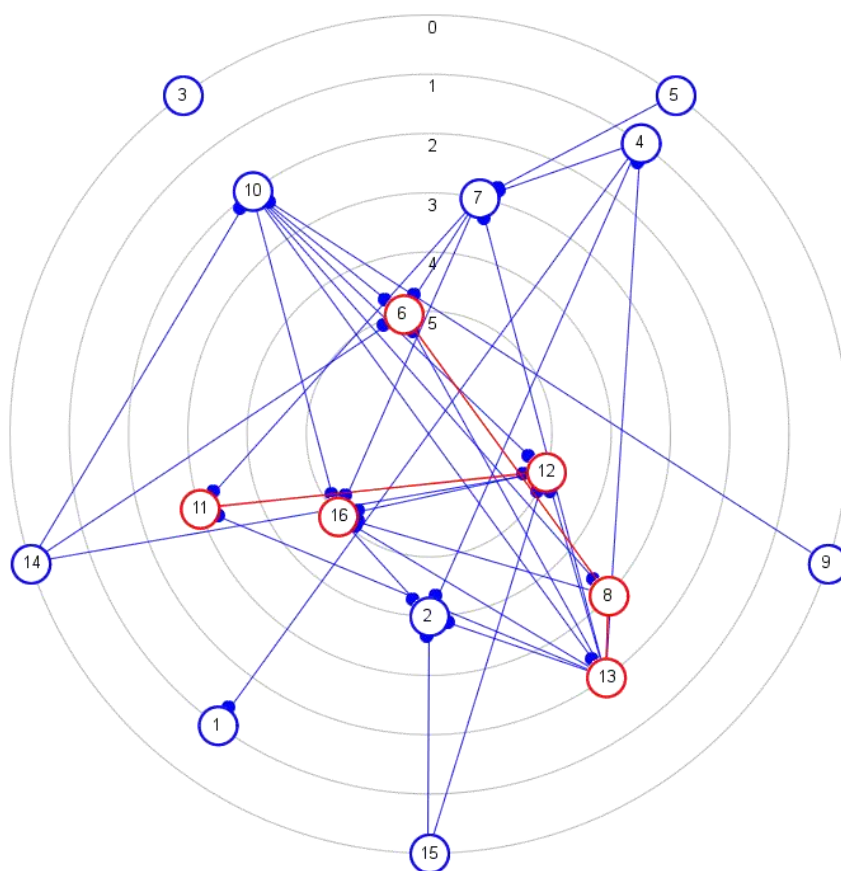
Příloha č. 2. 16: Graf č. 16 Sympatie -

- 1 [Olda](#)
- 2 [Patrik](#)
- 3 [Petr](#)
- 4 [Matyáš](#)
- 5 [Kamil](#)
- 6 [Denis](#)
- 7 [Kryštof](#)
- 8 [David](#)
- 9 [Jan](#)

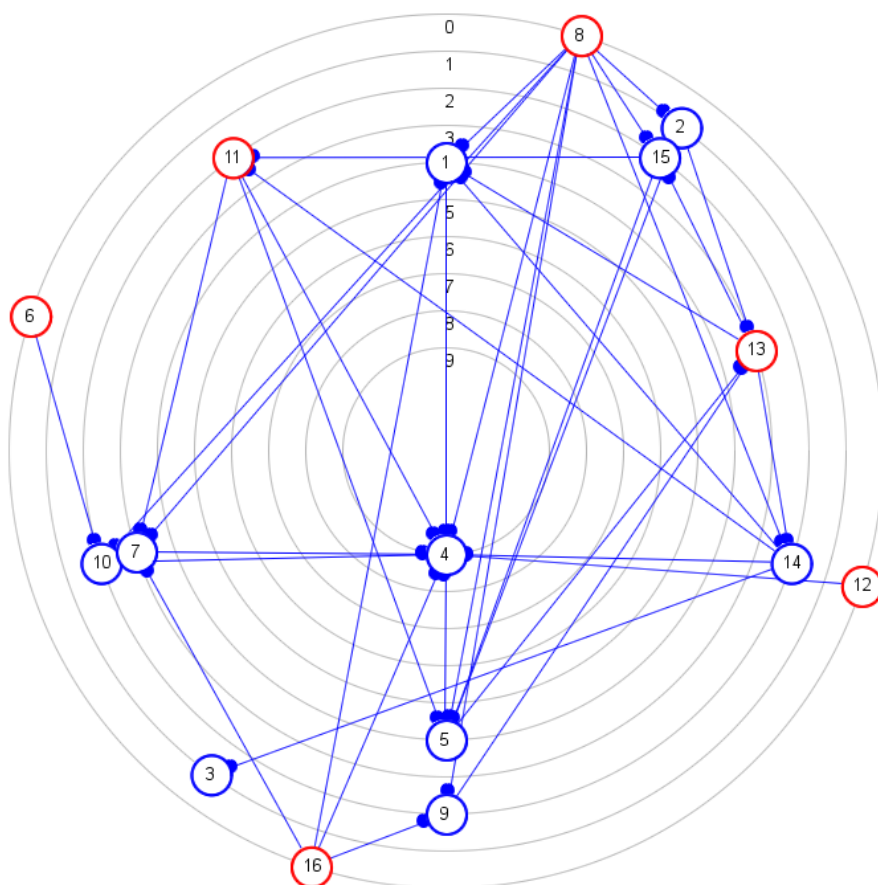
Příloha č. 2. 17: Graf č. 17 Vliv +

- 1 [Daniel](#)
- 2 [Honza B.](#)
- 3 [Lukáš](#)
- 4 [Jan](#)
- 5 [Filip](#)
- 6 [Denisa](#)
- 7 [Martin](#)
- 8 [Lucie](#)
- 9 [Michal](#)
- 10 [Dominik](#)
- 11 [Valerie](#)
- 12 [Simona](#)
- 13 [Viktorie](#)
- 14 [Petr](#)
- 15 [David S.](#)
- 16 [Marie](#)

Příloha č. 2. 18: Graf č. 18Vliv -

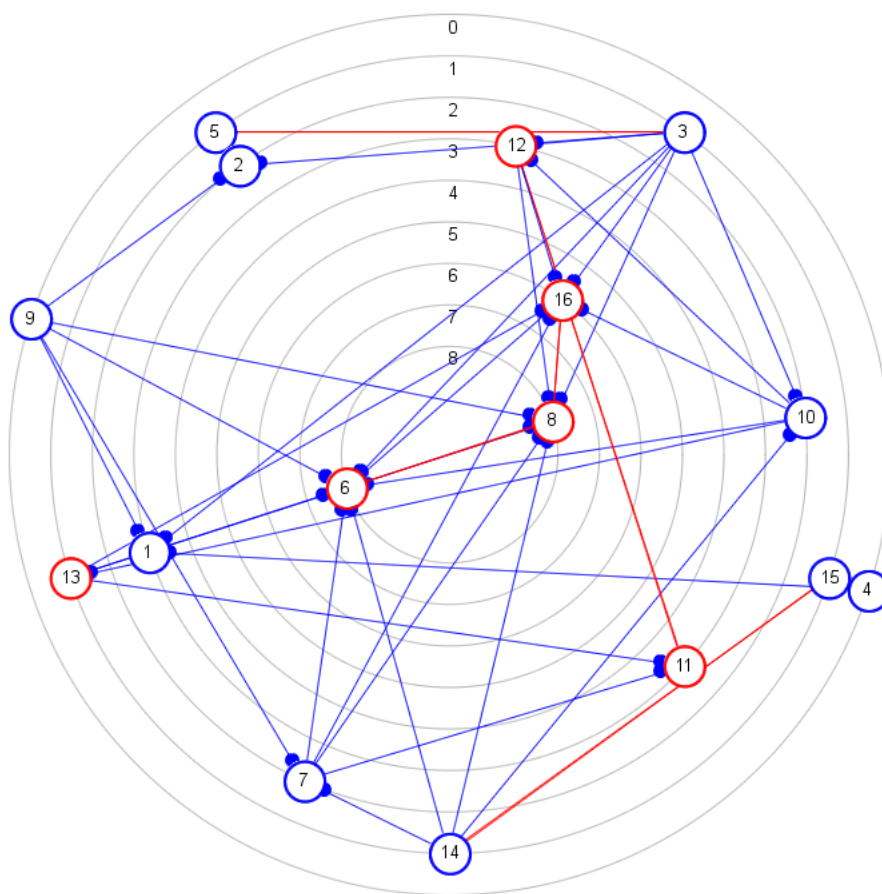
- 1 [Daniel](#)
- 2 [Honza B.](#)
- 3 [Lukáš](#)
- 4 [Jan](#)
- 5 [Filip](#)
- 6 [Denisa](#)
- 7 [Martin](#)
- 8 [Lucie](#)
- 9 [Michal](#)
- 10 [Dominik](#)
- 11 [Valerie](#)
- 12 [Simona](#)
- 13 [Viktorie](#)
- 14 [Petr](#)
- 15 [David S.](#)
- 16 [Marie](#)

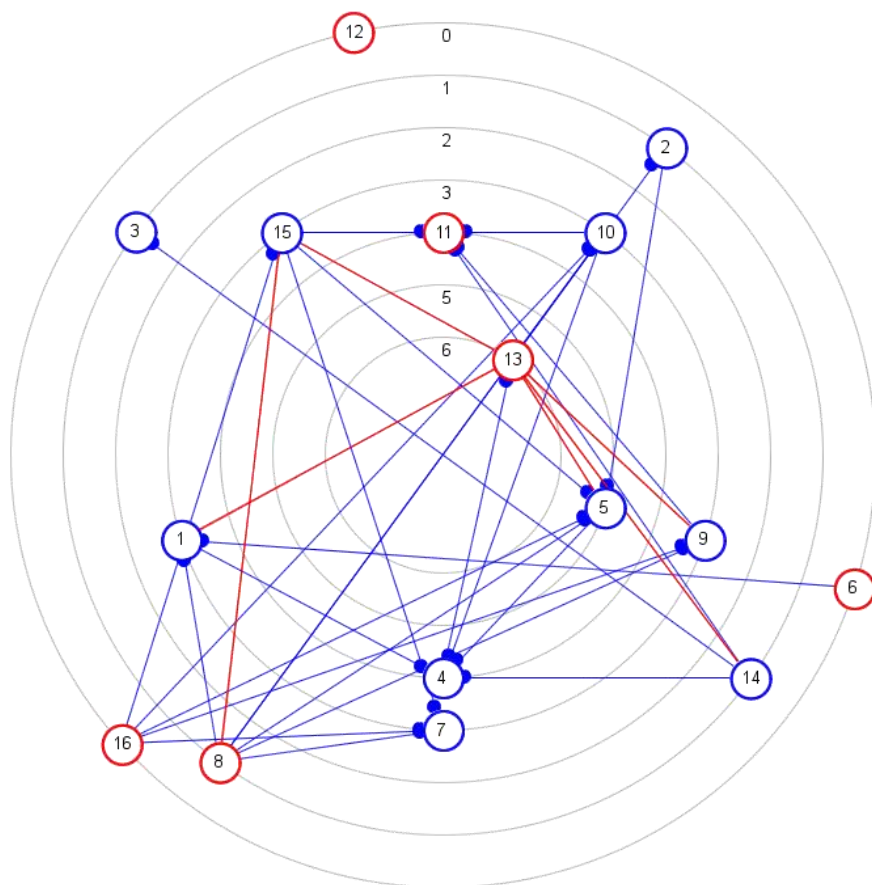
Příloha č. 2. 19: Graf č. 19 Sympatie +

- 1 [Daniel](#)
- 2 [Honza B.](#)
- 3 [Lukáš](#)
- 4 [Jan](#)
- 5 [Filip](#)
- 6 [Denisa](#)
- 7 [Martin](#)
- 8 [Lucie](#)
- 9 [Michal](#)
- 10 [Dominik](#)
- 11 [Valerie](#)
- 12 [Simona](#)
- 13 [Viktorie](#)
- 14 [Petr](#)
- 15 [David S.](#)
- 16 [Marie](#)

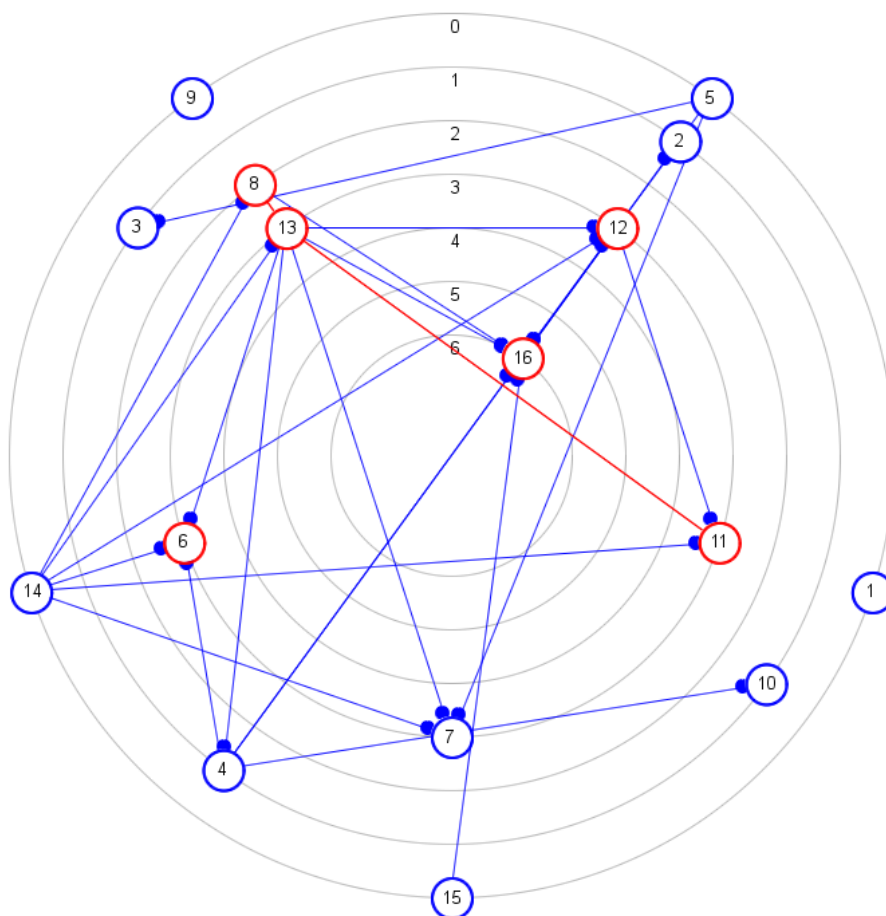
Příloha č. 2. 20: Graf č. 20 Sympatie -

- 1 [Daniel](#)
- 2 [Honza B.](#)
- 3 [Lukáš](#)
- 4 [Jan](#)
- 5 [Filip](#)
- 6 [Denisa](#)
- 7 [Martin](#)
- 8 [Lucie](#)
- 9 [Michal](#)
- 10 [Dominik](#)
- 11 [Valerie](#)
- 12 [Simona](#)
- 13 [Viktorie](#)
- 14 [Petr](#)
- 15 [David S.](#)
- 16 [Marie](#)

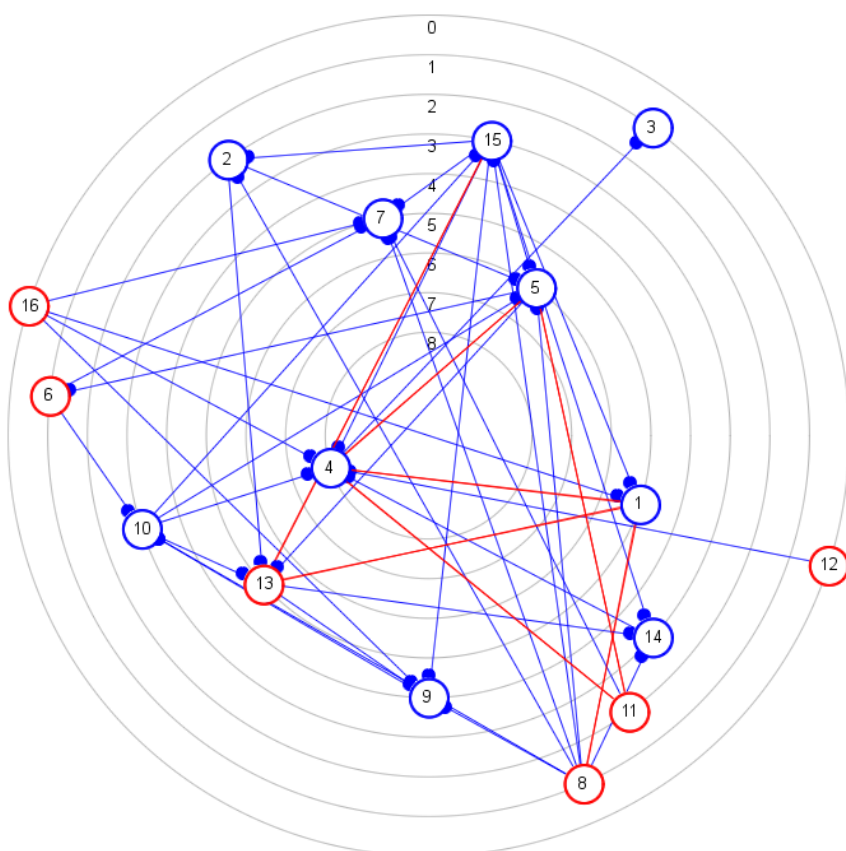
Příloha č. 2. 21: Graf č. 21 Vliv +

- 1 [Daniel](#)
- 2 [Honza B.](#)
- 3 [Lukáš](#)
- 4 [Jan](#)
- 5 [Filip](#)
- 6 [Denisa](#)
- 7 [Martin](#)
- 8 [Lucie](#)
- 9 [Michal](#)
- 10 [Dominik](#)
- 11 [Valerie](#)
- 12 [Simona](#)
- 13 [Viktorie](#)
- 14 [Petr](#)
- 15 [David](#)
- 16 [Marie](#)

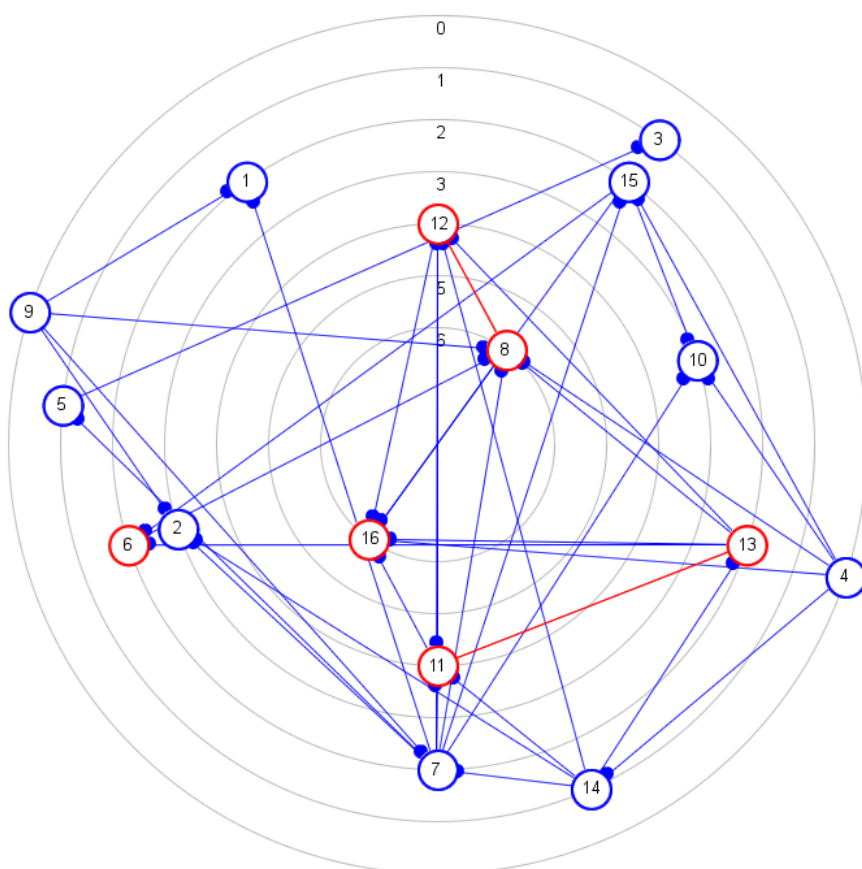
Příloha č. 2. 22: Graf č. 22 Vliv -

- 1 [Daniel](#)
- 2 [Honza B.](#)
- 3 [Lukáš](#)
- 4 [Jan](#)
- 5 [Filip](#)
- 6 [Denisa](#)
- 7 [Martin](#)
- 8 [Lucie](#)
- 9 [Michal](#)
- 10 [Dominik](#)
- 11 [Valerie](#)
- 12 [Simona](#)
- 13 [Viktorie](#)
- 14 [Petr](#)
- 15 [David](#)
- 16 [Marie](#)

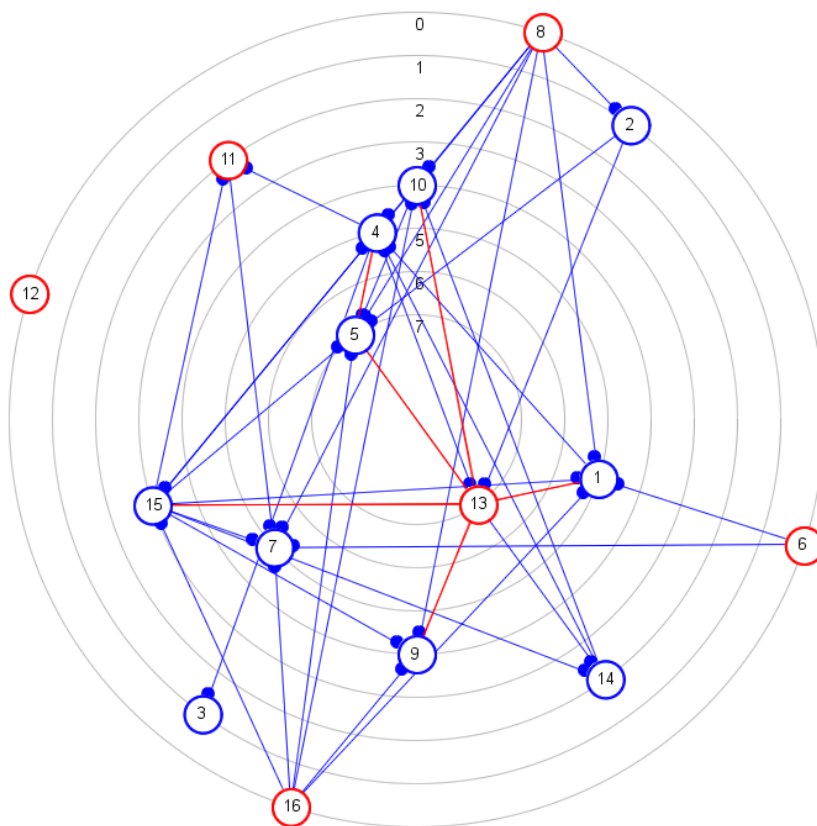
Příloha č. 2. 23: Graf č. 23 Sympatie +

- 1 [Daniel](#)
- 2 [Honza B.](#)
- 3 [Lukáš](#)
- 4 [Jan](#)
- 5 [Filip](#)
- 6 [Denisa](#)
- 7 [Martin](#)
- 8 [Lucie](#)
- 9 [Michal](#)
- 10 [Dominik](#)
- 11 [Valerie](#)
- 12 [Simona](#)
- 13 [Viktorie](#)
- 14 [Petr](#)
- 15 [David](#)
- 16 [Marie](#)

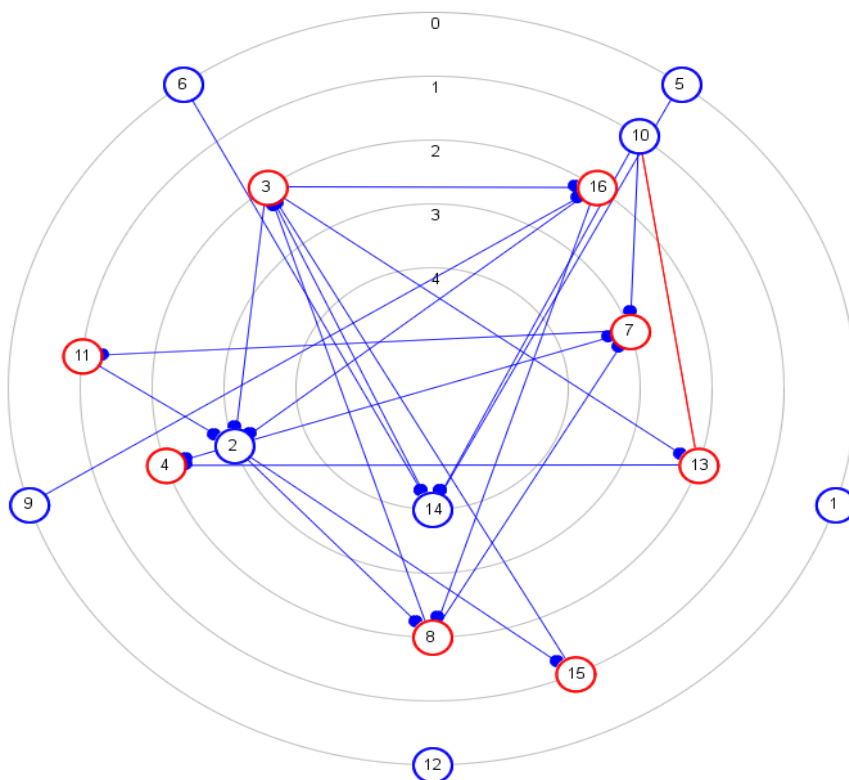
Příloha č. 2. 24: Graf č. 24 Sympatie -

- 1 [Daniel](#)
- 2 [Honza B.](#)
- 3 [Lukáš](#)
- 4 [Jan](#)
- 5 [Filip](#)
- 6 [Denisa](#)
- 7 [Martin](#)
- 8 [Lucie](#)
- 9 [Michal](#)
- 10 [Dominik](#)
- 11 [Valerie](#)
- 12 [Simona](#)
- 13 [Viktorie](#)
- 14 [Petr](#)
- 15 [David](#)
- 16 [Marie](#)

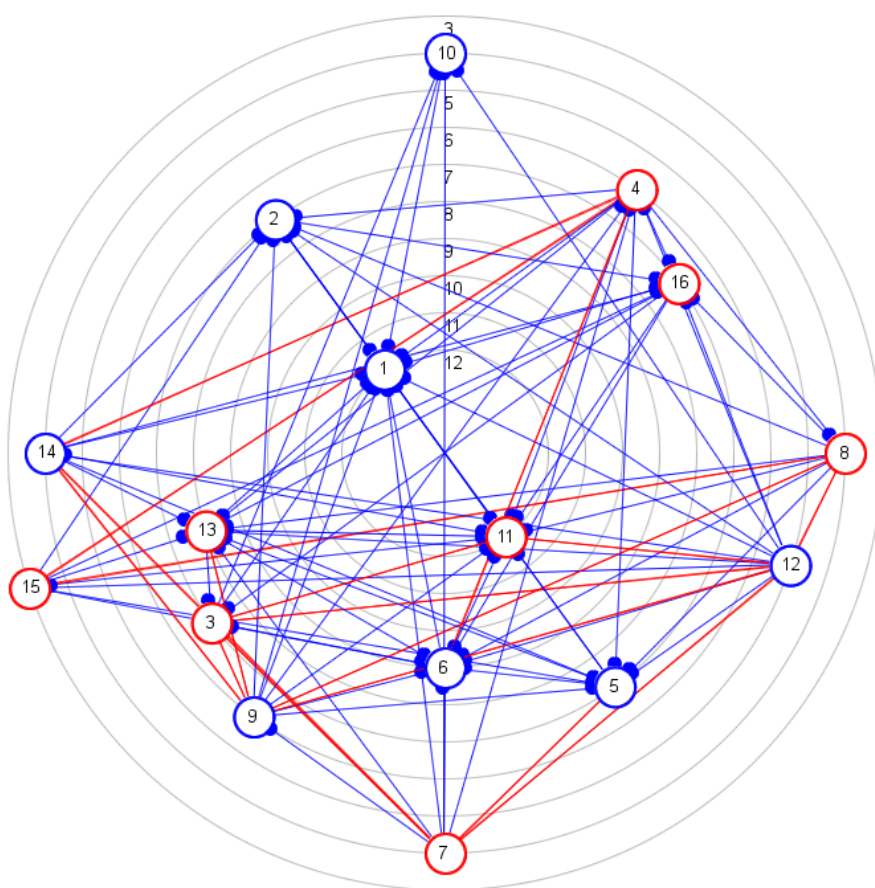
Příloha č. 2. 25: Graf č. 25 Vliv +

- 1 [Tereza](#)
- 2 [Dominik](#)
- 3 [Nikola](#)
- 4 [Michala](#)
- 5 [Honza](#)
- 6 [Jakub](#)
- 7 [Nikola K.](#)
- 8 [Eliška](#)
- 9 [Vojta](#)
- 10 [Filip](#)
- 11 [Zdena](#)
- 12 [Adam](#)
- 13 [Valentýna](#)
- 14 [David](#)
- 15 [Kristýna](#)
- 16 [Andrea](#)

Příloha č. 2. 26: Graf č. 26 Vliv -

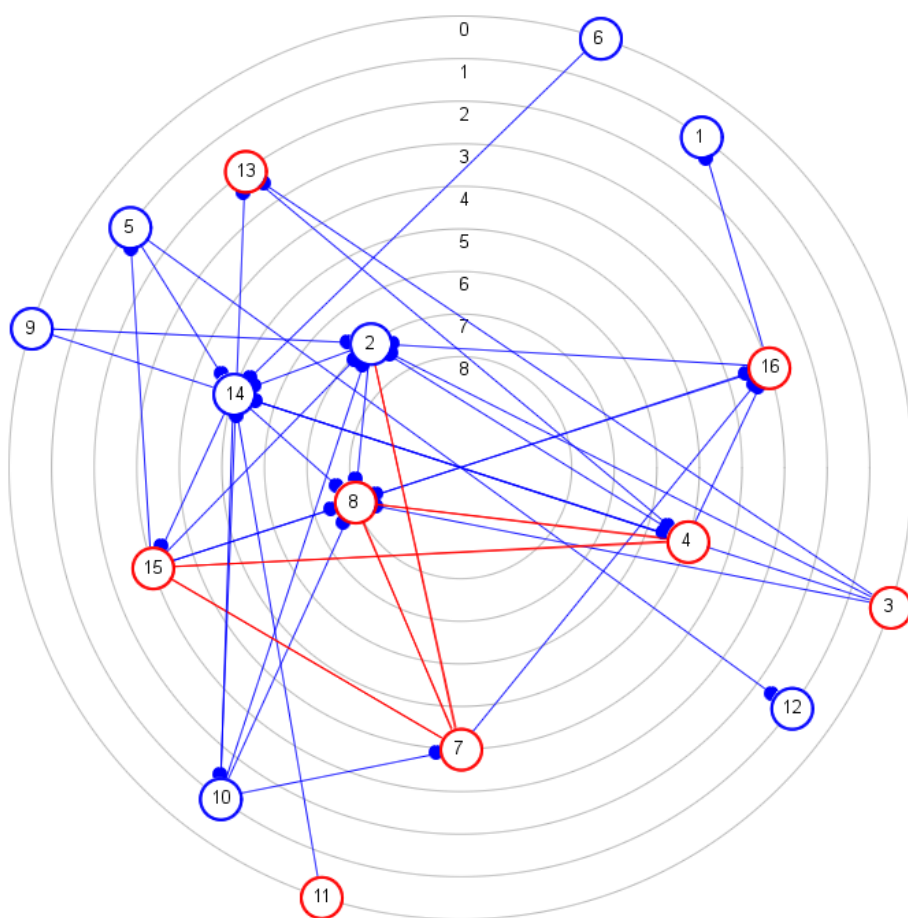
- 1 [Tereza](#)
- 2 [Dominik](#)
- 3 [Nikola](#)
- 4 [Michala](#)
- 5 [Honza](#)
- 6 [Jakub](#)
- 7 [Nikola K.](#)
- 8 [Eliška](#)
- 9 [Vojta](#)
- 10 [Filip](#)
- 11 [Zdena](#)
- 12 [Adam](#)
- 13 [Valentýna](#)
- 14 [David](#)
- 15 [Kristýna](#)
- 16 [Andrea](#)

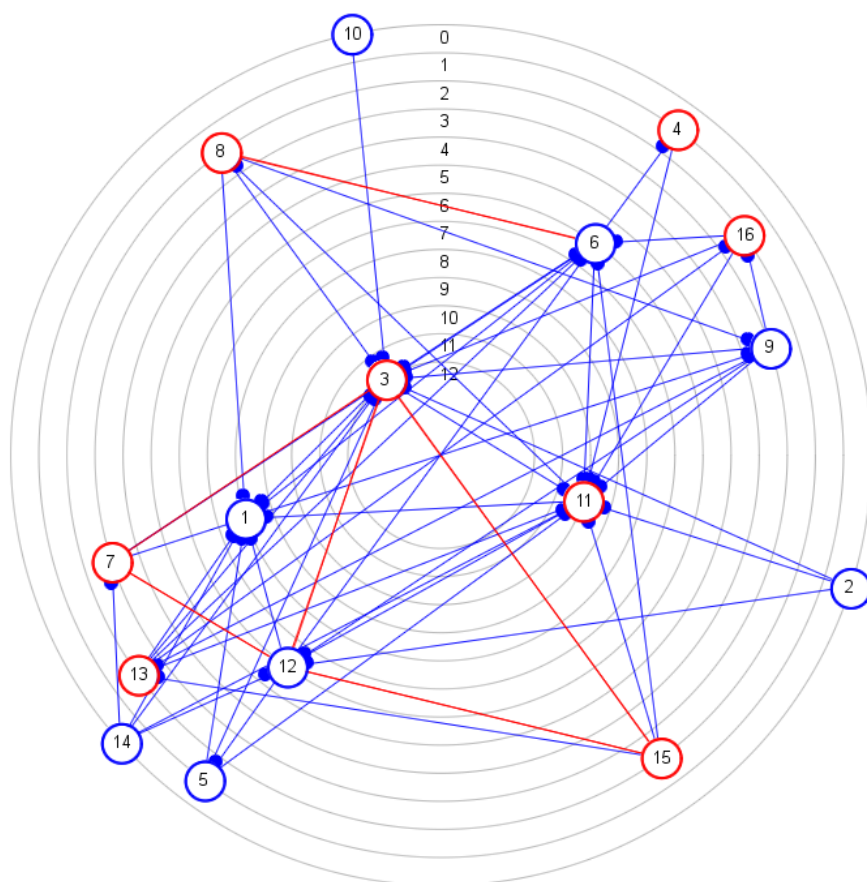
Příloha č. 2. 27: Graf č. 27 Sympatie +

- 1 [Tereza](#)
- 2 [Dominik](#)
- 3 [Nikola](#)
- 4 [Michala](#)
- 5 [Honza](#)
- 6 [Jakub](#)
- 7 [Nikola K.](#)
- 8 [Eliška](#)
- 9 [Vojta](#)
- 10 [Filip](#)
- 11 [Zdena](#)
- 12 [Adam](#)
- 13 [Valentýna](#)
- 14 [David](#)
- 15 [Kristýna](#)
- 16 [Andrea](#)

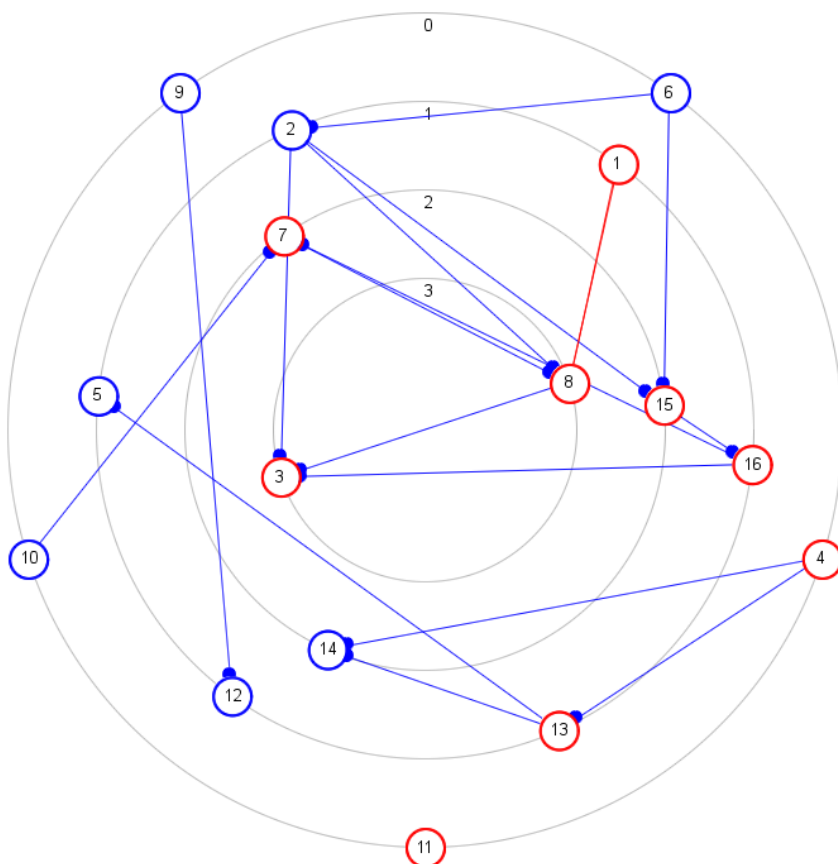
Příloha č. 2. 28: Graf č. 28 Sympatie -

- 1 [Tereza](#)
- 2 [Dominik](#)
- 3 [Nikola](#)
- 4 [Michala](#)
- 5 [Honza](#)
- 6 [Jakub](#)
- 7 [Nikola K.](#)
- 8 [Eliška](#)
- 9 [Vojta](#)
- 10 [Filip](#)
- 11 [Zdena](#)
- 12 [Adam](#)
- 13 [Valentýna](#)
- 14 [David](#)
- 15 [Kristýna](#)
- 16 [Andrea](#)

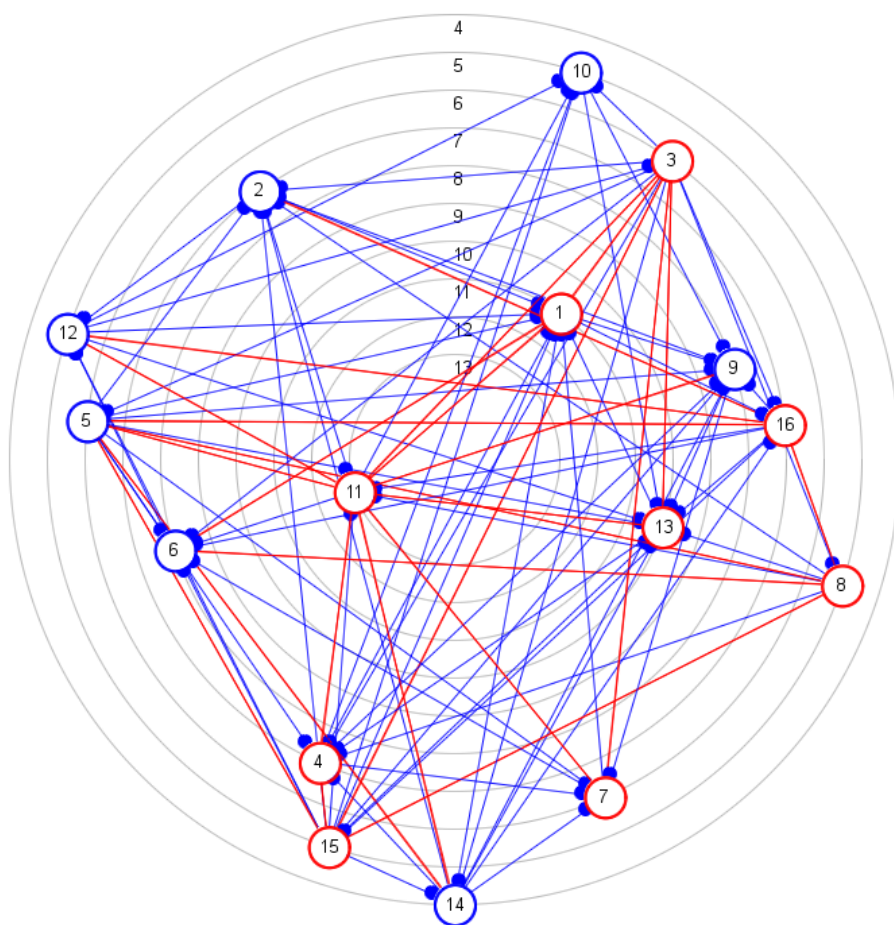
Příloha č. 2. 29: Graf č. 29Vliv +

- 1 [Tereza](#)
- 2 [Dominik](#)
- 3 [Nikola](#)
- 4 [Michala](#)
- 5 [Honza](#)
- 6 [Jakub](#)
- 7 [Nikola K.](#)
- 8 [Eliška](#)
- 9 [Vojta](#)
- 10 [Filip](#)
- 11 [Zdena](#)
- 12 [Adam](#)
- 13 [Valentýna](#)
- 14 [David](#)
- 15 [Kristýna](#)
- 16 [Andrea](#)

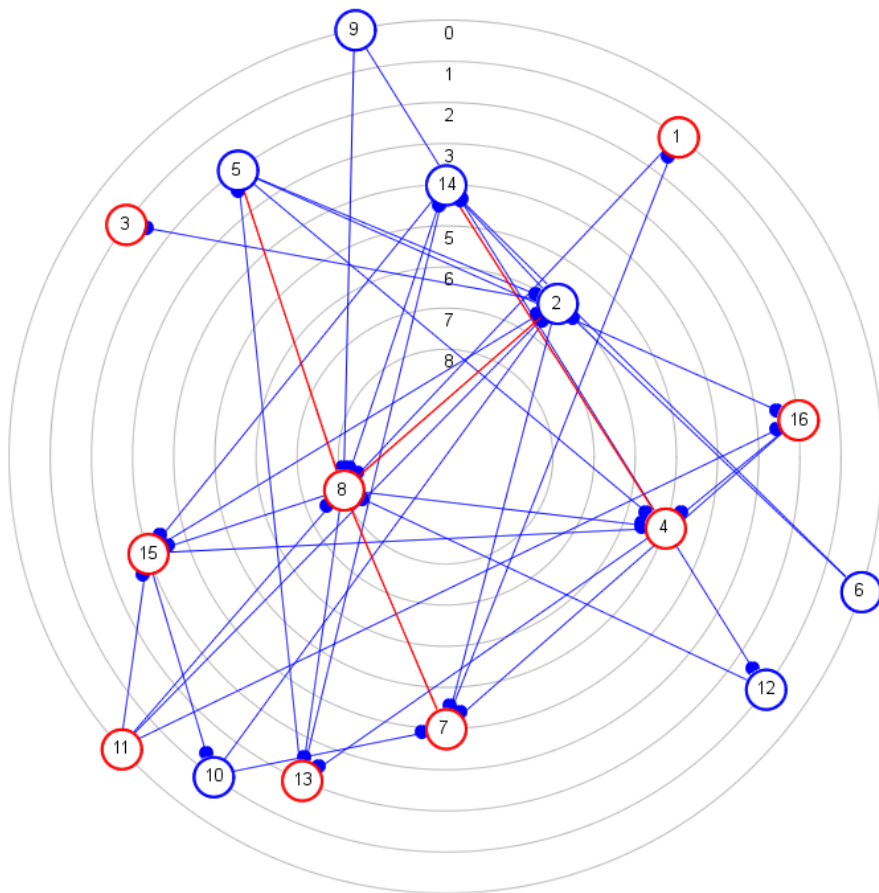
Příloha č. 2. 30: Graf č. 30 Vliv -

- 1 [Tereza](#)
- 2 [Dominik](#)
- 3 [Nikola](#)
- 4 [Michala](#)
- 5 [Honza](#)
- 6 [Jakub](#)
- 7 [Nikola K.](#)
- 8 [Eliška](#)
- 9 [Vojta](#)
- 10 [Filip](#)
- 11 [Zdena](#)
- 12 [Adam](#)
- 13 [Valentýna](#)
- 14 [David](#)
- 15 [Kristýna](#)
- 16 [Andrea](#)

Příloha č. 2. 31: Graf č. 31 Sympatie +

- 1 [Tereza](#)
- 2 [Dominik](#)
- 3 [Nikola](#)
- 4 [Michala](#)
- 5 [Honza](#)
- 6 [Jakub](#)
- 7 [Nikola K.](#)
- 8 [Eliška](#)
- 9 [Vojta](#)
- 10 [Filip](#)
- 11 [Zdena](#)
- 12 [Adam](#)
- 13 [Valentýna](#)
- 14 [David](#)
- 15 [Kristýna](#)
- 16 [Andrea](#)

Příloha č. 2. 32: Graf č. 32 Sympatie -

- 1 [Tereza](#)
- 2 [Dominik](#)
- 3 [Nikola](#)
- 4 [Michala](#)
- 5 [Honza](#)
- 6 [Jakub](#)
- 7 [Nikola K.](#)
- 8 [Eliška](#)
- 9 [Vojta](#)
- 10 [Filip](#)
- 11 [Zdena](#)
- 12 [Adam](#)
- 13 [Valentýna](#)
- 14 [David](#)
- 15 [Kristýna](#)
- 16 [Andrea](#)

